

о. Іоанн Гагарін

ДЕРЖАВНИЦЬКА

ДУМКА

7-8

КВАРТАЛЬНИК

1952

З М І С Т :

	Стор.
М. Базилевський: Майбутнє українського націоналізму.....	4
С. Л.: Гряде загибель комунізму!.....	14
Є. Скоропадська-Кужім: Останні дні моого Батька.....	32
В. Липинський: Вірність лицарів чи холопство рабів?.....	70
С. Георге: Останній з вірних.....	76
Яр Славутич: З книги „Маєстат“.....	77
С. Л.: Мистець і Чужина.....	78
— Дезінформація на сторінках „Енциклопедії Українознавства“	81
С. Ледянський: Американський роман про Харків 1941-42 рр.....	84
В. Державин: Книга поета-мислителя.....	88
Комунікат УГОА.....	92
Резолюції УГОА	93

Редактор: С. Ледянський. Видавництво: „Державницька Думка“.

Адреса Редакції й Адміністрації:

“Derszavnytska Dumka”, P.O. Box 3427, Sta. “O”, Phila. 22, Pa.

Ціна примірника — 1 долар

“Statesmanship,” quarterly of Ukrainian statesmanlike ideology,
culture and public life. Edited by S. Lediansky in Philadelphia, Pa.

Printed by “AMERICA”—817 N. Franklin St., Phila. 23, Pa.

ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА

К В А Р Т А Л Й Н И К
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ,
КУЛЬТУРИ І ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

Ч. 7-8

1 9 5 2

ВИДАВНИЦТВО »ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА«
ФІЛАДЕЛФІЯ, ПА.

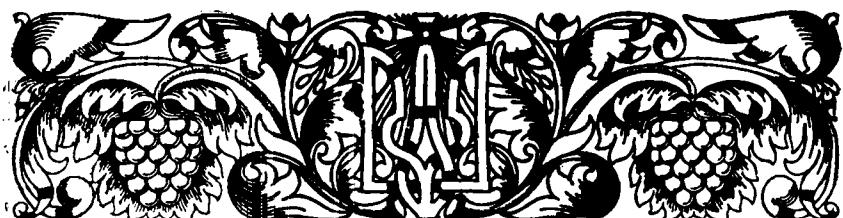
**ПОСТІЙ, КОЗАЧЕ, НЕ БІЖИ;
ЧИТАЙ, ЧИЯ МОГИЛА;
ЦЕ ГЕТЬМАНА ОСТАННЬОГО КИРИЛА,
ПРИСЯДЬ ЖЕ, БРАТЕ, ПОТУЖИ.**

З епітафії на могилі
Гетьмана Кирила Розумовського
в Батурині.

Гетьман України
КИРИЛО РОЗУМОВСЬКИЙ
1750—1764

З портрета невідомого артиста-маляра 18. ст.

Микола Базилевський

Майбутнє українського націоналізму

1. Наша державність у минулому

153 роки, а не 300, треба вважати за недержавний період в житті українського народу. Добу гетьмана Кирила Розумовського деякі українські історики, слідом за російськими, звели на ступінь політичної театральщини. Але, на щастя, це не так. В дійсності за часів гетьмана Розумовського була справжня Українська Козацька Держава. До неї була приєднана в адміністративне керування, а значить і територіально, Запорізька Січ, чого не було навіть за гетьмана Мазепи. Козацькі реестри були поповнені на 50 тисяч. Тоді ж остаточно оформився громадський устрій Гетьманщини, який наклав таке глибоке тавро на побут і ціле громадське життя українського народу.

За гетьмана Розумовського були звільнені з посад всі московські урядовці, що поступово були накопичилися в Україні за попередні роки. За Розумовського козацька старшина, бажаючи використати зручну хвилину, рішила для стабілізації Держави провести в життя дідичність, спадковість гетьманської булави в роді Розумовських. Цей факт, як стверджує проф. Д. Дороженко, був прямою причиною, що Катерина II раптово скасувала Гетьманщину.

Постає питання: яке ця доба має відношення до майбутнього українського націоналізму?

Спиняючись на добі Розумовського, нам ясно видно, що Українська Держава занепала не поступово в силу власної слабости, як нас в цьому хочуть переконати чужі, а за ними і деякі українські історики, а була задушена силою і то як раз тоді, коли Козацька Держава викристилізувала свою держав-

ницьку думку та твердо оперлась на свій власний громадський устрій.

Згадано добу гетьмана Розумовського ще й для того, щоб ствердити, що лише за цієї доби, якою закінчився період нашого державного існування, починає оформлюватися поруч з державницьким оте нове психологічне наставлення до свого власного українського світу, як і світу довколишнього, яке ми сьогодні называемо **українським націоналізмом**, очевидно, не в сучасному його політичному значенню, бо тоді навіть подібної назви ще не існувало*). Коротко це може бути окреслене, як відрухові стимули, що тоді вже виразно викристалізувалися в нашему народі від довгого співжиття з нашими північними сусідами і які витворили і в характері, і в звичаях, і в побуті нашого народу цілий ряд істотних рис, які цілковито відокремлюють українців від росіян.

І лише завдяки тому, що ми **116 років мали свою державу**, стало можливим відновлення української державності в нові часи.

Крізь кору штучного і злобою створеного забуття, державно-національна думка Козацької Держави більше як через півтора століття знову пробилась на поверхню, але натрапила в українському життю на нові ідеї і явища, і, немаючи сили їм протиставитись, знову перейшла в тимчасове забуття.

Що ж спричинило за послідуючі 116 літ такий страшний занепад державницької свідомості в нашему народі?

До страти політичної і національної пам'яті в українському народі найбільше спричинилась кріпаччина, раптово заведена в Україні Катериною II. Вона зразу змінила увесь громадський і господарський уклад колишньої Гетьманщини. Кріпаччина розпутила страшну внутрішню боротьбу в Україні і скерувала її на соціальні тори. З заведенням кріпацтва національно-державницька думка занепала. Спочатку вона ще виявлялась окремими людьми, навіть групами, які стреміли відірвати Україну від Росії. До таких належали — відомий автор „історії Русов“ Гри-

*) Дрібні приклади: гетьман Розумовський, живучи в Петербурзі, з горю до низу оточував себе виключно українською службою, хоч жив при дворі цариці, якої його брат був чоловіком. Відомий улюбленець Катерини II, так званий, залізний канцлер, граф Безбородько, навіть на офіційних прийняттях демонстративно говорив українською мовою. — Ці приклади ніщо інше, як виявлення українського націоналізму, очевидно, не в політичному його розумінню, а в найпримітивніших формах.

торій Полетика, Василь Капніст, що їздив просити допомоги проти Росії до курфюрста Пруського, Рєпнін, губернатор України, з походження росіянин, але споріднений з родом Данила Апостола і інші.

Деякі українські кола пробують, правда, досить кволо, використати наступ Наполеона, формують з задньою думкою охочекомонні полки, але Наполеон скеровує свій марш на Білорусію і плян падає.

Далі політична думка зовсім завмирає. Натомість відроджується чисто культурницький рух, якого найсміливіші мрії — це культурна автономія для українців.

Цей період був жахливою стратою наших національних сил. На північ йдуть найкультурніші і найактивніші люди і то абсолютно без жадної компенсації — вони їдуть працювати на Російську імперію.

Досить вказати на уже згадуваного Ол. Безбородька, одного з найталановитіших адміністраторів. За ним пішли Дм. Трощинський, Гр. Заводовський, що були царськими міністрами, і багато інших.

Щоб уявити собі, що Україна в той час втратила, треба знати, що приблизно в ту добу протягом 30 років на терені цілої Російської імперії не було ні одного єпископа московського походження, а виключно українці.

З того періоду Україна нічого не скористала. Обезкровлена, вона поступово тоне в політичній темряві.

Говорячи про відродження українського народу, вищезгадані постаті треба віднести, за способом їх думання, ще до нашого державного періоду, хоч діяли вони дещо пізніше. Це останні могікани нашої державності. Чисто ж культурницьке відродження починається з Івана Котляревського аж на початку 19. століття.

Політично про цей період мало що можна сказати, але він значно прислужився до національного відродження українського народу, витворивши певну культуру і національну тягливість між Козацькою Державою і двадцятими роками цього століття, коли почалось наше державне відродження.

Культурницька течія дійшла аж до нас. Але чим ближче до нас, тим більше вона відходить від національних і державних ідей та традицій Козацької Держави і підпадає під вплив т. зв. народництва — руху уже виразно політичного, який свій ідейний початок бере з гасел французької революції.

2. Плоди французької революції

В 1789 р. трапилась подія, яка заважила на долі цілого світу. Вона дала людству його сьогоднішній духовий напрямок.

Сьогодні, з перспективи понад півтори сотки років, зовсім ясно видно, що вона з собою принесла: а) появу організованого і узасадненого, очевидно фальшиво, безбожництва, б) руйну патріархальних форм людського співжиття, в) занепад ідеї державності, яку чим далі все більше підточували ідеї інтернаціоналізму.

В кінцевому висліді, цей процес, який ішов не у всіх країнах однаково і одночасно, привів до сьогоднішнього тріумфу большевизму, з одного боку, та морального занепаду решти вільного світу, з другого.

Які ж ідеї висунула французька революція, що вони спричинили цілому людству стільки горя? Ідеї на зовні дуже шляхетні і прості — це: свобода людини і народоправство цієї свободної людини.

Може декому здасться недоречністю говорити такі речі в добі панування демократії, а тому на цьому місці треба дещо спинитися.

Починаючи з французької революції і по сьогоднішній день, свобода людини і народоправство розінюються, як цінності самі по собі, які, будучи зреалізовані, скрізь і завжди дають однаково добре наслідки. Але ж сьогодні, ми ясно бачимо, що це страшна неправда, якою хтось підступний наділив людство! Сьогодні ми бачимо, що ці цінності, взяті самі по собі, є злом і лише за певних передумов стають справжнім добром. Хіба не через розгнуздану Керенщину, яка не лише проповідувала, а й практикувала абсолютну свою свободу одиниці і колективу, прийшов большевизм? Хіба не видно, як большевизм стеле собі дорогу до всесвітнього панування, обдурюючи і тероризуючи людство прямою акцією, через молодь цілого світу, виховану вже в панівній думці про свободу релігії, отже і безвірства!?

Лише свобода людини і громади, обмежена християнською мораллю, тобто та свобода, яку приніс на землю Христос, є справжньою свободою для всіх і за кожних обставин. А якраз оюю свободу і знищила французька революція, поставивши на її місце свободу людську **необмежену**, яка половину людства вже привела до страшної неволі, а другу до тієї неволі **веде**.

Розкладові ідеї французької революції йшли в Україну різними шляхами — шляхом літературним, через живих людей, а головне через різні російські партії та організації.

Коли літературні і особисті впливи французької еміграції розкладали лише українську верхівку, то російське духове тавро врізалось просто в український масив і його нищило.

В ці роки по українських селах і школах ходили лжепророки, які в українській мові висміювали нашу державну традицію, висміювали Гетьманство, як провінціяльну театральщину, сміялися з Бога, священика, статочного селянина!

І коли вдарила хвилина нашого визволення, лжепророки з цією політичною концепцією, повели Україну на боротьбу проти Москви. Діти пішли на боротьбу проти своєї духової матері! Чи ж диво, що цю противиродню боротьбу вони програли, а через них програв і ввесь український народ. Імя цим духовим дітям Росії — УНР.

Отака гола правда про наші політичні концепції, починаючи з Козацької Держави аж по сьогоднішній день. Кажемо по сьогоднішній день, бо концепція УНР і сьогодні є панівною в українській політичній практиці.

3. Державний ідеал

Після нашої останньої державної катастрофи українська політична думка починає тривожно шукати нових шляхів для свого вияву.

Роки боротьби за державність викрили в Україні не лише руйнуючі сили, але і сили творчі, хоч як вони були впродовж півтори сотки років прибиті і приглушенні чужими впливами.

Ось несподівано збирається в Києві сім тисяч хліборобських делегатів і, використовуючи сприятливу політичну ситуацію, відновляють Гетьманщину. Стара політична думка, як Фенікс, встає з попелу.

Ось Микола Міхновський організує співзвучні елементи і кладе початки українського державного націоналізму.

Але це ще не політичні концепції, це дики парости, які стихійно вигнали на гору сили української Землі. Лише аж на вигнанні народжуються дві політичні концепції — Липинського — державницька і Донцова — націоналістична.

Ці концепції на своїх початках зустрічаються як ворожі. На самих початках існування цих політичних новотворів заходять

певні змішування понять. На початках між ними точиться ворожнеча, мабуть тому, що обидві концепції перебувають в половині форми.

Чи не оця перша помилка на життєвому шляху спричинилася до того, що одна концепція не може остаточно вирватись з обіймів матеріалізму, а друга на своїх засадах не може розбудуватися в міцну організацію?

Якби там не було, але лише перед цими концепціями майбутнє! Які б не були наші хиби, але лише ці дві концепції, а, на наш погляд одна державно-національна концепція, спроможна в майбутньому відродити Українську Державу, бо ми знайшли ключ від неї глибоко захований в духових скарбах українського народу. Дуже хибно було б розуміти, що тут мова йде про якесь взаємопідкорення, злиття чи навіть більчий тактичний альянс поміж гетьманцями та націоналістами. Все це речі плитки, формальні і при праці на дальшу мету не годяться.

Але поки ми ще йдемо хоч і одним шляхом, але нарізно, слово дружньої та узасадненої критики буде сприйняте по лицарському і може бути корисним для того Діла, якому ми спільно служимо — для Української Державної Справи.

Отже, націоналізм, ще не витворив собі свого власного ідеалу*). Бо ж, наприклад, Українська Соборна Держава — це не ідеал, це ціль та до того ще і така, до якої стремлять сьогодні всі українські національні групи.

Не може бути і революційна боротьба ідеалом, бо це явище переходове і з засади негативне, хоч і конечне. Лише російські революціонери створили тип „вічного революціонера”, якому аж большевизм поклав край.

Ідеал, як його треба розуміти, це щось вужче, специфічно своє, щось стало і собі вірне; його досягненням, хоч може і відносним, ідемо до загальної мети.

Наприклад, чернечі ордени. Крім служіння Богу і біжньому, що є для них всіх спільним, кожний чернечий орден має свій власний ідеал, якого стремиться досягнути в найбільш удачному спосіб. Одні ордени піклуються про науку, інші про поширення Христової віри, ще інші про убогих і сиріт і т. д. Це їхні ідеали, а всі вони разом творять Боже Діло.

Така гармонійна співпраця могла б бути і в ділі політич-

*) Ідеал — це уява про ту чи іншу досконалість духову чи фізичну. Стремлення до ідеалу та до його оформлення лежить у духовій природі людини.

ному, коли б всі ми стояли на християнських засадах, але хоч, на жаль, цього і немає, все таки кожний політичний твір мусить мати свій ідеал. Наприклад, гетьманці мають за ідеал Гетьманську Державу, республіканці — республіку, а спільна обом мета є Українська Самостійна Соборна Держава.

„Що хоче народ“ або „як скаже народ“ не може бути жадним ідеалом, бо в ньому нема своєї певної думки, свого власного певного хотіння!

Для націоналізму, що в силу своєї динамічної природи все буде стреміти до провідної ролі, така позиція є дуже небезпечна, бо завжди і за кожних обставин веде той, хто ясно і чітко знає, чого він хоче і як хоче. Іншими словами — має свій ідеал. **Брак ідеалу — це перша ахілева п'ята націоналізму.**

Поява на українській політичній арені націоналізму, як і Гетьманської ідеї, є запереченням тактики УНР. Обидва вони не сприйняли тієї державної форми і поставились до неї негативно. І ось націоналізм, треба думати, з браку власного ідеалу, сповзає на позиції УНР, свій молодечий динамічний чин оформлює її політичною концепцією, безконтрольно сприймає нашу модерну геройку в її наслідках, в чому колосальна небезпека для виховання нашого доросту! Це друга Ахілева п'ята націоналізму.

Як уже зазначалось вище, націоналізм яквище порядку містичного, порядку віроісповідного. Як не можна сказати, чому я християнин, так не можна сказати, чому я українець. Це тайни нашої душі. Хіба не буває в одній родині хтось українець, а хтось поляк чи росіянин? Наприклад, в родині Олени Теліги її брат Сергій скрайне вороже ставився до всього українського і вважав себе росіянином.

Всякі явища віроісповідного характеру тісно пов'язані з фанатизмом. Це можна сказати і про націоналізм. І в цьому його сила в минулому, в значно скромнішій мірі в сучасному.

Згадаймо часи боротьби з Польщею і фанатично жертвенні постаті того часу, які хвилювали цілий український світ; а героїчні дії УПА?

Але можуть прийти часи, коли націоналістичний фанатизм стане жертвою буднів. Що буде, як не буде війни ще 10, а може і 20 років?

На рідних землях большевики видушать все спрагнене державно-національної свободи. Видушать прямою акцією, школою і тисячами інших способів.

А на еміграції уже сьогодні упадок ентузіазму. Уже сьогодні ми поважно занепокоєні долею нашої молоді та, нема де правди діти, і нас самих!

Можуть прийти часи, коли треба буде собі сказати: — нам лишилась лише праця на дальшу мету, отже день в день чорна робота, день за днем складати по дрібному каміньчикові, щоб може колись ними прислужитися майбутнім будівничим Української Держави. І найменшої надії на ореол героя!

До такої ситуації націоналізм не готовий, і це його третя Ахілева п'ята.

4. Український націоналізм між двома течіями

Без огляду на такі поважні хиби, все таки перед націоналізмом, таким, як він є сьогодні, стелеться шлях в майбутнє.

Бо політична течія, яка виявила незаперечний патріотизм, хочби і без конкретних форм, але в парі з безприкладною в українській дійсності жертвенністю, за всяких обставин буде поважним чинником в державному будівництві.

До того ж націоналізм виявив велику мобілізаційну силу і то не лише на західних землях, як це звичайно думають, а і на східних. Разом з організаційним хистом це надзвичайно цінна прикмета для політичного руху.

Але для того, щоб всі ці цінні і шляхетні прикмети не випромінювали в простір, потрібно, щоб націоналізм знайшов стальну точку примінення своїх сил, а такою може бути лише міцна політично-суспільна база.

Сьогодні в українському життю борються дві політично-суспільні думки. Одна матеріалістична, що виросла з ідей французької революції, пристосованих до життя Марксом. Ця думка уже здійснилась в большевизмі і стала запереченням України. На ній збудувати Україну не можна, що і довело наше недавнє минуле.

Друга думка — ідеалістична. Виросла вона з державної традиції Християнської Козацької Держави. Цю думку змодернізував і науково обґрунтував В. Липинський. Ця думка ще не здійснена. На її здійснення ще чекає український народ.

Український націоналізм сьогодні стоїть між цими двома течіями.

Але якщо український націоналізм хоче жити і творити, як українська політична течія, він мусить звернути свій духовий

зір в бік ідеалістичного світогляду. І коли в нього вглибитись, коли підійти до нього, як християнин, ясно видно, що націоналізм і державництво це не дві ворожі одна одній течії, а лише одна національна-державна концепція, що націоналізм і державництво між собою дуже споріднені.

Це дві проблеми, які можна рішати лише разом. Бо лише на базі державницької концепції можна правильно зрозуміти і застосувати до життя націоналізм. І лише жива гаряча кров націоналізму може влити живої сили в сувері формули державництва. Коли це український націоналізм зрозуміє і застосує в практичному життю, то йому забезпечене не лише майбутнє, а може і провідна роль в ньому.

Коли доведеться практично рішати ці обидві проблеми Бог знає. Тому український націоналізм, як уже згадано вище, мусить пристосувати себе на дальшу мету.

Але припустімо, що може цього і не треба, може дасть Бог скоро повстане Українська Держава; то і тоді перед націоналізмом стане проблема щоденної буденної роботи, роботи творчої, а не революційної, і до цієї роботи, особливо на полі ідеологічному треба пристосуватися вже сьогодні.

* * *

Так виглядає **майбутнє** українського націоналізму на фоні нашого минулого, своїх і чужих впливів та нашого сучасного.

Кілька слів про наші найпекучіші сучасні політичні завдання. Вони лежать в площі не чисто політичній, а більше соціальній.

На нашу думку в сьогоднішню добу найбільш загроженою є соціальна побудова українського суспільства на Рідних Землях. Кожний ворог України і у всі часи в першу чергу ламав їй соціального хребта.

Так, наприклад, Козацька Держава була побудована на козацькій верстві. Катерина закріпоще частину козацької верстви. Впродовж півтора століття, в уже поневоленій Україні, витворилася нова сильна соціальна верства, яка могла стати хребтом нової держави — це недобитки колишньої козацької верстви та статочне селянство — большевики їх винищили до ноги.

Большевицька, як кожна ворожа політика, розрахована на дальшу мету, понищила всі органічні, або, як їх називає Липинський, клясові сполучення українського народу — знищила селянство, ремісництво, робітничі організації — професійні спіл-

ки — зробила знаряддям державної контролі робітника тощо. Зробили це большевики для того, щоб не було України, бо непропагандоване само в собі громадянство є отара, не здібна ні на який творчий чин, ні на спротив.

Тому большевики цьому розбитому українському суспільнству спокійно лишили українське політичне оформлення під назвою союзної республіки з своїм прапором, гербом і навіть місцем в Об'єднаних Націях.

Відбудувати наново ці суспільні форми українського життя — ось найновіше завдання майбутньої української внутрішньої політики, бо без них хочби вже і здобута Українська Держава не втримається.

В цій відбудові український націоналізм може відіграти колосальну роль, бо як справа виглядає сьогодні, він здібний мобілізувати маси для розбудови своїх соціальних організацій.

Міцною базою такої розбудови може бути наука Липинського. Силою свого генія Липинський передбачав, що колись прийдуть такі часи, коли організація родини, громади, кляси, тобто всього того, що ми називаємо органічними соціальними сполученнями, набере життєвого значення для українського народу. Тому в своїй політичній науці цій організації він присвятив головне і основне місце.

Всі ці проблеми стають перед українським націоналізмом на повний зріст уже сьогодні. І коли він хоче бути творчим, будущим чинником майбутнього, він в основній проблематиці українського життя мусить наблизитися до Липинського, як це сьогодні уже зробив ідеолог націоналізму Д. Донцов.

В народі-рабі перемагає ідея мучеництва над активною ідеєю лицарства. Наші історики й письменники, замість викорінювати цю ідею мучеництва, ще її скріплювали, витворивши в нас культ кривди замість культу лицарського духа. Вони вишукували в українській історії тільки кривди та оплакували їх, замість підбадьорувати громадянство і плакати в нім почуття сили та лицарськості. Бо вони вірили в сентимент напасника, що ось він пізнавши всі кривди, які заподіяв українському народові, засоромиться та „поправиться“. Та світ над тими, щоплачуть і киснуть, переходить до порядку денного.

З катехизму Державника.

С. Л.

Гряде загибель комунізму!

Огляд книги Джеймса Бирнгема „Грядуча поразка комунізму“.

James Burnham — “The coming defeat of communism”.

Одною з важливіших книг, що з'явилися на книжковому ринку після ІІ-ої світової війни по цей бік залізної завіси, є безперечно „Грядуча поразка комунізму“ відомого американського вченого Джеймса Бирнгема.

В чому велике значення цієї книги? Найперше в тому, що автор з незвичайною громадською мужністю, підкреслючи позитивні і негативні кроки сучасної політики, що репрезентує вільний світ, накреслює програму дій, яка принесе визволення людству від комунізму.

В Америці користується популярністю твердження (і на горе в колах чоловічих державних мужів!), що світ удасться врятувати шляхом якогось компромісу з ССРР.

Джеймс Бирнгем наочно доводить, що жодного компромісу з монополіями Кремля не може бути. І все те, що робиться в цім напрямку — це марне відволікання часу, за яке пізніше дорожчою ціною людської крові доведеться розплачуватися.

Дж. Бирнгем вимагає війни з ССРР вже тепер (бо супроти вільного світу Кремль веде ту війну від початку свого існування) і то війни тотальної, безкомпромісової до цілковитого знищення його.

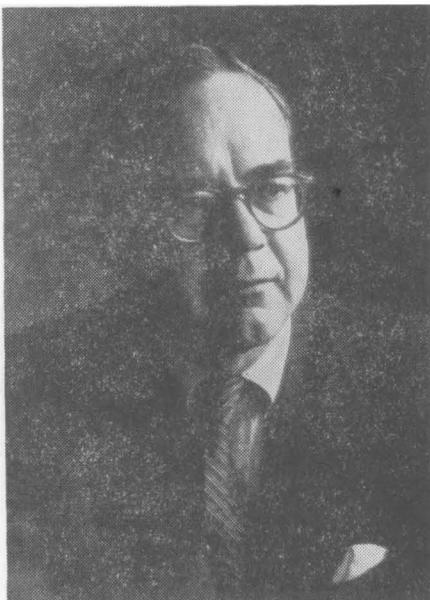
З глибокою симпатією і гарячим співчуттям автор пише в цій книзі про Україну та її боротьбу за незалежність. Він за розчленування ССРР на незалежні національно-державні організми.

Ми гратуюємо видатному американському вченому і з великою увагою стежимо за його славною науково-політичною діяльністю на благо всього людства.

Катастрофічна точка зору

Дві страшних війни припали на одно людське покоління. Загибель від 50 до 100 мілійонів людських істот і знищення на кілька трилійонів доларів вартості людської праці — чи це може

ПРОФ. ДЖЕЙМС БИРНГЕМ
почесний доктор права Українського
Вільного Університету у Мюнхені,
професор права Нью Йоркського Уні-
верситету, автор праць: „Вступ до фі-
лософських аналізів“ 1931, „Революція
менажерів“ 1941, „Макіавелівці“ 1943,
„Боротьба за світ“ 1947, „Грядуча
поразка комунізму“ 1950.

*Велике сучасне завдання в світовій боротьбі є перетворення нега-
тивної і безплідної політики стримання в позитивну політику визво-
лення від російсько-советської тиранії.*

*Невгласимий вогонь української боротьби за волю є символом і дока-
зом факту, що це перетворення буде dokonане і перемога буде виграна.*

З листа проф. Д. Бирнгема до редакції „Державницької Думки“

не відбитися на психіці тих, що живуть, почуттям, що надходить кінець нашій ері?

Сім міліонів вистріляних і спалених жидів. Тридцять мілі-
йонів вкинутих у невільничі табори. Мілійони вбитих за те, що
любллять свій край. Натовпи мілійонів збігців, емігрантів і перемі-
щених осіб, які мандрують з краю в край через усю Евразію, на-
товпами, що нагадують варварські орди 3 і 4 століть — чи це не
знак, що зближаемось до кінця світу?

Економічна депресія, що струшує цілою структурою усього
світу, хвиля революцій, що почавши з 1917 року, котяться з краю
в край від східної Азії до берегів Панами. Чи це не ознака, що
насувається щось страшне?

Нарешті, Гірошіма, Ковентрі, Сталінград, Лондон, Берлін —
де під брилами зруйнованих будівель поховані сотні тисяч дітей,

жінок, старих, а на румовищах музеїв, бібліотек і наукових установ ще й досі росте бур'ян — чи не лягло це страшним відбитком на свідомість живих, що настала доба жаху?

Живемо в часи „поворотного пункту“ в історії, в часи „перехресних доріг“, в часи „кризи“. Тисячі книг і десятки тисяч видавців усвідомлюють нас, що „доля людства сьогодні поставлена на карту, що цивілізація на краєчку повного знищення“. І тому... повна байдужність до всього. Менше уваги падінню Китаю, ніж ексцентричному ударові баскетбольного мяча. Франція настільки затемнена попереджуючою тіннюsovетських перемог, що призначила члена комуністичної партії головою атомної комісії цілої країни... Хитроці, підкуп, злочинне недбалство і торг стали більш, ніж нормою. Чи це ознака якогось пришестя кінця всьому? Чи це знак, що доходимо до краєчка безодні?

Дослідження записів далекого минулого показують, що багато століть тому теж були люди, які вірили, що вони живуть в добу кризи, переворотів, революцій або навіть катастроф.

Святий Купріян, християнський мученик, що жив у 258 році нашої ери, залишив такий запис свого определення кінця світу, який, на його думку, вже тоді надходив:

„Світ несе наочні докази наближення до свого кінця. Тепер немає стільки дощу, щоб могло проростати в полі насіння. Немає стільки тепла, щоб насіння вистигало. Весна непоміркована, осінь не така багата на овочі. Менше мармуру здобувається з виснажених гір, скоротився видобуток золота та срібла. Це показує, що шахти випрацювані, збідніли, і жили, що давали металі, зменшуються з дня на день. Селянин не працює в полі, моряк не пливає в морі, правда зникла з форуму, справедливість з суду, згода з дружби, майстерність з мистецтва, дисципліна з моралі. Чи може щось, що стало старим, показати силу, яку мало, як було молодим? Те, що має нахил котитись до низу — мусить котитись до свого кінця, мусить убувати на силі, як заходяче сонце, як блідіючий місяць, як умираюче дерево, як спадаючий струмок. Це вислід, що йде через світ. Це Божий закон. Все, що піднеслось — має впасти, все, що вродилось, має постаріти...“

Інший подібний період був у першій половині 16 століття. Все показувало тоді, що світ йде до загибелі. Але він не кінчився ні тоді, ні пізніше. Не загинуло людство, як убого судили невротики, фанатики і жертви гістрії. Судячи історично, вони мали

рацію в їхнім передчутті. Хоча світ і народи в абстрактному і фізичному сенсі не були знищені, в історичному розумінні вони таки справді були в процесі знищення. Той процес, однаке, пізніше доконано й історія останній присуд пізніше виконала.

Знову те саме бачимо в наші дні. Чи викривлені форми Пікассо, як і оповідання Джойса, Жіда, Манна, Мальро, Сілоне чи Кестлера поруч з неолютеранською теологією і філософією езистенціалістів через Шпенглера аж до памфлетів Розенберга і Леніна не говорять нам про те саме?

Так, живемо в добу криз. Кризи ці виступають у різних фазах. Моральна, релігійна, мистецька, економічна ... Кожна з них підготовляє ґрунт для взаємної можливої катастрофи. Та в ґрунті речі є лише дві фази: фізична криза, яка підготовляє ґрунт для винищенння всього людства новочасною зброєю і політична криза, яка обумовлюється наявністю в світі двох силових центрів автоматично один одного виключаючих. Можливість катастрофи через політичну кризу обумовлюється стремлінням до монопольного світового панування комунізму.

Тоталітарні політичні рухи нашого століття, зокрема комунізм, сприяли утвердженню в людській свідомості катастрофічної точки зору. Комуністи розраховують на це і на цьому будують свою політику. Демократичні лідери вважали кризи, як явище ненормальне в історії і яке може бути усунене повсякденною працею. Звідси їхні зусилля, які привели до парадоксального становища: вигравши дві світові війни, вони страждають від програного миру тоді й тепер. Мюнхен і Ялта могли б бути зразком дипломатії 17—18 століття. Але ми маємо справу не з кайзерами, імператорами і царями, а з тоталітаристами, що вирошли в добу революцій. День Віденського Конгресу і Святого Союзу минув.

Нам кажуть, що ми поступово йдемо до миру. Ліга Націй, ООН, Маршалів плян, Келогів пакт, конференції міністрів закордонних справ — крок за кроком несуть мир і розквіт. Але час показує, що ми до того не йдемо. Ми історично в **особливому положенні**. Особливі мусять бути й методи, застосовані для збереження світу від катастрофи.

Невідповідність американської закордонної політики

Літом 1949 року доводилося чути майже всіма визнане твердження: ми виграли холодну війну. Преса, радіо і промовці —

все твердило: ми виграли! Та оптимістичні твердження, однаке, не відповідали фактам.

Ми не можемо твердити, що чоловік здоровий, якщо він замість умерти, тільки втратив півтузня своїх органів чи членів свого тіла.

Для яснішої картини положення, в якому ми тепер знаходимся, спробуємо порівняти становище, в якому ми є тепер, з тим, яке було в 1939 році, тобто трохи більше, як 10 років тому. В той час сили ворога (німців) були сконцентровані в обмежені терени центральної Європи. Ці терени начисляли менше, ніж 100 мілійонів душ населення. Технічна сила ворога була висока. Мілітарна міць — страшна. Та він потребував і посідання і доступу до істотних сирівців. Його сили назовні були обмежені до діяльності п'ятої колони в середині інших держав. Але завдяки шовіністичній расовій ідеології, коло діяння тієї колони було дуже обмежене. Концентрація ворожої сили на той час розбавлялася наявністю кількох інших силових центрів, а саме: СССР, Англії, Франції, Японії і ЗДА.

В 1949 році концентрація ворожих сил зайняла терен майже всіх стратегічних центрів світу в серці Евразії. Його терен з тернами, що перебувають під його контролею, обіймає більше, ніж 400 мілійонів населення. Хоча технічно він не на вершку досягнень, але його військова сила страшна і він диспонує майже всіма істотною ваги сирівцями. Його п'ята колона, не перешкоджена відкритим шовінізмом і расизмом, проникає глибоко в діяльність всіх політичних організмів назовні. Крім того, поза ЗДА не існує від тепер інших силових центрів, бо такими не можна вважати ні Німеччину, ні Францію, ні Англію. Ні в одній ділянці свого діяння, за винятком хіба випадку з Тітом, Совєти не знали поразки. Літом 1949 року в нас кричали про велику перемогу в Берліні. Від червня 1948 до літа 1949 року ми тримали Берлін і в ці саме місяці комунізм запанував у Китаї. Яку мають вагу ці два об'єкти один супроти одного?

Судячи про якості нашої закордонної політики, ми мусимо бути уважні, щоб не спотворити нашої точки зору. То правда, що справи не є так кепські, як вони могли б бути. Якби ми й далі були продовжували лінію періоду 1943-46 років, лінію злагоди й уступок СССР, якби ми обрали були лінію Генрі Волеса щодо СССР, справи могли б бути куди гірші. Без доктрини Трумана,

без пляну Маршала, без повітряного мосту — комуністи мали б і Іран, і Грецію і навіть Туреччину і Німеччину.

Якби там не було, а дякуючи закордонній політиці останніх літ, положення для всього світу стало яснішим: ми маємо з одного боку ЗДА, як репрезентанта західно-европейської цивілізації, і комунізм з його базою СССР, з другого боку. Всі інші явища в світовій політиці є лише в звязку з цими. Правда, ми маємо в країнах, де панує вплив СССР майже цілковите нездовolenня мас існуючим режимом, але ці маси поки що не можуть брати участі в боротьбі з огляду на безоглядний режим, що там існує. І не можна спокійно придивлятися до розвитку подій, бо часу маємо замало. Якщо дамо ворогові можливість опанувати і кількість і якість зброї, яка йому потрібна, перемога буде по його стороні.

Закордонна політика ЗДА не є послідовно задовільною. Ми відзначаємо її осяги, але не можемо не вказати і на її хиби. Наприклад, ми засуджуємо комунізм у Чехословаччині за переслідування Церкви й одночасно схвалюємо свої власні і наших союзників заходи для розвитку торгівлі з Чехословаччиною, допомагаючи, таким чином, комуністичним правителям в цій країні. Ми допомагаємо Тітові проти Сталіна, допомагаючи Тітові зміцнити економічне становище в Югославії, і в той же час солідаризуємось з Москвою проти Тіта приєднувшись до угоди про Каrintію . . . Ми витрачаємо сотні мілійонів проти комуністів у Греції і в той же час відмовою економічної допомоги Голяндії перешкоджаємо останній в її боротьбі проти комуністів у східній Індії. Ми цькуємо Де Голя фашистом, бо він хоче задушити комунізм у Франції, і в той же самий час обвинувачуємо французький уряд у безсилі розправитись з комунізмом в Індо-Китаї . . . Це непослідовність. Тут потрібні корективи.

Чого ми ждемо від Європи?

Уряди західно-европейських держав не відзначаються рисами урядів суверенних держав. Ознака суверенності — це здатність вирішувати. Сучасні уряди уникають рішень. У Франції уряд не може відважитися оподаткувати селян, які в стані податки нести. В південній Італії уряд не може відважитися розділити землю бідним селянам, не може відважитися зліkvідувати безплідну бюрократію, закликати до порядку посередників, які жириють на колосальних зисках або покласти край нападові спе-

кулянтів на міжнародній біржі. Там не можуть встановити, якого характеру армія їм потрібна і як її організувати. Вони не можуть знищити комунізм або жити без нього. Хоча знають, що Європа має бути об'єднана, але не можуть зробити конкретних заходів у напрямку об'єднання. Крім того всього там не можуть одважитись, чи ставати в остаточну й вирішальну боротьбу проти наступаючої комуністичної імперії.

В Європі користується великою популярністю термін „третя сила“, з легкої руки аргентинського президента Жуана Перона. Основа руху, що скривається під цим поняттям, це спроба жонглювання між т. зв. „совєтською диктатурою“ і „американським імперіалізмом“, як кажуть ідеологи „третьої сили“. Вони намагаються уникнути стати по тій чи тій стороні, бажають бути нейтральними у грядущій світовій борні. В минулому зразком державного мужа, що в своїй політиці пробував опертися на „третю силу“ був чеський президент Е. Бенеш ...

Факт, що більшість континентальних націй не роблять майже нічого, щоб відсунути залізну заслону далі на схід... Вони дозволяють своїм комуністам мати повну свободу робити проти них усе, навіть відкрито проголошувати змову, як це робили комуністи в їхній декларації, що члени партії не будуть ні при яких обставинах виконувати наказів боротися проти совєтської червоної армії.

При такому стані речей на питання, чого ми можемо очікувати від Європи — відповідь мусить бути: від континентальної Європи в її сучасних умовах дуже мало, або можливо майже нічого.

Але сучасні уряди й урядові партії не є ідентичні з Європою і сучасні обставини не є обовязково вічні.

ЗДА мусять самі діяти. Програма визначена: знищення залізної заслони, об'єднання Європи, розгром комунізму і відкриття світові можливостей до нової ери економічного, соціального й політичного розвитку.

Те, чого потребують європейські маси, це не ще одна конференція великих чотирьох, але демонстрації, що ЗДА поведуть тверду й послідовну політику проти СССР.

Природа модерної війни

Треба визнати слушним принцип фон Клявзевіца: війна це тільки продовження політики іншими засобами. Війни не є ви-

падками в історії. Вони є складовими і навіть природніми частинами процесів історичних. Періоди війн і періоди миру взаємно себе доповнюють.

Той, хто хоче перемоги в війні мусить володіти відповідною зброєю проти ворога. В наш час багато понять чисто військового характеру перемішалися.

Хто такий військовик і хто такий цивільний під сучасну пору? Генерал, що виграв битву, опрацювавши тактику, чи вченій, що винайшов важливий елемент біофізичної хемії? Дослідник морського озброєння чи фахівець у ділянці пропаганди, що з'єднує волю нації і розбиває мораль ворога? Бізнесмен, що здає звідомлення важливого характеру про хемічну індустрію закордону чи ідеолог, що вчить перемагати ворожу ідеологію? Хто тут людина військова, а хто цивільна?

Змішання понять ще більш глибоке: коли сучасна війна почалась? Чи була це війна, як Італія вдиралась в Ефіопію? Ні, тоді війна не була оголошена. Була то війна, що сталося в Еспанії? Якщо так, то кого з ким? Хто були комбатанти? Чи був то мир, як Гітлер робив перемарш через Райнлянд, Австрію і Чехословаччину? Чи то війна те, що сталося, починаючи з 1937 року в Манджурії, Кореї і Китаї? Війна не була оголошена ні в 1937, ні в 1947 році. І хто боровся в тих війнах і в тому мирі? Чи триває війна проти Німеччини і Японії й тепер? Мирного договору ще не було. Чи то війна те, що відбувається в Греції, у східній Індії, в Індо-Китаї і на Малаях? Коли вона закінчиться, якщо вона почалась? Чи був мир у Празі в лютому 1948 року? Чи повітряний міст до Берліну в 1938 році був операцією мирного часу?...

Щоб бути в згоді з фактами сучасності, ми мусимо переглянути постулати Клявзевіца й піти далі. В наші дні, частково через соціальний і технологічний розвиток, частково через наперед продуманий плян тоталітарного руху, межу між „військовим“ і „цивільним“ стерто. Демаркаційна лінія між „миром“ і „війною“ зникла.

В 1949 році під час конференції міністрів закордонних справ один провідний діяч компартії ЗДА писав: „Найвищий час зrozуміти питання політичного військового стану (холодної війни) в його власному вигляді в загальному комплексі. Тип військових операцій, що дав Сталіну змогу добитися перемоги в Китаї, був можливий лише при витраті в півбіліона доларів за період в 23 роки. Це тип війни кумультативний. Він означає, що 23 роки

тому ресурси Кремля були ніщо в порівнянні до того, що він має тепер“.

„Холодна війна“... а чи не ллеться в ній кров? Греція, Китай, Коста Ріка, Філіппіни, Балтійські держави, сибірські концтабори, УПА в лісах України ...

Друга світова війна почалася не в серпні 1939 року, а далеко раніш на Райні, в Ефіопії, в Еспанії, Австрії, Манджурії, Чехословаччині. Тоді німці знали, що ведуть війну, але ми не знали, чи не хотіли знати, що вона є. Тепер ворог, світовий комуністичний рух, далеко поминув нацистів ідейно, територіально і силою. Ми дали йому, як дали свого часу нацистам, можливості розгорнутися і зрости на грізну велич. Він у війні з нами, і тому війна існує. В ЗДА, як і скрізь, члени комуністичної партії виконують функції советських агентів. Вони й іхні провідники вважають себе у війні з ЗДА. Вони працюють проти нас, щоб скинути уряд ЗДА і встановити диктатуру комуністів. Проти цього ведеться певна робота, але є багато американських громадян, особливо тих, що називають себе лібералами, які обурюються певними кроками проти комуністів у ЗДА. Вони вірять, що акція проти комуністів порушує права, записані в американській конституції.

Комуністичне ведення сучасної війни

З 1903 року (з моменту зародження комуністичної партії) комуністи вважають себе в перманентній війні з усім некомуністичним світом. Їхні цілі полягають не в реформах, не в часткових змінах, не в поліпшеннях існуючих інституцій, але в їх знищенні. А це можливе при тотальній революції.

І не може бути справжнього порозуміння або союзу поміж комуністами і некомуністами. Угоди й союзи з некомуністичними країнами означені комуністичною доктриною, як засіб для використання положення в „середині ворожого табору“. Звідси всі большевицькі пакти з Гітлером і західними державами.

Що можуть робити і що роблять комуністичні профспілки в ЗДА? (Большевики знають вагу робітництва і тому ставлять ставку саме на робітників, як на свій авангард). Восени 1948 року всі американські порти на Тихому океані стояли мертвими під командою контролюваних комуністами тихоокеанських профспілок. Від весни до літа 1949 року Гаваї були ізольовані від американського материка тими самими силами і волею, тобто Кремлем.

Кожен військовик знає воєнну важливість контролі портів. Але не кожен знає, що крім бомбардування їх гарматами й літаками, є інші далеко сильніші засоби зробити їх нічого не вартими для держави.

Мало елементів сучасної війни є такими вирішальними, як таємна розвідка і праця п'ятої колони всередині чужої держави. Комуністи при якості їхніх методів і способах інфільтрації в кожен сектор ворожого їм суспільства в індустрію, в церкву, в клуб, в лябораторію і в уряд є в прекрасній позиції для розвідкої праці.

І в Албанії, і в Югославії не було необхідності в перемозі комуністів. Комунізм там переміг просто через непорозуміння. В обох країнах були сильні некомуністичні повстанчі рухи, які при відповідному політичному напрямку і задовільній матеріальний допомозі могли служити краще, ніж тамошні комуністи проти німців і могли також перемогти німців. Однаке західні провідники через їхню політичну примітивність і сліпоту вважали за потрібне не перешкоджати, але допомагати комуністам. Як вам відомо, стверджував албанський антикомуніст, що працював у британській місії в 1944 році, — існувало три партії в Албанії: агенти Німеччини, агенти СССР і агенти Англії. Це цілком природно, але неприродно і найважливіше, що нас дивувало і чого ми ніяк не розуміли, було те, що агенти СССР оплачувались англійським золотом". (Юліян Емері: „Сини орла“, Лондон, 1948. Найкраща книжка про повстанчі дії під час війни. — Примітка автора).

Мета комунізму — не ідея чи ідеал, а світова сила; стратегічна ціль — військово зрозуміла. Комунізм вживає ідей і ідеалів, як вживають ліків, гармат і літаків, як засобу добитися мети.

Військовий плян ЗДА

Сучасна війна — це функціонування всієї економіки, всього суспільства, а не якась маленька частина їх. З цього виходить, що розгром збройних сил ворога включає мобілізацію цілковито всього суспільства, всієї нації. З іншого погляду, це неоголошувана війна дій, спрямованих не на розгром збройних сил ворога, а на довкільними шляхами проваджене розслаблення його індустрії, фінансів, моралі і т. д. До уваги мусять бути взяті обидва пляни.

Збройні сили ворога можуть бути знищенні так би мовити без бою. Вони можуть бути, наприклад, зруйновані, як організо-

вана її протидіюча сила, якщо їх постачаюча індустрія буде в потребній мірі знищена і ворожа економіка буде кинена в хаос. Ще може задовільний політичний і ідеологічний тиск зробити своє діло. Це останнє сталося в Австрії 1938 року і в Чехословаччині 1939 року. В Чехословаччині це повторилося в 1948 році, коли комуністи забрали провід і знищили чеські збройні сили без жадного бою.

Ймовірна війна, третя світова війна, буде такою самою, як і всі війни попередніх генерацій з тією відміною, що вона буде різнятися від них своїми масштабами. Буде вжита нова зброя з відмінною фізичною особливістю і неймовірною руйнуючою силою. Війна буде більша, хоча не обовязково довша.

Початок третьої війни можливий випадково. Буде день, символічно позначений, приміром, як Д.-День, коли війна третя розпочнеться. Буде змобілізована не тільки військова сила у вузькому сенсі, а будуть покликані до дії всі чинники, буде мобілізація політична, соціальна і психологічна. Це конечно, бо комунізм не спиниться до того часу, поки не буде переможений або сам переможе. Його мета — оволодіти цілим світом.

В книзі Жюля Монро „Соціологія комунізму“ (Париж, 1949) читаемо такі рядки: „... Те, що зветься „партиєю“ — це армія, яка не признає жодних умов, жодного будь чого поєднуючого чи спільногого у відношенні до себе і до противника. Така партія чи скоріше кадри такої партії не визнають жодних оголошень війни, ні навіть якоїсь різниці поміж станом війни і станом миру: Тільки існування такої партії показує і свідчить про стан війни, який може скінчитися лише цілковитим знищеннем усіх до того існуючих соціальних форм, знищеннем, яке для партії є підставою, сенсом її існування... Цей спеціальний тип армії, пристосований до умов 20 століття, є призначений до війни далеко більш тотальної, ніж сам собі теоретично уявляв Людендорф... Війна не є обмежена до періоду тільки військових операцій. Не можна уявити, що ця армія зупиниться сама, десь на короткий час, не опанувавши всієї планети. Це війна Протея*) необмеженої тривалості. Таке підприємство (комуністичний рух) хоче бути само на землі“.

Комунисти є покликані до боротьби за світове панування.

*) Протей — за грецькою мітологією морський бог, що мав здатність легко міняти свою зовнішність відповідно до обставин.

Вони будуть продовжувати їх справу доки не досягнуть її, або будуть розгромлені. В той саме час є певним, що ЗДА не сприймуть пасивно комуністичного панування. Питання тільки: як будуть ЗДА боротися і коли?

Вразливе місце комуністичної імперії

Комунистична імперія є слабша потенціально в усіх відношеннях, ніж некомунистичний світ. Комуністи сами це добре знають і тому вони одвертого наступу не починають, а грають на страху навіть більш ефектовно, ніж на надіях своїх противників.

Та не досить встановити загальну слабість комуністів. Треба визначити точно, де й що в них слабе. Є багато слабих місць у комуністичній імперії, але найбільш значна це їх економічна слабість. Не зважаючи на пропаганду, п'ятилітки і набуття нових територій по II. світовій війні, советська економіка все залишається позаду і в кількісному і в якісному відношенні.

В парі з економічною слабістю йде брак вишколених робітників, техніків, інженерів, майстрів тощо.

Більшість населення всередині советської імперії ненавидить і боїться своїх володарів.

В придбаних краях по II. світовій війні советам не вдалося ще приєднати сателітні нації в комуністичну систему. Моркос у Греції, Гомулка в Польщі, Годжа в Албанії, Костов у Болгарії, не кажучи про Тіта — слабе місце советської імперії. Тітоїзм, зокрема, стоїть як велика перешкода на шляху світового панування комуністів.

В середині советської імперії існує теоретична і моральна криза. Ніхто абсолютно, включаючи членів компартії, не знає, що робиться в самому політбюро. Що там є розходження і розколи — нема сумніву.

Советська імперія складається з ряду народів, які силою підбиті під СССР. В першу чергу Україна і Грузія, не говорячи про балтійські держави і Польщу. З точки зору неросіян колишньої царської імперії (за царя) комуністична держава продовжує виглядати, як імперіялістична тиранія великоросів. Що це так, доводить розстріл, висилка і голодове знищенння мілійонів українців у 1931-33 роках. Чекаючи звільнення від советської тиранії мілійони українців вітали Гітлера і навіть дали велику українську армію для боротьби з комунізмом.

Тоталітарна структура советського суспільства є зцентралі-

зована в найбільш можливому ступені і невтомно є контролювана згори. Все населення мусить жити і діяти відповідно „генеральній лінії“.

Військові якості СССР як самостійної одиниці не блискучі. Всім відоме жалюгідне представлення червоної армії під часsovетсько-фінської війни. Тільки допомога заходу врятувала союзників від катастрофи в ІІ. світовій війні та політика німців, яка обернула їх з визволителів у ворогів.

Стратегія комуністичного руху — безперервний наступ.

Тепер комуністична імперія все ще слаба, але через два-три роки багато з цих слабостей можуть бути усунені.

Поворот до наступу

Політика ЗДА досі була неадекватна, але не була суцільно помилкова. Найперше вірне: ствердження ситуації і ворога, його здібностей і слабостей, розпізнавання його суті. Ми знаємо ворога: це світовий комуністичний рух з советською базою і ми знаємо його ціль: монопольне світове панування.

Комунисти вже ведуть війну. Якщо війна вже йде і ми, бажаючи того чи не бажаючи, втягнені в неї, то мусимо її скінчити, мусимо боротися і виграти її!

Найперший крок у перемозі в цій війні — це розпізнати, що вона вже існує. Далі мусимо визначити наше положення в ній. Комунистична мета — опанування світу. З точки зору некомунистичних націй — комуністи вже агресори. Політична війна проти СССР це не тільки війна, яка його ослабить, але яка його й знищить.

Відносини з СССР

Бути проти російських комуністів, проти російської імперії — не означає бути проти російських народів. Потенціально маси є наші союзники, а не вороги. Але щоб творити історію, маси мусять мати хребет і голову. Хребет це кілька ступенів організації, а голова — це провід. Без цього маси це протоплязма, пара без поршня, електрика без вмікача.

Большевики знають цей закон. Тому вони навіть натяк на щось, щоб могло для підлеглих їм мас дати хребет і голову — безжалісно нищать.

Частина проводу сил протикомунистичних може прийти ззов-

ні. Їх частково можуть дати вигнанці з країн, окупованих ворогом, особливо в недавно захоплених країнах. Неорганізовані маси не можуть повставати, не можуть творити опозиції. В самому СССР вони можуть бути в середині партії, приклад — Тіто.

Розвиток внутрішніх сил є в зв'язку з силами зовнішніми. Зовні мусить бути сила, яка могла б основний тягар перебрати на себе. Такою силою тепер є Америка.

Може це здаватися дивним, але сьогодні ніхто не скаже чого хоче Америка. Кожен знає, хто хоче знати, чого хоче світовий комуністичний рух: світового панування. Чого хоче Америка? Що політика ЗДА є антикомуністична — це факт. Але чому? І єдина відповідь, яка може бути безпомилковою, це, що ця країна стала беззастережно проти комунізму у власному інтересі, у власній безпеці. Чи цього досить?

Слідуючі точки акції комуністів загрожують нам: 1. П'ята колона. 2. Комуністична пропаганда в світі. 3. Уніформована і неуніформована червона армія, що діє, щоб захопити більше країн. 4. Захоплення СССР ряду націй. 5. Совєтська мілітаризація всього в країнах їхнього панування.

Пропагандивний наступ

Протикомуністична пропаганда мусить бути організована на найширшу скалю, Говорити і писати всім в СССР і поза ним. Зміст пропаганди — заклик до акції. Мусимо говорити не тільки проти чого ми, а й за що ми.

Ми проти: (під „ми“ розуміємо поголовну більшість людства на світі) панування в світі групи самозванних техніків насилля;

Поневолення націй і народів проти їх волі підкупом, брехнею і насиллям;

Звуження суспільства до уніформованих балакунів, очолованих шпигунами невільничих таборів.

Затягання науки, мистецтва й винахідництва в корсет базальних і деградуючих догм;

Історичної необхідності революцій;

Підточування, підриву і вихолощування всяких інституцій і людського споріднення між людьми, яке жило так довго, яке існувало так довго в боротьбі проти темних сил природи;

Ми проти сили, яка обмежується тільки силою.

Ми за: вгамовування і стримання сили звичаями, моральними принципами і законом;

Віру в індивідуальність людини, яка є найвищою моральною вартістю;

Відкрите, а не закрите суспільство, право людини і нації бути відмінними;

Світовий порядок, оснований на законі.

Це як основа, а далі — скрізь, повсякчасно і всіма засобами викривати комуністичну брехню і фальш. Комуністичні верховоди безперервно переписують історію, фальсифікують статистику, душать правдиві відомості і вигадують уявні, цензурують і брешуть.

Наша пропаганда мусить відрізнятися від комуністичної слідуючими рисами:

1. Наша пропаганда не повинна розпорощуватися на кожну можливу річ, але мусить бути сконцентрована на невеликому числі найбільш важливих речей.

2. Наша пропаганда не повинна скакати взад і вперед день від дня з одного предмету на другий, але мусить бути організованою кампанією, що систематично і послідовно триває з дня на день, з місяця на місяць.

3. Наша пропаганда завжди має бути насупальна, завжди тримати ініціативу. Не повинна тільки реагувати на комуністичну пропаганду, оборонятися та відповідати. Якщо й відповідь, то відповідь така, яка після себе приносить новий сильний наступ.

Війна в робітничому русі

Робітництво має бути організоване. Викрити брехню про історичну місію пролетаріату, викрити фальш, що інтереси робітника і капіталу завжди протилежні, викрити брехню, що розвиток капіталізму приносить зубожіння робітництва. Антикомуністичні профспілки, особливо у Франції і Італії, відкововились від збольшевизованих профспілок, не дістали належної підтримки, не дістали потрібних коштів для розгортання своєї діяльності, в той час, як Москва щедро обдаровує своїх прибічників усім для підтримки діяльності в названих країнах. Становище ненормальне. До матеріальної підтримки корисних починань антикомуністичних профспілок у країнах Західної Європи має долучитися і моральна їх підтримка. Цю підтримку можна провадити всіляко. Одним із її видів може бути подорож амери-

канських робітників у Німеччину і залишення їх там на праці. Робітники інших країн повинні їхати в ЗДА, стати там на роботі і придивитися до умов робітника в цій державі. Видів подібної роботи може бути безліч.

Культивування політичних друзів

В світовій боротьбі проти комунізму Америка потребує **стійких** друзів. Що це означає? Це означає, що подібний приятель піде, якщо треба, з вами до кінця. Дружба, яка лишається дружбою скрізь і завжди аж до смерті.

В багатьох країнах західної Європи ми не маємо тепер таких друзів. Уряди в багатьох країнах з нами постільки посільки. Вони не справжні уряди, вони не суверени в своєму власному домі. Офіційні чинники не тверді, не стійкі, тому що їх політичні ідеї, традиція, структура не дають їм сили до того, навіть не дадуть їм бути стійкими супроти комуністичних атак.

Ні Бенеш, ні Надь, ні Миколайчик — не можуть бути зразком **невгнутих**. Так само Леон Блюм, Пієрро Ненні, Генрі Воллес не можуть правити за зразок твердих і рішучих мужів. Нам треба таких твердих людей виховувати. Не лише в тому, хто сьогодні міністер закордонних справ тієї чи іншої країни, а в тому, хто завтра ним може стати. Культивувати політичних друзів скрізь, де їх можна знайти.

На особливу увагу заслуговують і такими сильними політичними друзями можуть бути: де-голістський рух у Франції, католицька Церква, як могутній чинник у боротьбі за упорядкування світу, магометанізм. Відповідна формула мусить бути знайдена для співпраці з народами Далекого Сходу й особливо з Китаєм.

Емігранти, вигнанці, визволення

Серед народів, що в великих масах опинилися на вигнанні після того, як їх землі були окуповані комуністичною Москвою, заслуговують на увагу балтійці, українці і кавказькі народи. Повстанчі групи цих народів діють і по сей час і це знак, що ці народи особливо тверді в своїх стремліннях здобути волю своїм землям і що вони підуть на все заради свого визволення. Їм треба допомогти! Творити пропаганду на їх мовах, використовувати їх досвід і знання.

З цього погляду конечним є створення східно-европейського інституту й університету, а також громадянського охоронного корпусу, поліційних сил і чужинецького легіону.

Простір повстанчої війни

Найбільш радикальними засобами в боротьбі з комунізмом, а властиво з його базою — ССР — є розгортання повстанчої війни всередині ворога. Саботаж, терор, громадський непослух, страйки, повільна праця, викривання агентур ворога, втеча в'язнів — це те, що мусить бути в цій повстанчій боротьбі застосоване. До уваги мусять бути взяти всі терени, що межують з ССР, бо що твердіша дія, то менший ризик, що рішучіша постава, то певніші наслідки . . . Що ми втратили при твердій поставі до комуністів? А перебуваючи в тіні Ялти, що ми виграли уступками? Комуністична сила не всемогутня, не безконечна, вона має свої слабі місця і то далеко поважніші, ніж вільний світ поза залізною заслоною. Це треба пам'ятати.

Але боротьба проти комунізму не є виключно ділом тільки ЗДА. Америка мусить її вести, давати ресурси, але народи сами мусять її виборювати! В цій священній боротьбі Америка повинна мати союзників, а не найомників!

Комплекс бізнесмена

І ще один поважний чинник у нашій боротьбі з комунізмом це зрозуміння його загрози американським бізнесменом, людиною, що створила по суті велич і могутність Америки. Американський бізнесмен ще й досі не розуміє всієї страхітливої небезпеки, яку становить собою комунізм. Він горить у повсякденній праці над розбудовою індустрійних велетнів, але він у головні за джерелами сирівців і за ринками збуту ще й сьогодні готовий визнати першого ліпшого агента Москви за свого приятеля і готовий з ним робити найскладніші договори і контракти. Цей бізнесмен не розуміє, що досить одного дня влади комуністів в Америці, щобувесь він із своїм штатом секретарів і бюрових працівників полетів у безвість у найвіддаленіші кутки земної кулі, де людина повільно вмирає від холоду, голоду і надмірної виснажуючої праці.

Американський бізнесмен повинен зрозуміти загрозу комунізму, інакше своїм політичним примітивізмом він може кинути цю країну в безодню. Віримо, що це зрозуміння прийде.

Неминучість комуністичної поразки

Повищі твердження і докази доводять з неминучою логікою, що комунізм може, повинен і буде знищений. Але для того потрібні воля і збирні зусилля всього, неопанованого комуністичною владою, світу.

Факти останнього часу показують, що до того йде. Комунізм буде знищений і людство піде своїм шляхом волі, культурного прогресу і вселюдської моралі.

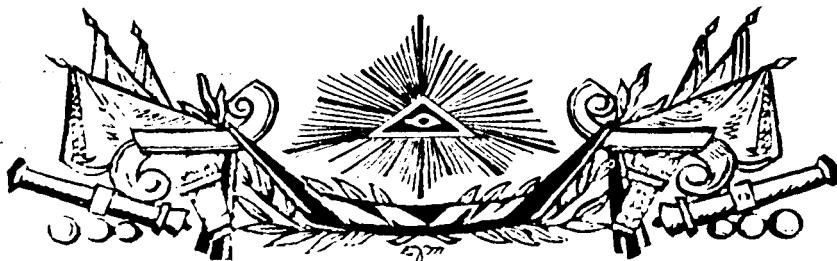

Ви питаете мене, чому я в союзі з силами реакції?... Тому, що нема іншого вибору. Є Сталін і сили, що протистоять Сталіну. Багато пішло часу, поки світ це зрозумів, але він це зрозумів, нарешті. Поки Сталін не знищений — нема іншого нічого, нічого.

Яке практичне значення мають дискусійні питання про принципи і методи, про парламенти, про легальну опозицію, соціалізм, бюрократію чи демократію? Це все академізм. Сталін відповів нам на все це своєю двадцятирічною історією. Робітнича держава зникла під персональною диктатурою. Передумовою будь якого прогресу є насамперед знищення Сталіна. Якщо ми його не знищимо, він знищить нас.

Г. Бланден — „Час убивців“

Як нас повідомив проф. Д. Бирнгем нова праця, над якою він тепер працює і яка появиться на книжковому ринку ЗДА на початку 1953 року, є “Containment or Liberation” („Стримання чи Визволення“). — Ред.

Єлисавета Скоропадська-Кужім

Останні дні моого батька

С п о м и н и

(Продовження)

То була пятниця 13-го квітня.

До Сірав путь йшла долинами й горбками. Хоч візок був невеличкий, але добре нагружений й часом нашим двом німцям було тяжко. Допомагав увесь час Грищинський, а також і мій Батько. Ми йшли, йшли, без кінця, а все залишалася до Сірав та сама кількість кілометрів, як і спочатку. Дороговкази були чудернацькі. По всіх шляхах був великий рух, якесь переселення народів. Плавенці шукали собі нових притулків. Везли свої речі, як і ми, несли на собі. Перевозили і старих і хорих. Йшли цілі родини з дітьми, з козами, з клунками, вели худобу. Багато проїзділо авт з людьми й речами. То не тільки були плавенці, то тікали деякі німці перед приходом американців. Підходячи до Сірав, зустрічали багато чужинців, найбільше французів.

По дорозі усюди лежали розбиті авта, іноді й над нами дружляли американські літаки. Кілька разів ховалися ми в лісі.

В Сірав на нас чекала несподіванка. Потяги з сьогоднішнього дня не йшли. Треба було б іти на Плавен-Вест. Звідти нібіто ще йшли потяги. Ми були вже стомлені, бо від Пелю до Сірав було, мабуть, кілометрів 18. Але не було що робити, рішили іти далі. Не хотіли вертатися до Пелю, бо звідти нікуди не можна було б дістатися. Нам за всяку ціну потрібно було на залізницю.

В попередньому числі „Державницької Думки“ через недогляд редакції прізвище В. П. Авторки було надруковане неповним за що просимо вибачення.

Редакція

До Плавен-Вест знову було кілометрів 10-12. Умовити наших німців везти туди наші речі було досить тяжко, але за подвійну ціну й за подвійну кількість цигарок вони врешті решт погодилися, хоч і лаялися всю дорогу.

Марш почався знову. "Лес іллюстр вояжер" пішли далі, сміялися ми. Настрій у всіх був войовничий. Духом не падали, хоч дорога здавалася безконечною, й не було певності, що потяги дійсно звідти підуть. Няня бідна ледве-ледве ворушила ногами, але трималася добре, не зважаючи на свої 76 років.

Кілька кілометрів перед Плавеном мій Батько спинив авто, в якому їхав якийсь старшина. У нього було одне вільне місце спереду. Всі інші місця були завалені речами. Мій Батько запитав його: — "Чи можете Ви взяти стару пані до Плавен-Вест?" Той сказав, що може. Але няня в останню хвилину побоялася їхати сама й тоді мій Батько сказав мені: — "Швидче, швидче, сідай і чекай на нас у Плавен-Вест". Я хотіла відмовитися, але мій Батько розсердився й я сіла.

Старшина кудись дуже поспішав. Не знати дороги. Не доїздидаючи до Плавена, він довідався, що іде не так, як йому було треба й що йому треба назад до Сірав. Він мене висадив на великій дорозі й сказав: — "Ідіть собі прямо-прямо й скоро дойдете". Коли я у прохожих почала розпитувати, то довідалася, що він мене привіз не до того боку Плавену, де мав бути наш двірець. Мені прийшлося йти через все місто і через такі зруйновані місця, що тяжко було й пішки обратися. Всі вулиці були перекопані ямами. Яма на ямі. В центрі міста — ні одного цілого будинка. Самі руїни. В багатьох місцях ще горіло. Щось було неймовірне. В найгіршому місці почався алярм і з'явилися американські літаки. Я подумала: — "В такі часи не можна розлучатися. Щось може легко трапитися й ніколи більше один одного не знайдеш". Я перейшла через все мертвє місто й прийшла до Плавену-Вест якихось чверть одини до наших. Няня ледве-ледве допленталася. Батько робив вигляд, що не втомився.

Довідалися, що з цього двірця потяги ідуть до Франценсбаду, однієї станції до Егера. До самого Егера потяги не йшли. Їхати, як нам раніше радили, через Гоф більше вже не можна було. Шляхи всі були зруйновані.

Чекали до вечора на двірці. Сиділи на своїх речах на пероні; літали над нами американські літаки, але цього разу не обстрілювали потягів. Лише здалека десь було чути іноді вибухи.

Було вже темно, як прийшов потяг. Спочатку ми четверо лавою пішли наступом в середину потяга, але людей було стільки й потяг вже був так переповнений, що ми не змогли влізти. В останню хвилину знайшли в кінці потягу вільні місця, й чвалом почали переносити туди речі. Не легко було, але спільними зусиллями ми самі й речі в потяг таки попали. Сиділи в коридорі на своїх куфрах. Це було щастя, бо взагалі люди причеплювалися всюди, їхали на буферах, стояли на сходах. Вікна були виламані. Ніч була холодна. Віяв вітер. Але ми були задоволені. Ми перемогли багато труднощів, не піддалися. Ми їхали.

В суботу вранці-рано приїхали до Франценсбаду. Було вже зовсім темно.

Розпочинати якінебудь заходи для дальнього переїзду до Егера було б зарано. Всі установи були ще зачинені. Ми улаштувалися спати на пероні. На двірці було дуже брудно. Всюди сновигали люди. Нас постійно штовхали, лаяли, але нам все те було байдуже. Ми добре таки відпочили кілька годин. Потім помилися й почистилися дуже примітивно.

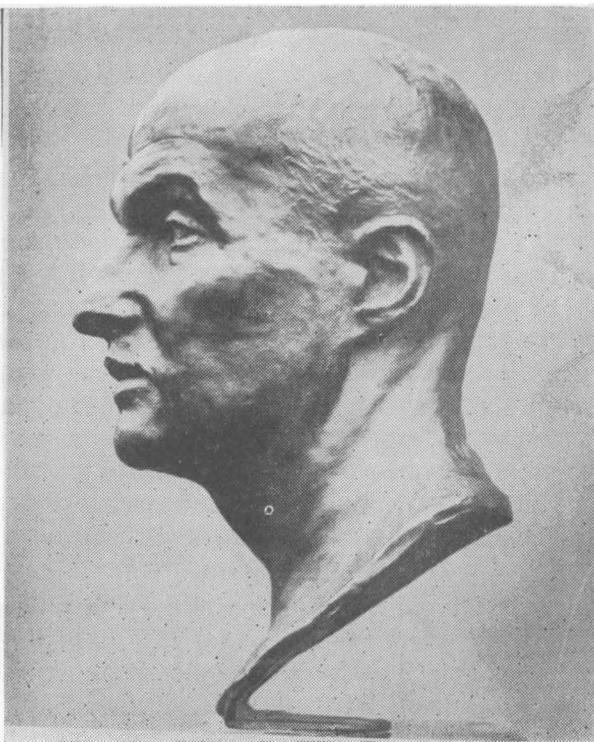
Від Франценсбаду до Егера якихнебудь 10 кілометрів. Залізниця була попсована. Треба було знову шукати можливості перейхати туди. Батько проявив багато енергії. Він враз зоріентувався в місті, де поліція, де червоний хрест, всякі урядові установи, де знаходяться всі візники, авта й т. ін.

Франценсбад — дуже гарне місто, але всі люди були неприємні. Почувалося, що всі розгублені. Усе всім було байдуже. Деякі урядовці чекали й приготовлялися на вступ. Видко було, що дехто збирався тікати.

В червоному хресті обіцяли спочатку авто для старенької няні, але коли пішли туди вдруге — відмовили. Поліція могла б дати наказ візникам перевезти нас, але поліції вже більше нікого не слухали й не хотіли нічого робити, всі метушилися, нервувалися, немов всі сказилися.

Спочатку ходив мій Батько сам, а потім я ходила з ним. Мені страшенно хотілося випити чогось гарячого, й я все поглядала на кавярні, але Батько, якому певне теж хотілося б випити кави, сказав: — “Ні, спочатку мусимо зробити діло, а потім вже відпочивати”.

Ми були знову в різних урядових установах, були у бургомістра, але той вже кудись зник. Його заступник був якийсь дурень. Всі заходи були невдалі. Рішив Батько робити інакше. Сказали нам, що треба стояти з речами на вулиці й напевно якийсь

ГЕТЬМАН ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ

Скульптура Єлісавети Скоропадської-Кужім

грузовик нарешті підвезе, але нас попередили, що це може статися швидко, а може доведеться простояти й два дні.

Зустрілися потім з православним священиком на вулиці й завдяки йому знайшовся молодий українець з товаришем, який збирався з порожнім візком до Егера, щоб забирати звідти якесь церковне майно. Він охоче взявся одвезти наші речі до Егеру. Так і зробили.

Няня за той час стерегла речі на двірці, а ми всі бігали в різні місця й шукали можливостей для нашого переїзду. Випити кави так і не встигли. Треба було негайно ж вирушати в путь.

Був один момент, коли я ходила з Батьком, що він сказав мені: — “Чи не залишиться нам у Франценбаді й перечекати приходу американців?” Але потім він сказав: — “Ні, це не можливо, бо я мушу їхати до своїх. Сюди прийдуть американці, а туди не

відомо ще, хто прийде; не дай, Боже, прийдуть большевики, а я буду відрізаний від наших, і не зможу їм допомогти. Крім того, я мушу бути серед своїх людей. Я їх не покину. Я вже всім казав, що буду їхати в напрямку Авгсбург-Мюнхен. Там має бути наш Центр".

Мій Батько не думав, що наступ американців буде йти так швидко. Він сподівався, що встигне побуди тиждень в Оберстдорфі, а потім переїхати самому до Мюнхену або Авгсбургу чи їх околиць і туди потрохи збирати своїх людей. Він взагалі хотів жити в такому місці, де були б більш видатні наші українці, де можна було б провадити доцільну роботу. Не в його дусі було десь ховатися. Він завжди казав, що якби настав такий момент, що в Німеччині не можна було б працювати (мав головним чином большевицьку небезпеку на думці), він постарається б забезпечити свою родину, старався б помагати своїм людям виїхати, а сам ніколи не виїхав би перший. Якби він взагалі увесь час не думав про українські справи, він давно міг би поїхати до Оберстдорфу й сидіти там спокійно й чекати подій.

Він мені в Меллінгені постійно казав: — "Я тебе пошлю до Оберстдорфу. Тобі небезпечно зі мною залишатися. Я не можу залишати своїх людей. Я виїду в останню хвилину, коли тут буде вже все налагоджене".

Я Йому відповідала: — "Найгірше, що Ти можеш заподіяти — це відіслати мене від себе, але, звичайно, коли я Тобі буду в чомусь на перешкоді, я поїду мовччи. Але май на увазі, що кому ж як не мені бути з Тобою, я нічим не звязана, я цілком вільна й якби зі мною щось сталося, втрата була б невелика, бо я в Гетьманському Русі ролі не граю, я належу до Тебе".

"Я щасливий, що Ти зо мною, без Тебе мені було б дуже самотно, але я боюся за Тебе".

Я постійно думала, чи я є Йому в чомусь на перешкоді, чи змінилося б щось в Його рішеннях, в Його долі, якби я не була з ним і мені хочеться вірити, що не через мою присутність виникали труднощі.

Для мене було дуже боляче, що якраз у Франценсаді, коли наші речі були вже покладені на візок і ми збиралися рушати в дорогу, до двірця підіхав військовий грузовик. Виявилось, що він їде до Егеру. Шофер погодився взяти няню, але вона боялася їхати сама, й Батько наказав мені їхати з нею. Мені боляче було, що й він не поїхав з нами, бо я знала, що у нього болять ноги й

що йти ще 10-12 кілометрів, а може й більше, пішки, йому було б не легко.

Але мойому Батькові ніколи не можна було навіть і натякнути, що він міг би стомитися, що йому треба берегтися, це все одно не помогло б.

* * *

Няня й я відіхали. Ми місцевости не знали й не помітили, що нас повезли зовсім не туди, куди слід. Вийшли за місто. Підіхали до якогось двірця. Думали, що вже приїхали, але виявилося, що наші шофери мали лише забрати звідти шість монашок з їх речами й тоді лише везти нас усіх до тої залізниці, звідки мав відходити наш потяг. Ми знову повернули до Франценсбаду й поїхали в напрямку Егера.

По дорозі ми перегнали наших, які чимчикували з візком. Повторюю, що мені було дуже боляче, що Батько був не з нами, а йшов пішки, але я переконана, що він сам без Грищинського не сів би, а Грищинський не міг залишити речей.

Наш грузовик підвіз нас до тої залізниці, звідки мали йти потяги.

Ми проїхали через все місто. Двірець був досить далеко за Егером.

Нас висадили кілометрів півтора до двірця, й ми з нянею мусіли йти пішки й нести деякі досить тяжкі куфри.

Години півтори-дві ми чекали на наших. Двірець був малесенький, якийсь полустаночок. Мабуть раніш потяги тут і не спинялися ніколи. Місце було відкрите. Лише десь вдалечині видно було лісок. Людей збиралося все більше й більше. З одного боку йшли потяги на Пільзен, з другого боку на Візав. Прямого сполучення з Мюнхеном, або з Авгсбургом не було. Треба було їхати етапами.

Перший прийшов Батько. Я його все виглядала й ще здалека побачила його на дорозі, як він спускався з горбка (він мав на шиї червоний шалик, який кидався в очі) й побігла йому на зустріч.

Він сказав: — “Ми не правильно робимо, в такі часи не можна розлучатися, я страшенно турбувався, боявся, що не знайду вас тут, що вас ненароком одвезли в якесь інше місце”.

І воно дійсно легко могло б так бути, бо ніхто докладно нічого не зінав, всі казали щось інше, ніхто уважно не вислуховував.

Було вже 12 годин, а потяг наш мав би іти в 4 годині. Треба

було багато терпцю й доброго гумору, але настрій у нас у всіх був бадьорий. Всі ми жалкували, що не було з нами Гаврусеєвича. Мій Батько постійно казав: — “Якби він був тут, мій мілий Гаврусеєвич!” (Днів за 10 до нашого від'їзду з Меллінгену мій Батько вислав Гаврусеєвича до Праги з різними дорученнями. Ми виїхали раніш, ніж було передбачено, й події взагалі розвинулися швидче, ніж думали).

В Пелі ми ще мали надію, що Гаврусеєвич зявиться з Плечком і Королишніми, а тут вже це було виключене, бо ніхто не міг знати, де ми, й ніхто вже тепер не знав би, де за нами шукати.

Ми сиділи, або лежали весь день на повітрі. Сховатися не було де. Тут так само як і в Плавен-Вест, почався алярм, й літали над нами цілими годинами американські літаки, тай то дуже низько. В людей, однаке, безпосередньо не стріляли. Чули ми вибухи далі в місті. Чули гуркіт кулеметів. Все ж таки шукали ми місця, де б сховатися, лягали від часу до часу вздовж схилів. Дехто тікав в поля, багато людей бігло до лісів, який був в кількох кілометрах від нас. Але ми не знали, де було б найкраще, бо видко було ями від бомб і в полі, і вздовж залізниці, й в самому ліску в кількох місцях дерева були повалені.

День був гарний. Іли ми хліб з ковбасою, яйця, пили воду. Кави так і не вдалося знайти.

Потяг наш мав би йти о годині 4-ій, але завдяки алярмові пришов зі страшеним запізненням.

Так минула субота 14 квітня. Вночі приїхали до Візав й там пересіли на Регенсбург. Як не було тяжко, але спільними зусиллями попали в один вагон і так сяк їхали далі. А це було головне. Як ми взагалі попадали в потяги, я тепер не розумію, бо сотки й сотки людей залишалися. Ті шість монашок, які їхали з Егеру до Регенсбургу зі своїми речами, так десь і застрияли.

Сполучення прямого далі знову не було. Мій Батько хотів їхати через Мюнхен. Пересісти мали ми ще в Платтлінгу й Мюльдорфі, або можна було б їхати ще через Платтлінг і Розенгайм.

Потяг на Платтлінг ішов в неділю вранці. Ми дуже добре попали в потяг і сподівалися через короткий час доїхати, але сталося не так. На кожній маленькій станції стояли без кінця, чекали на потяги, що мали з нами розійтися. Лінія була одна. Казали, що то винятково взагалі, що наш потяг іде. Досі потяги йшли лише вночі. Крім того, годинами стояли й ховалися, де могли і під вагонами і за будинками, бо цей раз літаки обстрілювали нас.

Лежачи під вагонами, мій Батько усміхався й казав: — “Ось, дурне заняття! Дай Боже, доїдемо добре до Оберстдорфу, будемо весело розказувати нашим, чим ми тут займалися”.

Ми вже так довго їхали, що хліба більше не мали. В одному місці, не зважаючи на те, що була неділя, вдалося здобути кусок. Мали ми ще трохи консервів. Пили воду, яка смакувала нам дуже добре. День був гарний, соняшний. Ми раділи, що хоч і етапами й не дуже зручно, але вже більшість дороги вже за нами. Ми наближаемося до Мюнхену. Вже було зовсім ясно, як ми маємо їхати далі. Ми вже немов вирвалися з зачарованого кола, і прямий шлях був перед нами.

В неділю увечорі приїхали до Платтлінгу. І тут ми мали невдачу, бо не попали на потяг, який мав іти вранці. Натовп був завеликий. Слідуючий потяг мав іти о 4-ій год. дня в понеділок.

Мій Батько не дуже журився, бо мали нагоду відпочити трохи.

Вранці трапилася несподіванка. Ходячи між потягами, побачив Батько у вікні вагона Гаврусеvича. Це було випадково, бо менш усього сподівалися його тут бачити. Мій Батько дуже зрадів і сказав: — “Слава Богові, ми тепер поїдемо разом! Але Методій Степанович віз з собою свою дружину й донечку й не міг їх покинути.

Мій Батько умовився з Гаврусеvичем, що після того, як він улаштує свою родину в безпечному місці, приїде до Мюнхену й там довідається, де ми, й в залежності від вказівок, які будуть йому там залишенні, поїде до Оберстдорфу, або туди, де буде мій Батько. Нам було дуже сумно, що Методій Степанович не міг їхати з нами. Вже багато скрутних моментів переживали ми вкупі. (Він нам тоді оповів, що він всі доручення, які мав від Батька, виконав і з огляду на події, які розвивалися більш швидким темпом, вертав до Меллінгену раніш, ніж було передбачено, але як він не старався дістатися до Веймару, йому це не вдалося, бо шляхи були вже перерізані. Він повернув знову до Праги й зabraв свою родину, щоб врятувати від большевиків).

Мій Батько Гаврусеvича любив і кілька разів казав: — “Як добре, що Методій Степанович побачився з нами. Принаймні він тепер буде знати, де нас шукати, якби з нами щось сталося. Я не знаю, з одного боку, я дуже хотів би, щоб Гаврусеvич був при мені, а з другого боку, я так хотів би, щоб він був при Мама, коли мене не буде в Оберстдорфі. Я так боюся за своїх, і що не буде там чоловіка, на якого я міг би покластися. Вони там будуть

переживати тяжкі часи, особливо якби мене там не було. Гаврусевич розумно зробив, що вивіз свою родину з Праги. Хай спочатку добре її влаштує, а потім іде до нас. Я почуваю, що Гаврусевич щиро й сердечно ставиться до мене.

Потяг Гаврусевича скоро відійшов. Іхав він до Розенгайму, а звідти до Гарміш-Партенкірхену. Як вони доїхали, мені ще не відомо.

Дружину Методія Степановича я так і не побачила, бо вони не могли підійти до вікна. Вони сиділи тісно-тісно в вагоні й не могли ворушилися.

Весь ранок понеділка минув у тому, що ми ходили шукати в місті, де б нам купити хліба, ковбаси, де б нам взагалі поїсти, бо не мали вже нічого й були голодні.

Перед кількома днями упало в Платтлінгу кілька бомб серед самого міста, але великої шкоди не було зроблено.

В 11-ій годині Батько, няня й я пішли до одного гастревзу обідати. Нам дуже хотілося поїсти чогось гарячого, але нам нічого не дали. Дістали лише якийсь салат з бичачого писку. Щось дуже погане.

В Платтлінгу зустрів Батько знайомого п. Раковича чи Роговича. Він мав щось спільногого з Власовим. На двірці стояв цілий потяг з козаками, які мали, здається, іхати до Кемптена. Були там козаки з жінками, дітьми і всіма своїми пожитками.

Коли ми повернулися до двірця, пішов шукати обіда Грищинський. Няня залишилася з речами, а я з Батьком взяли ковдри й пішли собі поспати на лузі перед двірцем. Всюди було багато людей, особливо військових. Всі сиділи, або лежали де попало й чекали на потяги.

Наш потяг мав іти о 4-ій годині. Ще вранці Батько ходив до залізничного інспектора й той обіцяв у випадку якихнебудь труднощів допомогти з місцями в потягу.

Ми лежали собі під деревом і відпочивали, бо, звичайно, були стомлені. Батько негайно ж заснув. При всіх обставинах міг засипати. Недалеко нас стояв вагон з зенітками й кулеметами. Я бачила, як коло нього сновигало багато хлопців. Їх так і тягнуло до жовнірів і до гармат.

Невдовзі почався "фораллярм", але ніхто на нього не звернув уваги, бо "фораллярми" бували по кілька разів денно. Ми їх багато переживали. Цього разу літаків було мало й вони не стріляли.

Під час "фораллярму" подали потяг і сказали людям, щоб

Ясновельможна Пані Гетьманова
ОЛЕКСАНДРА СКОРОПАДСЬКА
в убранні української княгині XIV. ст.

Фото 1902 р.

займали місця. Почалася страшена метушня, бо всі посунули до вагонів з клунками, куфрами і всяким майном.

Батько й я поспішили до потяга. Людей було дуже багато, але ми всі речі впакували й зібралися вже остаточно влаштуватися. Було приблизно три з чвертю годині. О 4-ій мали виїхати.

Батько сказав: — “Слава Богові, всі труднощі переможені, завтра будемо в Оберстдорфі”. Казав, що дуже добре себе почуває, бо встиг відпочити.

І ось тут загула сирена. То був не відклик, а повний алярм.

Замість того, щоб відвезти наш потяг далі від двірця, залишили і його і багато інших на місці, що було цілком проти всіх приписів і розпоряджень в справах охорони людей під час нальотів.

Забігали залізничники й виганяли людей з вагонів і з перону.

Кричали, щоб люди хovalися в будинки, в пивниці, в бункери і т. і.

Казали, однаке, що то лише „тіффлігери“, що на великий нальот не чекають.

Люди бігли й штовхалися. Їх були тисячі, бо стояло в той час по всіх залізничних шляхах багато потягів, повних людей. Був тут потяг і з козаками. Недалеко нас бачили ми велику кількість українських дівчат. Ще вранці ми з кількома познайомилися, й Батько допомагав їм щось перекладати з німецької мови.

Люди не дуже охоче відходили від своїх речей, бо страшенно крали за останні часи.

Грищинський хотів залишитися коло речей, але проходячи через “шперре”, мій Батько повернувся й досить гостро йому сказав: — “Я Вам забороняю це робити, як тільки побачите небезпеку, ховайтесь”. Няня завважила: — “Чому Ви так гукаєте на бідного Дмитра Івановича?”

Батько сказав: — “Не гинути йому ж зза речей, і не можу ж я його тут залишити, а сам ховатися”.

Батько, няня й я пішли за натовпом через “шперре”. Батько взяв з собою куфер з документами й архівом. Я несла його портфель.

Люди з переляку не знали, що робити, бо сковищ справжніх, власне кажучи, не було. Дехто біг до пивниці під двірцем, дехто до маленького бункера на площі (туди уміщалося лише 140 людей), дехто залишався в будинку. Взявши все на увагу, здавалося, що в будинку буде ще найкраще, особливо, коли, як

нам сказали, летіли переважно легкі літаки. Сподівалися, що вони полетять кудись в інше місце.

Багато людей залишалося ще на площі й по всіх усюдах.

Коли ми підходили до вихідних дверей,чувся вже великий гуркіт літаків.

Батько сказав: — “До бункера ми не попадемо, він замальський, перечекаємо цю першу хвилю тут, переходити площу небезпечно”.

Гуркіт збільшувався. Батько йшов перший, я за ним. Він виглянув на двір і побачивши натовп і метушню, обернувшись до мене й сказав: — “Ось, Ти будеш тут зі мною”! Лице у нього було серйозне. Він передбачав велику небезпеку.

Ми троє стали коло зовнішньої стіни. Як дивитися на площу перед двірцем, то праворуч від дверей, між дверима й вікном.

Батько сказав: — “Тут найкраще, бо зможемо з будинку вискочити, а в пивниці може засипати (воно так і сталося, всі люди там загинули). Батько був близче до дверей, може пів метра від них. Я стояла праворуч і трималася за нього. За нами, трохи ліворуч, няня.

Тільки встигли ми такстати, як почалися вибухи. Було щось страшне. Все злилося в один великий вибух, хоч напевно їх було сотки тай дуже близько від нас. Після цього першого вибуху почали валитися стіни (треба зазначити, що двірець був великий, кілька поверховий, камяний, високий, стіни міцні). Тріск був страшний. На нас летіло каміння. Ми стояли перед тим у пів-темній залі. Після вибуху опинилися немов на дворі. Даху над нами більше не було, кілька поверхів будинку було зруйновано. Наша стіна ще стояла, ми за нею. Я встигла ще з лівого боку побачити кілька зруйнованих обрисів.

У мене страху не було. У мене була лише одна думка: — “Батько”.

Я запитала: — “Чи Ти живий, Батьку?” Але після цього першого вибуху нам нічого особливого не сталося. Нас лише присипало.

Мій Батько протягнув мені руку, трохи назад, і я тримала її.

Я йому сказала: — “Ховай свою голову”, але я бачила, що він був цілий. Ми обое ще встигли заспокоїти один одного, що нам нічого не сталося. Няня теж була ціла. Чути було, як вона промовляла: — “Господи, помилуй, Господи, помилуй!”

Через мент стався другий вибух, страшніший від першого. Я встигла лише подумати: — “Хіба такий буває кінець?” Але ні,

ми були ще живі. Стіни валилися далі. Нас засипало ще більше. Руки були ще вільні. Я старалася знімати каміння з Батька, а він з мене. З цього моменту, однаке, я пам'ятаю мало й не все знаю, що було. Я була майже весь час непритомна. Лише окремі моменти залишилися в памяті.

Я знала, що мій Батько живий, я чула ще його голос. Я чула, як він прохав пити. Нас хтось витягнув з-під каміння й поклав десь в іншому місці. Я нічого не бачила, бо очі були поранені. Я мало розуміла, була оглушені, але я відчепила мою червоно-хресну пляшку, в якій я мала коняк і повзла з нею до того місця, де був мій Батько, звідки я чула його голос. Проходили якісь німці, й я прохала їх передати мойому Батькові пляшку. Няня, очі якої не постраждали, сказала мені потім, що вона бачила, що у мене взяли ту пляшку, але Батькові її не дали. Просто її покрали.

Потім я пам'ятаю, що якісь пані дали мені пити. Хтось торкав мене за ніс і казав: — „зламаний“, хтось торкав мої очі. Я нічого не бачила, майже нічого не чула, була приголомщена, але я почувала, що життя ще ворушиться в мені. Пам'ятаю той момент, як мене кудись понесли, один мент мені здавалося, що ми кудись їдемо. Я прохала, щоб мене не розлучали з Батьком, і я була переконана, що моого Батька везуть зі мною.

Взагалі, скільки часу тривав алярм і скільки часу минуло після того, як нас відкопали й до того часу, як я опинилася в лікарні в Деггендорфі, що знаходиться від Платтінгу в 12 кілометрах, і як мене взагалі везли, — я не знаю.

Пам'ятаю пізніше, що мене понесли по сходах, кудись поклали, але де й як, я не розуміла. Скільки часу минуло після того, як я зрозуміла, що я в католицькій лікарні, я не знаю. Зробили мені якийсь шпритц. Потім я довідалася, що мені і Батькові зробили інекцію тетануса.

Через деякий час я чула, як якийсь мужеський голос питав мене, чи я вірю в Бога й Маті Божу. То католицький священик хотів мене приготувати до смерти й дати причастя, але коли він мене запитав, чи я католичка, й я йому сказала, що ні, він мені причастя не дав. „Я ще не вмираю“, сказала я йому, а він мені: — „Я знаю, але Ви ранені в голову й це небезпечно“.

Мені здавалося, що я ввесь час питала, де мій Батько; я була певна, що той священик сказав мені: — „Ваш Батько тут, він має

на шиї на золотому ланцюжку ікону Матері Божої. Йому добре; але він тільки страшенно нервовий". І я була спокійна.

Але моого Батька в ту ніч не було тут, і я не знала, чи має він ікону на шиї, чи ні. Це мені лише так уявлялося. Лише пізніше Грищинський мені сказав, що мій Батько дійсно мав у ту першу ніч ікону на шиї, але що ту ікону він поклав під подушку, а коли він виходив з кімнати, ту ікону у нього вкрали. Вона зникла.

Перші дні я почувала себе дуже погано. Я була хвора, як ще ніколи в житті. У мене були такі болі в голові, що я хотіла лізти на стінку. Біль до божевілля. Перші дні я була майже ввесь час непритомна.

На другий день увечері я почула, що сестра мене тягне за руку й каже: — „Ваш Батько прийшов“. Я думала, що він прийшов з сусідньої кімнати і страшенно зраділа. Через щілину правого ока я його бачила, але неясно. Я бачила, що у нього голова була завязана. Я чула його голос. Він мене запитав: — „Як Ти себе почуваєш?“ Я сказала: — „Ти не турбуйся, мені цілком добре, я тепер так щаслива, що бачу Тебе“ й я тримала його за руку. Він запитав: — „Який у Тебе настрій?“ Я сказала: — „Дуже добрий, дух козацький не вмирає!“ „Це добре“, — сказав він, — „бо через кілька днів ми поїдемо далі“.

Мені тепер здається, що він мене не бачив ясно, лише чув мій голос, бо не зробив жадних зауважень щодо моего вигляду, а, як казали мені потім мої сусідки і Грищинський, вигляд мій був страшний.

Батько вийшов, і кілька днів я його більше не бачила, бо сама не могла йти до нього, а він до мене чомусь більше не приходив, хоч усі, кого я питала, мені казали, що йому добре. І сестри, й лікарі, й дівчата, що розносili їжу. Молодший лікар запевняв мене, що я муситиму лежати ще тижні й тижні, а що мій Батько одужає вже скоро, що його рани не є загрожуючі для життя. І я була спокійна перші дні.

На третій день прийшов Грищинський і також заспокоював мене. Я взагалі майже не розуміла, що він говорить, але я була щаслива, що він бачив Батька. Взагалі все мені тоді уявлялося радісно. Ми всі немов чудом вийшли живими з-під руїн. Все інше було неважливе.

Спочатку я не знала, що з Грищинським, і мені чомусь здавалося, що сестри мені сказали, що він тяжко ранений. Але на другий день, коли Батько прийшов до мене, він радісно мені ска-

зав, що Грищинський не постраждав, та ще й усі наші речі відкопав. Головне, врятував куфра з усіма документами.

У няні були опалені руки, нога, лице, але рані були поверхові.

Від плаща моого Батька залишилося шмаття. Мені сказав Грищинський, що мій батько ще жартував з ним з приводу цього плаща й сказав: — „Ви мусите цей плащ зберегти, як музейну річ. Хай дивляться гетьманці, як виглядав плащ у їх Гетьмана“. Мій плащ так і залишився під каміннями. Мене витягнули з нього.

Лікарі встановили в мене зламаний ніс, а через кілька днів, коли зробили знімок, виявилося, що в кількох місцях тріснув череп. Волосся, брови, вії обгоріли, лице було роспухле, обшарпане, синє. Очей не було видно. Мої сусідки боялися на мене дивитися. Я дихала з трудом. Надзвичайно швидко, однаке, я стала поправлятися, себто мій зовнішній вигляд став хоч і не нормальній, але не був уже таким страшним. Мої сусідки були здивовані, коли врешті очі мої відкрилися. Голова боліла ще страшенно, і я по ночах не знала як і витримати. Якихнебудь ліків мені не давали, бо казали, що нічого не мають.

Я думала, хай мій Батько не знає, що у мене тріснув череп, скажу йому, коли він поправиться.

Через кілька днів почалися нальоти на Деггендорф. Мене носили на носилках в долину. Розбомбували в двох кілометрах велику фабрику, а я майже нічого не чула, бо була ще оглушена.

На п'ятий, або на шостий день голова моя почала прояснюватися моментами. Разом з тим збільшувалося занепокоєння, чому не йде до мене Батько, коли всі кажуть, що йому не зле. На шостий день я більше не витримала й коли сестри не дивилися, я встала й тримаючися за стіни, мов п'яна пішла до Батька. Він лежав у тому ж поверсі де і я, але в протилежному кінці коридору. В великій кімнаті стояло 10 ліжок.

Я побачила Батька, й у мене серце стало. Половина голови була забинтована, але по тій стороні, що була вільна, особливо по виразу ока, я побачила, що він дуже тяжко хворий. З таблицки на ліжку я вчитала, що він має гарячку щодня 39 і більше. А це в його віці було небезпечно. Сестри казали, що то нічого, що то від опалення на лиці, що його рані загоюються добре.

Але після того, як я його в той перший раз знову побачила, я вже більше не мала спокою. Він мене пізнав, але йому тяжко було говорити. Він сказав: — „Мені так тяжко, що я втягнув

Тебе в цю історію. Я так цього не хотів". Я йому казала: — „Ти не турбуйся, мені цілком добре, я майже здорова". Він сказав: — „У мене зараз момент безсилля. Ти мусиш тепер сама організувати нашу дальшу подоріж і взагалі перебрати на себе листування з нашими людьми. Хай приїдуть нам тут допомогти". Я обіцяла, але сама з трудом повернулася до своєї кімнати.

Пан Грищинський говорив з головним лікарем. Той добре поставився до моого Батька й був до нього більш уважний, ніж до багатьох інших. Він був страшенно переобтяжений роботою. Я особисто його майже й не бачила. Він як метеор пролітав через кімнати. Він обіцяв дати мому Батькові й мені окрему кімнату. Дві ночі ще мій Батько пролежав у кімнаті, де був один молодий німець, хворий на апендицит. Я прохала його доглядати за моїм Батьком і кликати сестер, коли йому щось було б потрібно. Я сама часто вставала вночі і ходила до Батька й старалася йому бути в пригоді, але я дуже мало що могла зробити.

Я бачила рани моого Батька лише тоді, коли його перевязували. То був мабуть вже шостий день після катастрофи. Рани всі були від опалення, не від осколків бомби.

Постраждала ліва сторона лиця. Головна, найглибша рана була над лівим оком, але окуліст сказав, що з оком буде все гаразд, хоч воно тепер було зачинене й опухле. Опалена була також ліва сторона носа й були рани між носом і ротом. На голові й на шиї були ще поверхові пошкодження шкіри.

Коли я бачила рани моого Батька, то вони вже добре загоувалися, й самі рани мене не так злякали, як загальний стан його здоров'я. Найбільш лякала мене гарячка, яка мусила впливати на серце.

На тілі було багато синяків, особливо на руках, але зламано нічого не було. Батько скаржився, що болять груди, особливо при кашлі, але лікар запевняв, що в легенях усе в порядку, й що біль лише в мязах.

Взагалі Батько на якісі великих болі не скаржився. Коли я його питала: — „Чи в Тебе болить голова?" — він кожний раз відповідав: — „Ні, зовсім не болить, тільки настрій тяжкий". Я сама бачила, як йому було тяжко, й мені здавалося, що він страждає не стільки від болю в одному якому-небудь місці, скільки від страшного загального потрясення всього організму й від гарячки.

Не міг спокійно лежати, бо мав багато турбот і все думав

про наші українські справи; іноді марив і в маренні прохав мене не пускати до нього так багато людей, бо він дуже стомлений. Я йому сказала: — „Ти не турбуйся, я буду тепер усім займатися і нікого до Тебе не пущу“. Він тоді заспокоювався.

Були моменти, коли він і мене не добре пізнавав. Одного разу він сказав: — „Аліно, Аліно, Ти прийшла до мене! I Ви всі, мої дорогі діти, як то Ви так таємничо всі прийшли до мене!“ А мені було так страшно за нього, лікар мене вже більше не заспокоював, а казав: — „Зер беденкліх“, серце дуже слабе. Останні дні робили шпріци камфори.

У мене серце рвалося на часті, ѿ я все думала, якби тільки моя Мати була тут, якби тільки був тут хто-небудь з наших українських лікарів, які б з любовю приложили все своє знання, щоб йому допомогти ѿ його вилікувати.

Я вставала і вдень і вночі ѿ ходила до нього. Давала йому пити, робила, що вміла для нього, бо сестри не дуже добре розуміли, що він хотів.

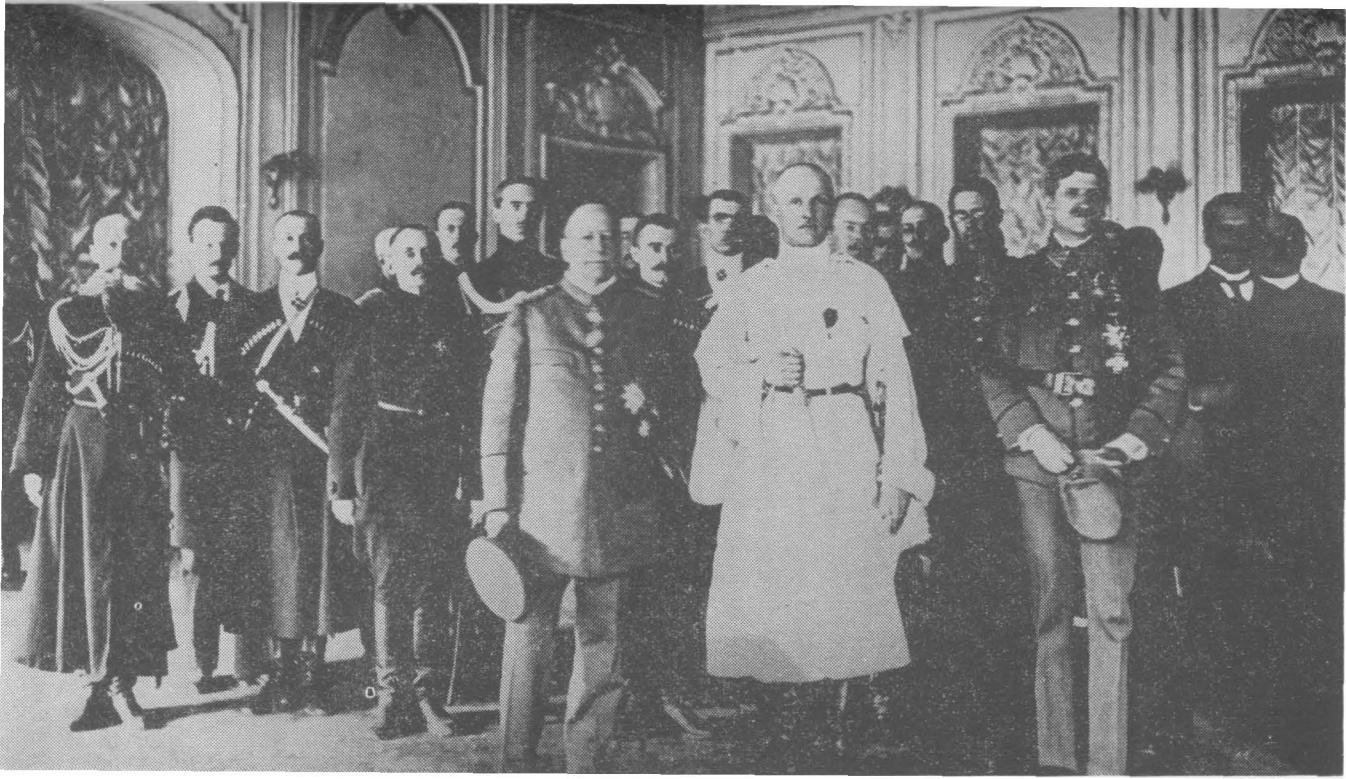
В ніч з 23 на 24 я спала рядом з моїм Батьком. На третьому ліжку в кімнаті була няня. Головний лікар сказав, що лікарня переповнена, що кімнати з двома ліжками він нам дати не може, але коли ми зумімо перевезти нянню з Платтлінгу, то кімнату з трьома ліжками він нам дасть. З великими труднощами, і я не знаю яким чином, але Грищинський дістав авто ѿ нянню таки перевіз. В такий спосіб ми всі були вкупі і в кімнаті не було чужих людей. Ліжка були чудові, або мені так здавалося, бо досі я лежала на короткому тапчані, до якого був приставлений стілець.

Я ввесь час питала сестер: — „Як з серцем?“ і вони мені казали: — „Сьогодні нібито краще“. I знову я без надії починала сподіватися.

В лікарні я мало що чула про зовнішні події, та ѿ голова моя була в такому стані, що мені тяжко було з ким-небудь говорити ѿ думати. Одна лише думка про Батька тримала мене на ногах. Коли ж я починала думати про щось інше, стіни починали колихатися, ѿ я мала почуття, що я стою не на підлозі, а на човні, що його по хвилях вітер гойдає.

Хоч я ѿ не могла ні за чим слідкувати, але за останні дні з усіх вістей, що доходили до мене, стало ясно, що ми нікуди більше виїхати не зможемо, та ѿ Батька не можна було б вивозити.

Відомості були дуже непокоючі, бо наступали не тільки аме-

Прийом Гетьманом Павлом послів Німеччини та Австро-Угорщини в Гетьманському Палаці у Києві.

Стоять зліва на право: 1. Осаул Гнат Зеленевський, ад'ютант. 2. Ст. Дружина, ад'ютант. 3. Полковник Олександер Сахно-Устимович, ад'ютант. 4. Генерал Костянтин Присовський, командант Гетьманського будинку. 5. ?. 6. ?. 7. Німецький посол барон Альфонс Мум фон Шварценштайн. 8. Генеральний писар Іван Полтавець-Остряниця. 9. Підосаул Олександер Крига, ад'ютант. 10. І. Св. Гетьман України Павло. 11. Радник німецького посольства граф фон Берхем. 12. Д-р Лукашевич. 13. Господар Гетьманського будинку Михайло Ханенко. 14. ?. 15. Австро-Угорський посол граф Йоган Форгач. 16. Міністер закордонних справ Дмитро Дорошенко. 17. Товариш міністра закордонних справ Олександер Палтов.

риканці, але наближалися й большевики. Увечері 23-го квітня була чутка, що большевики зробили прорив і що вони на однаковій віддалі від нас що й американці. Батькові ми нічого не казали, але він сам був чомусь неспокійний і вночі кілька разів кликав мене й питав: — „Скажи, чи не прийдуть сюди большевики?“ Він був вже такий слабий, що я боялася сказати йому правду й я відповідала: — „Не тубруйся, вони сюди не прийдуть!“ Але в серці у мене був жах, бо я не була певна. І що ми могли б зробити?

Головний лікар уважно ставився до моого Батька. Сестрі був даний наказ витягнути для нього пляшку вина і підливати до води. У Батька була страшна спрага. Він майже нічого не їв, але пив дуже багато, і лікар сказав, що це так потрібно, і що це від спалення.

Грищинський жив у Платтлінгу, бо не хотів кинути всі речі на призволяще, але він приходив кожні два дні, а іноді й щодня, роблячи по грязюці кілометрів 15. Як він жив, що їв, мені й досі невідомо, бо майже всі крамниці були зачинені й по картках нічого не давали. Я потім довідалася, що він і в лісі ночував і мав усякі пригоди.

Від літаків була постійна небезпека і в Деггендорфі й у Платтлінгу.

Що ж до мене й моого Батька, то було великим щастям, що ми попали в лікарню. Вона була першорядна, чиста й з усіма най-модернішими приладдями, а скільки в той час ранених лежало по стодолах й залишалося край дороги?

Найболючіше мені було, що я сама була так хвора, що не могла перебрати на себе догляд за Батьком, а мусіла залишити його на руках чужих людей. В ці переходові, жахливі військові часи не було жодної можливості взяти для моого Батька окрему сестру. Одну лише ніч я була з Батьком і могла йому допомагати.

Він постійно мене кликав і часто казав: — „Мені так соромно, що Ти все для мене робиш, бо ж Ти сама ще не здорована“, але йому було приємно, що я була з ним. Він нарікав, що сестри йому не дають спокою і все не так роблять, як він хоче.

Спав він у цю ніч погано, тяжко дихав і постійно стогнав. Іноді починав пригадувати, що в організаційних справах треба зробити те-то й те. Хотів диктувати листи. Йому було тяжко говорити, а я з моєю головою не могла писати. До того ані заліз-

ниці, ані пошта не ходили. Я їому казала, що все це можу зробити сама, й він заспокоювався.

Він говорив взагалі дуже мало й дуже часто мене не пізнавав. Гарячку мав ще велику. Мені було страшно самотно й я все думала, чи я роблю все, що зробила б для нього Мати, чи я взагалі роблю все, що потрібно? Що скажу я моїй Матері? Я майже нічого не могла для нього зробити.

24-квітня вранці в лікарні була страшна метушня. Коли я виглянула у вікно, то побачила великі натовпи людей, які йшли з візками, з речами, з дітьми. В лікарні кружляли страшні чутки: казали, що наближаються большевики. Правди ніхто не знав, але занепокоєння в усіх було страшне. Прибіг молодший лікар і сказав мені: — „Ви мусите забрати Вашого Батька, Ви ж не можете залишити його тут при большевиках!“ Гришинського не було, а що я сама могла в цих обставинах зробити? Батько був такий слабий, що його не можна було б далеко везти. Він і стояти не міг. Змарнів страшенно.

За ніч вся ситуація змінилася. Відомо було вже давно, що американці наближаються, але тепер сталося так, що не було певності, чи прийдуть сюди американці, бо могли дуже легко прийти й большевики. Бажали всі приходу американців, але не знали, хто прийде раніше.

Деггендорф був оголошений твердинею. Ес-Еси мали захищати місто. Жінки, діти, старі мали негайно ж покинути місто, бо воно напевно буде розбомбоване. Наш шпиталь евакуювали. Військові авта вивозили своїх військових, своє майно. Приватні люди мали самі якось зникнути.

Знову прийшов лікар і сказав: — „Ви мусите вивезти свого Батька, Ви взагалі мусите покинути шпиталь!“

Але куди я його вивезу й як? У мене було почуття, що в моїй голові — велика фабрика, так я була ще отлущена. Звуків, що приходили з-зовні я майже не чула, бо вухо одне було цілком пошкоджене. Я ще ледве-ледве ходила. А Гришинського все ще не було.

Хоч мені й тяжко було, але я кілька разів ходила до фельдфебеля, який урядував у долині. З ним балакав також і головний лікар. Той ввесь час кудись дзвонив, старався роздобути для нас авто, прохав почекати, обіцяв не забути за нас, але нічого не зробив.

Сестри метушилися. Ніхто не заглядав до нашої кімнати, на

дзвони не відповідали, а мій Батько увесь час потрібував допомоги. Я не хотіла його покидати ані на хвилину. Він був напівпритомний й не звертав більше ні на що уваги. Я йому ще нічого не казала. А мені було так самотно й страшно.

Я мусіла помагати й няні, бо хоч вона тоді була менш хвора як я, але руки й ноги в неї були не в порядку, й вона сама нічого не могла робити. Я мусіла зібрати всі наші речі, й все зв'язати в клунки. Майна ми мали не багато, але навіть і ця робота була для мене затяжка.

Коло 12. години врешті прийшов Грищинський.

До того ще ввесь ранок тривав алярм. Кружляли спочатку над самою головою літаки і стріляли з кулеметів. Потім кидали великі бомби поблизу. До лікарні принесли багато ранених, і вони лежали в коридорі в долині. Я бачила їх криваві обличчя й чула їх стогін.

Хто міг, пішов до пивниці. Мого Батька сестри не захотіли нести. Я стояла коло моого Батька й дивилася у вікно. Бачила, як падали в місті бомби й зруйновано було кілька будинків.

Батько ще був у ліжку. Ми не хотіли його турбувати зарано. Було вже досить пізно пополудні, й ми могли б залишитися на вулиці. Батька ми могли б везти лише туди, де він мав би лікарську допомогу.

Лікар сказав, що нам треба перш за все виїхати за всяку ціну з Деггендорфу, бо не сьогодні-завтра його можуть цілком розбомбувати, бо влада вирішила міста не здавати ворогам. Радив нам їхати до Меттена, бо там є лікарня, а крім того вирішено, що Меттен захищати не будуть. Чи прийдуть американці, чи большевики, ще не відомо. Більш правдоподібно, що прийдуть перші. Обіцяв, що й далі нам допоможе.

І дійсно, коли він побачив, що фельдфебель нічого для нас не зробив, він дав йому наказ одвезти нас в його приватному авті до Меттена й передати нас в меттенську католицьку лікарню.

Коли я запитала лікаря, як він дивиться на стан моого Батька, він захитав головою. Замість того, щоб мені прямо відповісти, він мене запитав: — „А як Ви самі думаете?“ Я сказала: — „Мені здається, що йому дуже й дуже зле“. Він нібито погодився зо мною, але діагнозу не хотів ставити.

Монашка, яка бачила, як я була стурбована, сказала: „Моліться Богові, щоб Ваш Батько швидше помер. Він уже старий. Вам буде легше. Що Ви будете возитися з таким хворим?“

Священик, монах-бенедиктинець також сказав мені: — „Дай

Боже, Вашому Батькові спокійної смерти. Я дав йому благословення. Не міг його причастити, бо він православний". Я сказала: — „Мій Батько дуже хворий, але з Божою поміччю він одужає“. „Так, але рани голови небезпечні". Я подумала: — він і мене хотів вже поховати, але я жива й буду жити.

Прийшов час сказати Батькові, що нам треба їхати далі. Він лише запитав: — „Куди?“ Ми сказали: — „До Меттена, там нам буде краще й спокійніше“. Він більше нічого не сказав. Був у півсні. Ми його одягли й поклали на носилки, покрили теплим плащем.

Деякий час треба було ще чекати в долині. Нас вивозили, так сказати, не в чергу, завдяки головному лікареві. Батько лежав на носилках, няня й я сиділи на стільцях. Коридори лікарні були ще повні людей, які зовсім ще не знали, що з ними буде.

Було так страшно за Батька, але ми іншого виходу не мали й мусіли бути щасливі, що так добре вийшло для нас з переїздом. Авто було невелике. Мого Батька улаштували півлежачи на задньому місці. Няня сіла з шофером. Гришинський та я навколошках умістилися в ногах у Батька на підлозі. Я тримала голову Батька в своїх руках, щоб не так трясло. Покрили Батька ковдрою, хоч день і не був холодний.

Їхали чудовою дорогою. Фельдфебель прохав, щоб ми слідкували за американськими літаками й попередили його, коли б вони почали да нас наблизятися й знижуватися. Але нам пощастило. Їх поблизу не було. Переїхали ми через доплив Дунаю.

Підвезли нас до лікарні в Меттені й передали монашкам. Винесли Батька й поклали на носилки. Ми подякували фельдфелеві й розпрощалися з ним. Нас так швидко евакуювали з Деггендорфу що ані за побут в лікарні, ані за лікування ми нічого не заплатили.

Меттенська лікарня була простіша від Деггендорфської, але дуже чиста.

Гришинський та я умовляли головну сестру, щоб вона дала нам маленьку кімнату для нас окремо, але вона не погодилася. Сказала, що мого Батька умістять ще з одним паном в маленькій кімнатці, а мене з нянею у великій кімнаті з багатьма іншими жінками. Скільки я її не доводила, що мій Батько дуже тяжко хворий й постійно потребує помочі, вона не змягчилася. Сказала, що сестра буде за ним добре доглядати, що той інший пан буде дзвонити, коли що буде потрібно, а що я сама можу Батька в день відвідувати. Вночі є в лікарні дежурна сестра.

Руїни Пляттлінгу незабаром після катастрофи, в якій смертельно був пораний св. пам. Гетьман Павло. Хрестиком позначене місце, де стояв Пан Гетьман з донькою Єлизаветою Павлівною.

Батька поклали до ліжка й він нібіто почував себе не гірше.

Коли поміряли температуру, то вона була далеко нижчою, ніж в той самий час напередодні. Сестра сказала, що пульс добрий. Грищинського та мене Батько не пізнавав. Просив нас дещо сказати сестрам. Дихав якось спокійніше, менше кашляв. У мене знову зявилась надія безнадійна.

Я попрохала Грищинського, щоб він не йшов сьогодні до Платтлінгу, бо я боялася, як пройде ніч після переїзду. І він просидів всю ніч в коридорі, бо не було де йому уміститися. Він часто входив до Батька й помогав, чим міг. Я бігала вночі на другий поверх до Батька, але кожний раз натрапляла на нічну сестру, їй вона мені забороняла в кімнату входити, щоб я хворим не заважала. Сказала, що Батько спокійно спить і що йому не погано. Температура й пульс нібіто були задовільняючі.

25-го вранці і Грищинському й мені здавалося, що Батькові наче краще. Він був більш бадьорий, говорив, нарікав на сестру.

Ті самі руїни з іншого боку.

Вночі зняв сам повязку з голови, що мене дуже збентежило, але коли прийшов лікар, то сказав, що то нічого, й що рани тепер в такому стані, що краще й без повязки. Я боялася, щоб Батько ненароком не роздер знову свіжозагоєних ран, які йому чесалися.

Температура була майже нормальна. Батько зів шматок хліба й випив кави.

Лікар сказав, що на його думку **небезпеки для життя тепер немає**.

Батько говорив і зі мною і з Грищинським. Запитав мене: — „Чи довго ми тут залишимося?“ Я сказала: — „Як тільки Тобі буде краще, при першій можливості поїдемо далі“. „Добре, але я хочу швидше виїхати“.

Він послав Дмитра Івановича до Платлінгу, щоб той подивився, чи не розкrali там всі речі, а також тому, що потребував

чистої білизни, хусток і т. ін. Грищинський мав прийти знову на другий день. До Платлінгу з Меттеном було 15 кілометрів.

В Меттені чекали на американців, а не на большевиків. Почувалося велике напруження, й непевність щодо найближчих днів.

Грищинський перед полуднем пішов до Платлінгу в повній надії, що Батькові країце, й що життя його не загрожене.

Мое власне здоров'я було дуже погане. Останні дні я не мала спокою ані вдень, ані вночі. Я майже не лежала. Як я тоді ще ходила, я не розумію, мабуть тому, що я почувала, що за всяку ціну я мушу витримати. Я зіла всі ті ліки від болю, які я у себе мала, бо з головою було не добре, а також і з вухом і з носом. Мені тяжко було дихати, а в голові було почувтя, що море бушує. Я майже не чула, голова кружилася. Була гарячка. Сестрам і лікареві я нічого майже не сказала, щоб вони не заборонили мені ходити до Батька.

Вдень я кілька разів ходила до нього й сиділа з ним. Йому все було холодно, й я укривала його, бо він лежав неспокійно й все скидав покривало й пуховик.

Підвечір 25. квітня в лікарні у всіх настрій був дуже неспокійний, бо американці були дуже близько. Кожної хвилини могли б бути в селі. Наперекір тому, що було сказано раніше, вирішили, що Меттен будуть військові й населення захищати. З вікон лікарні видно було великі противанцірні барикади.

В лікарні всі були дуже перелякані, бо ж ніхто не знав, як переживемо наступ американців. Все в той день було з великим запізненням. Вечерю дано замість 6-ої о 7. Я пішла до Батька, щоб йому допомогти з їжею.

Короткий час минув, як я не була в нього, але зміна сталася страшна. Він мене вже цілком не пізнавав і не розумів того, що я йому казала. Більше не говорив. Зупу ложечкою зів, що дуже здивувало сестру. Потім я його добре укрила. Він дихав цілком спокійно, не ворушився.

Прийшла сестра і сказала: — „Ваш Батько тепер буде спати, ідіть до себе, коли буде якася зміна, я Вам скажу“. Я пішла до себе, але кілька разів ще ходила до нього на другий поверх. Він лежав не рухаючись. Що він мене більше не пізнавав і був непримітний, було жахливо. Мені тяжко було збагнути, що з моїм Батьком сталося, бо ж вранці лікар сказав, що йому майже нічого не бракує й, що він одужає. Я мала іншу думку, я була переконана що моїму Батькові дуже зле, але й я не сподівалася, що така

страшна зміна на гірше прийде так скоро. До останнього я не губила надії.

Дійсно, багато чого тяжко мені було збегнути, бо ж після катастрофи, мій Батько ще ходив. Грищинський мені розказував, що він бачив моого Батька в лікарні в Платтлінгу, бо лише на другий день Батька перевезли до Деггендорфу, до тієї лікарні, де була я. В Платтлінгу мій Батько зновував, що я жива, бо бачив мене після нальоту й говорив зо мною. Він був у доброму настрої. Коли подали йому в лікарні вечерю, то вона дуже добре йому смакувала. Грищинський навіть ходив діставати для нього ще другу порцію. Коли на другий день його перевезли до Деггендорфу, й він увечері прийшов до мене, він був дуже бадьорий; хоч може й підсвідомо, у мене залишилося тоді почуття, що він має страшенно нервовий голос й якийсь неспокійний. Потрясення від вибухів мусіло в Платтлінгу бути таке страшне, що не могло не відбитися на всьому організмі. Мені потім казали люди, які пережили багато нальотів і бачили багато ранених, що то відома річ, що реакція наступає не враз, а дуже часто лише через кілька днів. Мені в Деггендорфі дівчина Лена, україночка з Дніпропетровська, яка прибирала кімнати й дуже була до мене мила, розказувала про моого Батька, що вона його бачила в пивниці під час нальоту, що він сам туди ходив. То було, мабуть, на третій день після катастрофи. Я тому й думала тоді, що йому добре. Кілька днів пізніше Грищинський мені сказав: — „Пан Гетьман не розуміє, чому він так стомлений, він сьогодні з трудом дійшов до шафи, де висів його одяг“. Він і до мене не міг приходити. Коли ж я його після того побачила, то йому було вже, на мою думку, зовсім зло. Повторюю, не стільки рани його мене лякали, скільки його загальний стан. В його віці потрясення особливо було небезпечне. Адже ж кілька тижнів йому лише бракувало до 72-го року. 16-го травня він мав день народження.

Від лікарів тяжко було щось вимагати, вони були чужі, вони розривалися на часті; ми попали до лікарень у самі тяжкі часи.

Сестра мені сказала, щоб я у Батька не сиділа ввесь час, бо заважаю другому панові спати. Я нічим не могла б допомогти й я знову пішла до себе й одягнена лежала в ліжку.

Далеко чулися великі вибухи й стрілянина. Я була серед чужих людей, ані одної близької душі. Від няні жодної підтримки. В лікарні всі зайняті своїми справами, своїми страхами. Занепокоєння велике.

Тут тяжко хворий мій Батько. Все інше мені здавалося таким дрібним.

Я пішла на гору й запитала сестру: — „Як моєму Батькові?“ Вона сказала: — „Йому не добре“. Я запитала: — „Скажіть, сестро, чи є ще надія?“ й вона відповіла: — „Ні, надії більше нема“. Другого пана в кімнаті вже більше не було. Батько був сам. Лежав самісінько так, як я його покинула, але дихав тяжко. Очі мав закриті. Був непрітомний. Я сиділа рядом з ним і тримала його руку. Вона була холодна. Через деякий час дихання стало цілком спокійне, рівне. Минуло так кілька годин. В кімнаті було дуже халодно, бо було одчинене вікно. Сестра сказала, що Батькові легше, коли в кімнаті холодно, й я мусіла їй вірити.

Приблизно о третій годині прийшла сестра й сказала мені: — „Хоч надії вже немає, але такий стан може тривати дуже довго, може ще й кілька днів. Ви так не витримаєте. Ідіть до себе. Коли буде якась зміна, я Вас покличу“.

Я ледве-ледве трималася на ногах і тому її послухала, але спати, звичайно, я не могла. Через деякий час я знову пішла до Батька. Він спокійно лежав; ледве було чути його дихання. Через кілька хвилин почав дихати міцніше, тяжко, так як дихав перед кількома годинами раніш. Це тривало кілька хвилин. Потім затих. Нічого більше не було чути. Я думала, що він заснув.

Прийшла сестра — сказала мені: — „Ваш Батько помер!“ Я не розуміла довго, що вона каже.

Це було о четвертій годині ночі 26 квітня.

* * *

Я не мала сил дивитися, як його через деякий час винесли з кімнати й поклали в капличку, де ставлять тих людей, що помирають в лікарні. Ця капличка знаходиться в кінці двору, в окремому будинку. Там є кілька кімнат для пошесно-хворих.

Трохи пізніше я пішла до Батька. Лежав на чорних носилках, в сорочці, без подушки. Він був покритий простирадлом. Все було таке непривітне, холодне, чуже. Тільки я сама була з Батьком. Я сиділа з ним і горяче молилася, але слова молитов не приходили до голови. Була в ній пустка. Навіть і „Отче наш“ ледве-ледве змогла прочитати.

Вранці прийшла одна старша баба, щоб помогти мені одягти моого Батька. Це була добра жінка. Вона обережно й з повагою помагала мені, й навіть слізози текли у неї з очей. Певне й сама мала горе.

Одягли батька в його чорний костюм. Я зложила йому руки й поклала на груди ту іконку срібну, якою моя Мати і Марійка благословили його на прощанні в Оберстдорфі. (В грудні 1944 року Батько на кілька днів туди їздив).

Потім прийшов один чоловік, щоб сконстатувати смерть і видати відповідний папір. Я мусіла подати йому персоналії й дати. Лікар також дав посвідку. Коли я його запитала: „Як же так сталося, що Ви учора вранці сказали, що Батькове життя не загрожене?“. Він сказав: — „Не питайте мене, тут такі речі робляться, що у мене голова йде кругом, я вже й сам не знаю, що говорю“. На посвідці, яку ми подали до бурмистра, стояло, що Батько помер не тільки від ран опалення, але й від запалення легенів. Коли на другий день я запитала головного лікаря: — „Хіба мій Батько помер від запалення легенів?“ — він сказав: — „Я мусів щось написати, я тепер вже більше не знаю, від чого помер Ваш Батько“. Він махнув рукою. „Нас тут було три лікарі, тепер я тут сам“.

В селі було заворушення, бо ніхто ще не здав, коли вступають американці й чим скінчиться день. Військові тікали й вивозили майно.

В лікарні також всі мали багато свого клопоту. Щоб я не питала, ніхто нічого не здав і знати не хотів.

Старша сестра сказала мені: — „Ви мусите подбати тепер про труну; підіть за нашим робітником, і він Вам покаже, де можна замовити“. Я пішла за тим робітником, але то був якийсь дурень. Він щось мені сказав, чого я не зрозуміла, й зник серед села.

Я ледве йшла. Кілька разів мене питали люди: „Що з Вами, чи не треба Вам допомогти?“ Лице мое було сіре, з великими синяками, все розпухле, волосся обрізане нерівно, бо обгоріло. Я йшла мов п'яна.

Я все питала людей: — „Скажіть, де я можу тут знайти труну?“ Але всі були заняті, ніхто нічого не здав, крамниці були зачинені й ніхто мені не допоміг. Я блукала довго й так і повернулася до лікарні.

Я кажу сестрі, що труни я не знайшла, а вона каже: — „Так, тепер війна, тут фронт, можна поховати Вашого Батька й без труни“.

Коли я запитала в лікарні про священика, то виявилося, що про православного священика тут ніхто ніколи й не чув. Меттен був від усіх інших сел і міст одрізаний, всяке сполучення було припинене.

Сказали, що в Деггендорфі є лютеранський священик, але що звідти тепер ніхто сюди прийти не зможе.

Що ж торкається католицького священика, то сестри сказали, що то цілком виключена справа, щоб він міг поховати православного.

В четвер пополудні так і не вдалося нічого зробити, але я сказала, що без труни й без священика я свого Батька ховати не буду. Я тільки молилася, щоб Бог дав мені сил витримати до кінця й все зробити як слід.

Пополудні американці почали наступати на Меттен. Стріляли з рушниць, з кулеметів, кидали гранати. Всім заборонено було виходити на вулицю. Няння й я кілька годин сиділи в пивниці. Було там переповнено, було холодно, незручно й дуже тяжко. А мій Батько лежав сам. Всі мої думки були коло нього.

Увечорі Меттен був зайнятий американцями. Віхала в село величезна кількість танків і авт. Повно було американців. На вулицю не можна було виходити. Хоч стрілянини було багато, Меттен, порівнюючи, швидко й без особливих втрат перейшов до американців. Припинилися всякі повітряні бомбардування й наступила тиша. Буває іноді, що людина має постійний великий біль і до цього болю привикає, і враз цей біль припиняється. Таке почуття було тепер, коли враз припинилися нальоти.

Так минуло 26-те квітня. Вранці помер мій Батько, а вдень у Меттен увійшли американці. Я була сама; Грищинський так і не зміг прийти.

В пятницю 27-го квітня вранці я сиділа коло Батька. Коли я йшла через двір до каплиці, то кругом мене свистіли кулі. То стріляли американці, але чому вони стріляли й звідки, мені було не ясне, та й досить байдуже. Так само було й на другий день, коли я йшла до церкви.

В каплицю поклали ще одну померлу жінку, й це мені було неприємно, бо я хотіла бути сама з Батьком. Вона тепер лежала на носилках, а моого Батька переложили на окрему підставку зі сходами до неї.

Я все думала: — „Чому так сталося, що мій Батько помер,

а я залишилася? Ми жувесь час були вкупі, й я стояла рядом з ним, коли коло нас розривалися бомби. Що я скажу тепер моїй Матері, що я скажу всім тим, хто мого Батька любив? Як я появлюся без мого Батька? Як то ми всі не зберегли його? На нас усіх лежала велика відповідальність.

Люди будуть питати, які були останні слова Батька, який був його заповіт?

За останні кілька днів і безпосередньо перед смертю мій Батько майже нічого не говорив, і мені здається, що він був настільки хворий і мав таку гарячку, що його думки носилися вже в цілком іншій площині. Він був часто непритомній. Чи він думав про смерть, я не знаю. Останніми днями він про неї не говорив. Навпаки, вінувесь час говорив про те, щоб їхати далі, що він мусить працювати.

Але до того, як йому стало так зле, особливо ще до катастрофи, під час нашої подорожі, Батько говорив, і з його розмов я запам'ятала деякі його слова, які можна вважати за його останні думки й бажання.

Як я вже раніше писала, він кілька разів казав про те, що почуває, що з ним в скорому часі щось станеться. В такі моменти він мені казав: — „Якби зі мною щось сталося — бережіть Маму й помагайте їй всі. Вона найбільше підтримувала мене в моїй роботі. Йї було зі мною не легко, але я не знаю другої людини, яка б без скарг так виконувала те, що за свій обовязок вважала й яка б ніколи не йшла на якінебудь компроміси зі своїм сумлінням. З усіх моїх співробітників вона мені, так сказати, за кулісами, найбільше помагала в моїй роботі для України. Вона робила часто багато, багато такого, про що ніхто не знав і знати не буде, а коли б вона всього того не робила, мені було б дуже тяжко. Я Маму й Вас, усіх моїх дітей, дуже й дуже любив. Коли мене не буде, мусите Маму берегти й її захищати, бо вона про себе дбати не вміє, вона така скромна й так готова завше все віддати, що її дуже легко образити й заключити, крім того вона має таку вдачу, що допомоги прохати не буде, а буде сама працювати понад свої сили. Після моєї смерті на її плечі ляже великий тягар. Вона тримає нашу родину вкупі!“

Мій батько був переконаний, що як тільки частина Німеччини буде зайнита англійцями й американцями, зносини з Данилом дуже швидко навсякуються. Він вірив, що Данило буде вести його

Діло далі, а гетьманцям і своїм прихильникам залишив Заповіт за Данилом йти його підтримувати.

На Гетьманський Рух мій Батько дивився, як на рух, який ніколи припинитися не зможе, бо це не є якийнебудь конюнктурний рух, але він виростає на природньому ґрунті, випливає з найглибших потреб українського народу. Бувало іноді, що на мого Батька з усіх сторін сипалися тяжкі удари, він одначе, залишався завше спокійний й особисто не почував себе ображеним. Він казав: — „Я так вірю в правоту свого діла й що воно не загине, що я цілком спокійний. Я особистих амбіцій не маю. Я вважаю за свій обовязок робити те, що я роблю. Я покликаний це робити для України“.

Мій Батько завше казав: — „Памятайте, що Гетьманський Рух не є якоюнебудь партійною організацією, він є й завше мусить стояти понад усіма партіями“.

Мій Батько вірив, що самостійна Україна зможе бути лише тоді, коли вона буде гетьманською й вдергатися вона зможе лише тоді, коли Гетьманство буде дідичне, але він усвідомлював собі, що можуть бути такі часи, коли не вчасно буде висовувати Гетьманство в першу чергу. Все треба робити своєчасно. В першу чергу треба завше дбати про інтереси загально-українські й висовувати Гетьманство лише тоді, коли воно зливалося б з інтересами загально-українськими, ніколи, однаке, не сходити з зasad і принципів Гетьманської ідеології.

Мій Батько усвідомлював собі, що становище Українства в дані часи надзвичайно тяжке, таке тяжке, як ще ніколи може й не було досі.

Він вважав, що не стільки винні тому зовнішні обставини, скільки внутрішній стан самого Українства. Українці мусять в першу чергу працювати над своїм внутрішнім об'єднанням.

Дуже великую вагу Батько надавав Церкві. Він вважав, що коли не буде у нас своєї власної української Церкви, то не буде й України. Треба, щоб українці не ставилися байдуже до своєї Української Церкви, а всіма силами підтримували її. Духовенство мусить бути не стільки з українців по походженню, скільки з українців свідомих. На Україні завжди грала й мусить грati велику роль Православна Церква. Українці мусять дбати про те, щоб богослуження провадилися на українській мові. Українська мова, однаке, не мусить бути накинута силоміць. Там де в парафії більшість віруючих захоче мати богослуження на церковно-сло-

віянській мові — треба це дозволити. Українська Церква мусить бути строго канонічна.

До Греко-Католицької Церкви мій Батько ставився з великою повагою й вважав, що було б страшним нещастям, якби по-встала яканебудь релігійна боротьба між православними й греко-католика на Україні. Кожний українець мусить триматися своєї батьківської віри, інші ж віри поважати. Всі християнські релігії на Україні рівноправні.

Мій Батько дуже великі надії покладав на українців, зокрема гетьманців за Океаном. Він гадав, що вони зможуть відограти велику роль в українській справі. Взагалі його великим бажанням було, щоб усі українці, незалежно від того, де вони народилися, чи то на Східній Україні, чи то в Галичині, чи то в Америці й Канаді, або десь інде, тісно об'єдналися. Українці з Східної України й українці з Західної України є дітьми одного народу, було б великим нещастям, якби ворогам українського народу вдалося б поширити й поглибити деякі непорозуміння, які виникають між українцями різних гілок, головним чином тому, що люди виростали й виховувалися в інших обставинах. Істотних, суттєвих непорозумінь бути не може й коли непорозуміння є, то вони виникають завдяки завеликій амбітності й замалій жертвеності людей, завдяки бракові такту й справжньої любові до свого Рідного Краю, завдяки бракові Державної Ідеї.

Українську молодь треба виховувати на принципах християнської моралі. Гетьманці мусять дбати про те, щоб в їх рядах царювала чесність і порядність.

Мій Батько хотів би бачити в кожному члені Союзу Гетьманців-Державників людину, на яку можна було б покластися, як в малому, так і в великому, щоб усі члени були так просякнуті однією ідеєю, щоб вся їх діяльність провадилася в одному напрямку, щоб навіть і тоді, коли різні члени СГД живуть в різних місцях і відрізані один від одного збігом обставин, не робили кардинальних помилок і не сходили б з Великого Шляху, накресленого Липинським.

Члени СГД є люди, які добровільно, з великого патріотизму й з глибокого внутрішнього переконання стали до цього Руху. СГД в своїй програмі вказує шлях до Національно-Державного Ідеалу. Члени СГД взяли на себе обовязки, які та організація вимагає від них. В організації вони не мусять шукати для себе якихось вигод чи пільг, навпаки, вони мусять бути найбільш жер-

твенні, найбільш діяльні. Виконання їх обовязків є потребою їх сумління.

СГД не є масовою організацією. В СГД можна приймати людей лише з великим добором, бо це люди, яким будуть ставитися найбільші вимоги. Вони мусять бути свідомі своєї відповідальності.

Хочу тут ще особливо підкреслити, що мій Батько мав незломну віру в те, що Шлях, яким Він ішов, був єдиним правильним шляхом. Він вірив глибоко в усе те, що він сам проповідував. Він був чесним супроти свого народу. Він ішов шляхом лицарським, гідним великого народу. Нарід український в нещасті, але потенціяльні сили його незміrnі. Треба зуміти спрямувати всі його сили в одне річище. В цьому СГД мало б відограти велику роль. Мій Батько до останнього вірив міцно в можливість здійснення Великої Мети. Перед його духовними очима завжди стояла велика Українська Держава.

Багато, багато давав Батько загальних вказівок. Що торкається того, що треба було б робити в найближчі часи, то цілком конкретних наказів не давав, бо знав добре, що в теперішні часи обставини настільки складні, що в більшості випадків кожний член організації, взагалі кожний гетьманець і українець примушений буде сам вирішувати, що йому робити; примушений буде сам проявляти найбільшу ініціативу. Всі мусять, однаке, дотримуватися однієї загальної лінії й від неї не відступати. **Так, наприклад, боротьба з большевизмом і всіма його проявами це те, що мусить бути ведене і доведене до кінця.**

Батько передбачав, що обставини зможуть скластися так, що не тільки гетьманці зокрема, а українці взагалі, примушенні будуть працювати дуже обережно. Він передбачав, що прийдуть, мабуть, часи, коли на довший час не можна буде провадити активно хоча б найменшої політичної роботи. Він не безнадійно на це дивився. Коли б не можна було одверто провадити політичної роботи, треба перш за все дбати про збереження кожної окремої одиниці, яка, чи то в скорому часі, чи то в більш далекій будуччині, зможе принести користь загальній українській справі. При всіх обставинах треба дбати про збереження життя кожного українця й дбати про те, щоб не підували вони духом і щоб мораль їх залишалася на належній висоті.

Звернути треба буде особливу увагу на врятування й полегшення становища українців зі Сходу, бо їх доля буде найтяжча, й вони будуть знаходитися в найбільш безправному положенні.

Мій Батько дуже велике значіння надавав тому, щоб при всіх обставинах провадити далі виховання людей в Гетьманському дусі. Щоб був хоча б невеличкий кадр людей, які всі б думали, як одна людина, щоб Гетьманці свою ідеологію добре знали. Він завжди казав, що було б дуже бажано, щоб створена була спеціальна комісія для вивчення й розробки дальшої Гетьманської ідеології. Жодний Рух без своєї ясно окресленої, скристалізованої ідеології не може бути дійсно життєздатним. Наші ідеї, наші праґнення він вважав за єдино здорові й природні, бо не з повітря вони були взяті й не з голів якихнебудь авантурників вони вискочили, а витворилися вони людьми, які свою історію знали й Народ український й свою Рідну Землю понад усе любили.

Мій Батько дуже страждав від того, що завдяки багатьом обставинам Рух Гетьманський не міг розвинутися так, як було б потрібно, й він міг би розвинутися, коли б вільно було на чужині й на Рідних Землях працювати без перешкод, але мій Батько серцем своїм відчував, що він має серед українців усіх верстов багато, багато прихильників, він почував, що його праця, його думки ніколи не пропадуть, а знайдуть відгук в серцах усіх справжніх українських патріотів, незалежно до якої б вони партії не належали. Він знов, що його роботу вони будуть продовжувати.

Для мене мій Батько був не тільки Батьком, він був для мене тим, чим був для багатьох українців, чим був для кожного справжнього Гетьманця. Він персоніфікував Велику Ідею. А що є життя людини, коли не підпорядковує вона його Ідеї, коли не живе для здійснення цієї Ідеї? Мій Батько працював кілька десятиліть над виборенням України для українців.

І як це сталося, що він тепер лежав тут сам, що крім мене нікого тут більше не було, з усіх тих, хто його любив?

Американці дозволили населенню виходити тільки між 4-ою і 6-ою годиною. Скільки я не питала сестер в справі труни й священика, вони нічого не знали й казали, що нічого не можуть зробити й не мають часу такими справами займатися.

Я сказала старшій сестрі, що вона мусить мені допомогти. Вона тоді погодилася піти сама до знайомих столярів. Я пішла з нею, бо був на душі завеликий неспокій й страх, що вона не буде досить енергійна.

Вона не йшла, а бігла, швидше котилася, як маленька куля, бо була повна й мала до того ще дуже широкий одяг. Я не встигала за нею; вона все оберталася до мене й казала: — „Швидше, швидше!“

Ми обійшли все село. Одного столяра американці виселили з його дому, другого не було вдома, у третього не було дерева. Але була надія, що четвертий візьметься зробити труну.

Щодо священика, то й 27-го квітня нічого ще не зясувалося. У вечорі я також була у Батька. На другий день мав бути вже похорон.

28-го квітня. Сестра мені обіцяла, що коли принесуть труну, вона мені скаже, бо я хотіла бути присутньою, коли Батька будуть у труну класти й переносити до цвинтаря. О 6. годині ранку, Батько був ще в каплиці, де й до того лежав, а коли через короткий час я знову туди пішла, його вже там не було. Взяли від мене мого Батька, й я не знала, де Він. Я боялася, що його поховають без мене, бо похорон був призначений на 9-у годину, а американці не дозволяли виходити до 4-ої години. Сестри сказали: — „Ta Вашого Батька вже винесли!“ А коли я питала, де він, вони сказали: — „Ta ж на цвинтарі; скоро має бути похорон“. Де був той цвинтар, і де була та церква, вони мені добре не пояснили, а я тут нічого не знала.

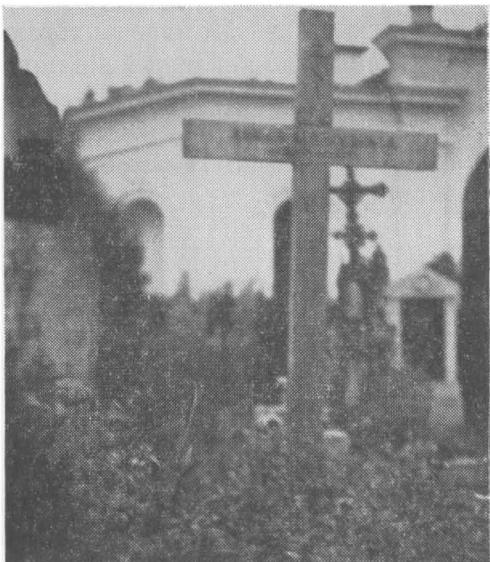
Не зважаючи на всі заборони, я з лікарні на вулицю вийшла. Всюди було повно американців, всюди танки, авта, кулемети. Треба було крізь них пробиратися. Мене багато разів спиняли, але я говорила по-англійському, давала пояснення, й мене пропускали. Я одного американця запитала, чи є у них священик, бо тутешні католики не хочуть ховати мого Батька. Він сказав, що коли б у мене справа не вийшла, щоб я звернулася до них, і вони мені допоможуть. Так само, якби я не знайшла труни. Але я мала б звернутися до них лише в разі крайньої потреби.

Спочатку я пішла до цвинтаря й там на носилках я знайшла Батька без труни. Він був загорнутий в сіре церковне покривало. Грабарі копали могилу. Ані труни, ані священика.

Я сказала грабарям, що буде труна й буде священик, що я за ними піду, ющоб вони на мене чекали.

Я пішла до католицького „Пфарамту“. Урядова кімната була зчинена. Якась жінка мені сказала, що священик пішов до американців і невідомо, коли повернеться, не раніше другої години, а може й пізніше. Я рішила, що буду тут чекати, поки не побачу

Тимчасова могила
Гетьмана Павла Скоропадського
в Меттен (Баварія) 1945 р.

сама якогонебудь священика. Коли я тепер нічого не осягну, мій Батько не буде мати християнського погребення. А мій Батько, хоч і був православний, завжди так добре ставився і до католиків і до греко-католиків. І тут його католики не хотіли ховати.

Минула 10-а година, 11-а й ніхто ще не приходив. Я сиділа в коридорі й страшенно мерзла, бо не мала теплого плаща. Я чула, як хтось порався в кухні. Пройшла жінка, й я попрохала її щоб вона дала мені гарячої води напитися.

Через деякий час прийшов один з грабарів і сказав: — „Чекайте, скоро прийде священик!“ Він це мені сказав дуже радісно. Я була йому за ці слова вдячна, й з'явилася надія.

І дійсно, а 12-їй годині прийшло аж два священики, і яке ж було моє здивування, коли один з них звернувся до мене по-українськи. Він сказав: — „Мені одна жінка сказала, що на мене чекає українка“.

— „Ta ж я нікому тут не казала, що я українка й на Вас я не чекала, бо не знала, що Ви тут є, але то мені велика втіха, що Ви прийшли, то Вас Бог послав!“

Я прохала його поховати моєго Батька. Спочатку він сказав, що не знає, чи можна буде це зробити. Він запитав: — „А хто Ваш Батько?“ — Я сказала: — „Гетьман Павло Скоропад-

ський, я його дочка“. Він був дуже вражений трагічністю його кінця й сказав: — „Я його поховаю, це для мене велика честь“.

Ми пішли до каплиці, й він подивився на моого Батька. Я сказала, що труни ще не має. Він сказав: — „Я труну дістану“. Але в той самий мент труну принесли. Вона була зроблена в манастирській столярні. Простенька дерев'яна труна, пофарбована чорною фарбою.

В той невимовно тяжкий час, мені все ж таки стало радісно, що знайшовся тут українець, син Галицької Землі. Серед всіх чужих людей, він єдиний був свій. Пана Грищинського все ще не було й чекати на нього було б неможливо.

Отець Григорій Онуфрів, який цілком випадково перед кількома днями опинився в Меттені, дуже сердечно поставився до моого Батька. В труні були лише стружки, а я не мала нічого, чим покрити моого Батька, ані подушки, ані покривала. Отець Онуфрів сказав: — „Я сам майже нічого не маю, але я можу принести сорочку, щоб нею покрити стружки“. Потім він згадав: — „Ні, я маю щось кращого!“ Він побіг до себе й через кілька хвилин приніс чудовий сувій сірого українського полотна й ще сувій менший білого. Ми поклали це в труну й обережно переложили в ней моого Батька.

Грабарі сказали, що похорон мусить відбутися о 2-ій годині, бо потім вони матимуть іншу роботу.

Отець Онуфрів сказав, що прийде в 2-ій годині.

Я не хотіла йти назад до лікарні, бо що і дуже холодно було тут чекати, але я боялася, що коли б я тепер пішла до дому, мене могли б американці більше не пустити на вулицю. Крім того, то були останні хвилини в мойому житті, коли я ще могла дивитися на свого Батька.

І я дивилася на нього. Вираз його лиця, того боку правого, що не було опалене, був дуже спокійний. Мені здавалося, що він до мене усміхається.

Дві години я так стояла коло нього. Кругом стріляли. Одна куля попала в лямпу, що висіла над труною й осколки скла поспалися мені в ноги.

Така вже судилася моїму Батькові й мені тяжка доля, що не було в цей мент тут близьких людей, що не було тут моєї Матері, ані кого з нашої родини, не було тут Данила, якого мій Батько так дуже любив і так хотів ще раз побачити.

То була воля Божа!

Я чекала біля відчиненої труни. Я покрила юму лиць тим українським полотном, що його приніс отець Онуфрів. І мені здавалося, що ці сувої українського полотна його звязують з Рідною Землею.

О 2-ій год. отець Онуфрів прийшов з двома своїми церковно-служителями.

Почалася служба Божа ще в каплиці, потім зачинили труну й понесли її грабарі на цвинтар. Я несла за нею хрест. Було холодно, йшов дощ.

Отець Онуфрів служив гарно, гарно співав. Наступив страшний момент, коли труну Батька покрила земля. — „Прощай, Батьку, але для мене Ти будеш завжди живий, з нами буде завжди Твій Дух великий!“

Я ховала Батька в самій першій лінії фронту. Поблизу чути було вибухи гранат і гуркіт кулеметів. Ні одної квіточки не могла я в ті часи дістати для Батька. Лише зелену гілочку поклава юму в труну.

Чи могло б бути біdnіш і більш самотно? Ми були відрізані від усіх, бо ані з села, ані в село не можна було ходити.

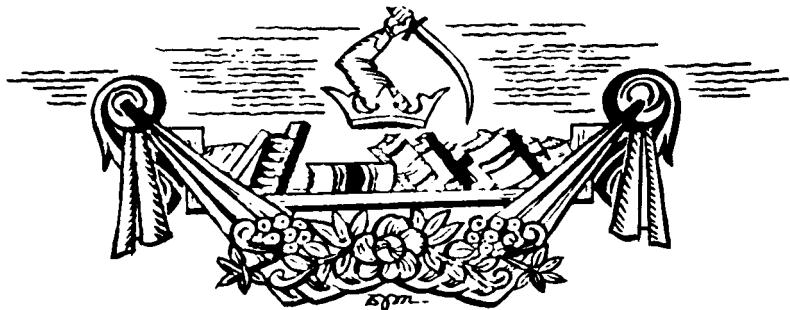
Чи міг хто подумати, що будуть так ховати мого Батька, одного з найбільших українських патріотів? Все було таке непривітне, чуже, безнадійне.

А проте й в ті часи безнадійні я мала втіху й на душі стало лекше. В останню хвилину принесли труну й знайшовся священик. У мене було почуття, що то Сам Господь Бог його послав. Хоч і не православний був священик, але свій українець. У мене було почуття, що мій Батько й я все ж таки не відірвалися від України, ѿ щоб не сталося, ніколи не відірвемося. Отець Онуфрів немов висловлював жаль і співчуття українського народу.

Я вже не знаю, як я після похорону вернулася в лікарню. Після страшного перенапруження всіх сил прийшла реакція. Я була дуже хвора. Але мій Батько був похований, й я тепер могла лежати й я лежала, не можучи ворухнутися. Біль серця був більший від болю фізичного.

„Мій Батько помер!“

„Ні, він не помер, він живе в наших серцях і спонукає нас до чину!“

Вірність лицарів чи холопство рабів?

З НЕОПУБЛІКОВАНИХ ЛИСТІВ В. ЛІПИНСЬКОГО*)

(Переклад з російської мови)

9. II. 1927 року

Генералові П. І. Залеському

Ваше Превосходительство,
Високоповажаний і дорогий Петре Івановичу!

Листа Вашого одержав. Постішаю відповісти на заторкнені в ньому остільки важні питання.

Ви питаете, чи не хотів би я „ідеального Петра Великого“?

Не хочу! Не хочу через те, що навіть якби той Петро був сам особисто ідеалом всіх доброчинностей, то режим, який він уособлює — режим управління Росією з единого центру, нехтуючи її територіальними і народніми відмінами — зробить з неї точнісінько такого самого Петра, яким був і перший: духового батька і предтечу большевизму.

Цей новий Петро Великий повинен буде для створення єдиної Росії створити перш за все єдину загальноросійську правлячу клясу.

*) В числі 5-ому „Хліборобської України“, пр. 1924-25, надрукована розумна, чесна і в найвищій мірі потрібна українським державотворчим людям стаття ген. Залеського — „Завдання розумного і чесного правительства на Україні“. Статтю цю ген. Залеський написав 22. 4. 1922 року на еміграції в Югославії. Стаття була написана по-російськи.

В. Ліпинський, редактор „Хліборобської України“, переклавши її на українську мову.

Щоб надати цій клясі єдиної загально-російської форми, він повинен буде садовити на кіл „мазепинців“, палити великоросійських старовірів, різати бороди боярам і примушувати танцювати попів на столах Преображенського полку. Без такої муштри він єдиної Росії не створить, значить не буде Петром Великим.

Щоб бути в стані все це робити, він повинен завести „таємний наказ“, „опричину“, „ІІІ-е відділення“ або „охорону“. Без терору не може бути єдиної Росії, бо лише примусом можливо збити в єдине те, що від природи не є єдним. Цим необхідним терором і насиллям він притягне до числа своїх співробітників, в російську єдину правлячу клясу, всіх холопів Російської землі. Бо лише холопи, лише люди, позбавлені всякого лицарства і шляхотності, будуть в стані для службової кар'єри плювати на всі свої „України“,

їнську мову і видрукувавши в „Хлібор. Україні“, вважав її одною з найцінніших праць з питань нашого майбутнього державотворчого життя.

Генерал П. І. Залеський — дворянин по походженню родом з Слобожанщини і звичайно „пан“. Ціле своє свідоме життя був військовою людиною, закінчивши Академію Генерального Штабу. Всю першу світову війну відбув на фронтах. З розвалом царської імперії і пізнішим утворенням Української Гетьманської Держави, прийняв пропозицію гетьмана П. Скоропадського і включився в будівництво Української Держави, ставши Харківським губерніяльним старостою.

Але ... генерал Залеський не знов української мови!

З того приводу українська „свідома“ інтелігенція зняла проти нього скажену кампанію і ... генерал Залеський подався до димісії.

Вячеслав Липинський в післяслові до статті „Завдання розумного і чесного правительства на Україні“ пише про цей інцидент і жорстоко картає нашу „свідому“ інтелігенцію за безглуздзу руйнницьку роботу, яка відганяла від України чесних, знаючих і розумних українських людей, але ... що не вміли на той момент української мови! *

В. Липинський пише: „Вони (тобто інтелігенти українські, Ред.) хочуть дійти до держави через націю, а ми хочемо дійти до нації через державу.“

І далі: „Української нації нема і — доки не буде на українській землі окремої суверенної держави — її не може бути. Ні одна нація в світі — нація як факт реальний, а не ідеологічний — не народилася перед державою: завжди спочатку була держава, а потім була нація... Ті, що сьогодні звуть себе „українською нацією“ — це тільки частина місцевого українського громадянства, при тім частина якраз до будови держави найменше здатна. Бо говорити українською мовою і репрезентувати народ — це замало для того, щоб збудувати українську державу. Щоб збудувати державу треба мати державний інстинкт, досвід влади і потрібні фахові знання.“

Грунтовно відповідаючи тим, що називають себе „свідомими“ українцями, В. Липинський пише далі: ... „Чесна людина, творець держави, а не продажний і зрадливий кондотієр — людина, що не вміє брехати і принижувати себе для

на всі свої „старі звичаї“, на всі свої земельні і місцеві права і традиції і стати тією загально-російською єдинонеділімською керуючою клясою, нашадків якої Ви так близькуче описали в своїй „Відплаті“.

Звичайно, серед тих нашадків будуть люди чесні і шляхотні. Але їх боротьба з холопством буде така сама безвіслідна, як Ваша боротьба з ним на протязі 35-ти літ. А безвіслідна вона буде тому, що холопство є необхідною приналежністю, є логічною неминучою передумовою всякого Петра Великого, всякого центродержавства, всякої єдності і одностайноти Росії, Хто хоче Петра Великого, той хоче холопської правлячої кляси в Росії.

І в хвилину небезпеки така керуюча кляса ніколи не буде в стані врятувати цілу Батьківщину. Кляса, не пов’язана ні з зем-

посади — може мати в наших українських умовах тільки два виходи. Бачучи повну державну нездатність і повну політичну нікчемність тих, що проти нього во ім’я гасел „національно-українських“ виступають, він може або розпочати зі „свідомими українцями“ боротьбу за Українську Державу або зовсім од цілого того „українського державного будівництва“ геть відійти. Генерал Залеський, на жаль, вибрав це друге.“

Так писав В. Липинський в серпні 1925 року. В лютому 1927 року він написав ген. Залеському опублікованого отут листа. З нього бачимо, що позиції В. Липинського лишилися ті ж, що й були — позиції українського патріота-державника. Але ген. Залеський одійшов цілком від боротьби за українську Державність, вдався в „проблему“ шукання нового Петра Великого, зрікся політики і вдарився в етику ... при чому в усіх цих проблемах страшенно заплутався. Лист В. Липинського близькуче розкриває оті нетрі ген. Залеського, все ж вірячи, що в його особі має чесну і порядну людину, хоч цілком уже втрачену для української справи. Воно й зрозуміло! Залеський ніколи не мав діла з політикою. Це була людина практичного державного діла. Досить сказати, що він був співавтором майже всіх російських фахових воєнних видань і, як пише В. Липинський, погляди П. Залеського сформульовані ним ще перед світовою війною на певні роди військ повторювалися західно-европейськими військовими письменниками вже по досвіді війни. І не його вина, що йому довелося займатися і політикою.

Кілька слів про інші сторони листа В. Липинського, про його теорію „трьох Русей“, яка декому може видаватися сьогодні зрадою наших національно-державних ідеалів. Теорія „трьох Русей“ — консеквентне продовження струнких державницьких принципів ідеолога української трудової монархії. Теорія „трьох Русей“ ніяк не робить українців чимсь залежним від росіян, але вона твердить з усією одвертістю, що в сім’ї народів чесних, розумних і шляхетних — союз той — ніяка зрада, а конечна і логічна передумова мирного співжиття незалежних народів на Сході Європи. Та це тема окремої статті, до якої при потребі ми ще повернемося.

На цьому місці складаємо щиру подяку п. сотн. Б. Монкевичу за надсилку для публікації повищого листа В. Липинського.

Редакція

лею, ні з народністю, ні з традицією — кляса зобов'язане всім лише цареві (а таку саме клясу створюють всі Петри Великі), не може діяти одностайно, коли зникає той, хто її об'єднує батогом і роздачею підвищень і нагород. Холопи, що залишилися без пана, завжди починають битися поміж собою, і ні до чого іншого, як до бійки і зрад, не здатні. Самі майстерні з них перейдуть до нового пана так, як перейшли всі жандарми і охраники до большевиків. А решта перетвориться на спекулюючий на тому, як би одному іншому зштовхнути, позбавлений всякої ідеї і організації натовп, на зразок натовпів Денікіна або Врангеля. Я не хочу, щоб наступні покоління переживали знову те, що пережили ми, а через те я не хочу навіть найідеальнішого Петра Великого, бо що більше він буде „ідеальним“, тим більше він наробить лиха.

Між тим існує дуже велика небезпека появи саме Петра Великого. Що може бути простіше, як замінити знову череззвичайку охранкою, комуністичну партію — сильним духовенством, комісарів — приставами, узаконити грабунок землі і пожалувати всім, що перейшли до большевиків генералам ордени за спасіння єдності і центродержавя“ Росії. Але, коли це станеться, то це буде знак, що над усією Руською Землею — Московською, Білою, Українською — тяжить вічне прокляття холопства і рабства, і що народ руський у всіх своїх галузях до не-поліційного громадського життя не зданий.

Ми ще настільки в разумі і шляхетності Руси не розчаровані. Тому я і мої однодумці — ми боремось з усікими потягненнями „Петрів Великих“. Майбутнє ми уявляємо не в образі „єдиної Росії“, а в союзі трьох Русей, таких, якими їх створила природа. І правити кожною з цих трьох Русей — Московською, Білою і Українською — повинні на нашу думку не „холопи царські“, а лицарі, що люблять понад все свою Рідну Землю і які шанують свої місцеві традиції і особливості. Такі лицарі повинні бути об'єднані послухом свому місцевому, земельному Монархові, а не „загальноросійському“ Цареві, створеному татарськими ханами з метою легшого і правдивішого збирання данини з руських рабів. Їх покора Монархові — це не холопство рабів, а вірність лицарів, що бачать в своєму Монархові втілення своїх земельних і національних особливостей — своєї чести і традиції — того, що лицареві найдорожче понад усе. І Монарх їхній це не правлячий рабами самодержавний Цар, що шукає підлоти і роз'єднання серед своїх холопів, що натравляє одних на других за допомогою Малют Скуратових,

бо всяке єднання рабів для їх правителя небезпечне. Він Перший Лицар, перший Слуга Землі, який править вільно Землею при допомозі своєї дружини, виховуючи в ній саме єднання і шляхетність. Бо вся його сила спочиває на шляхетності і єднанні його дружини. Бо без єднання і шляхетности воля перетворюється в анархію, скромні лицарі в розгнізданих хамів, монархія в республіку, а за анархією слідує знову самодержавна диктатура, холопство і рабство.

Лицарі круглого стола, що створили, наприклад, англійську Монархію, не знали місництва, — холопського, рабського egoїзму і кар'єризму — необхідного для всіх Петрів Великих, так як не знали вони і необмеженої та необнузданої свободи, з якої родяться всі республіки. Якщо Ви, Ваше Превосходительство, одночасно хочете і морального відродження і Петра Великого, і нічого не маєте проти „хорошої“ республіки, то вибачте — Ви дуже жорстоко і дуже гірко помиляєтесь...

Далі — питання етики і політики. Звичайно, цілком згоден з Вами, що етика повинна лежати в основі політики, але саме через те вважаю неприпустимою підміну формул політичних формулами етичними. Коли мене хтось питає: республіканець я чи монархіст, центродержавець я чи українодержавець, а я відповідаю: мені це все одно: я хочу лише, щоб всі люди були добрі, бо при добрих людях всі режими добрі — то це означає, що саме політика не спочиває у мене на етиці, хоча я сам можу бути при тому найчеснішою людиною і етиці надавати першорядного значення. Бо етика в примененні до політики вимагає на мій погляд: 1. По-перше, ясної свідомості того, що в даних умовах треба робити, 2. по-друге, твердої відповідальності за те, що я в даних умовах роблю.

Щоб Ви зрозуміли ріжницю в наших світоглядах, наведу Вам приклад. 1918 року Ви, Ваше Превосходительство, взяли діяльну участь в будівництві Української Держави. Правда, з методами її будови — в питаннях мови, аграрнім і т. і. — Ви виявились незгідні. Але самий принцип державності української Ви признали, коли не відмовились категорично від дуже відповідального посту Харківського Старости.

Гадаючи, що погляд на етику в політиці у нас одинаковий, я, як Вам відомо, виступив у „Хліборобській Україні“ дуже різко проти українських інтелігентів, що нападали на Вас. Я ім доводив, що без людей такого лицарського типу, як генерал Залєський, неможна створити Української Держави, бо лише цей тип може бути вірним

взятым на себе добровільно зобовязанням. І я їм доводив, що саме цю лицарську вірність і шляхетність вони повинні цінити перш за все, не звертаючи уваги на те або інше відношення до української мови. Можна говорити українською мовою — писав я їм — і бути зрадником, руйнником держави, як вони, і не говорячи по-українськи, будувати державу, як це робив генерал Залеський.

Раптом після всього того, зявляється Ваш публичний лист до Мілюкова, в якому Ви різко відмежовуєтесь від усякого „українодержавства“, іншими словами засуджуєте те, що робили сами в 1918 році.

Звичайно, можна дивитись на „Малоросію“ як на повію, зносини з якою ні до чого не зобовязують. Можна сказати, що люди, які мешкають на „Півдні Росії“, дякуючи своєму відвічному рабству то у Хозарів, то у Варягів, то у Татарів, то у Москви, то у Варшави, то у Петербурга ні до чого іншого, як лише до політичної простицтвії не здатні і тому різних „державних будівництв“ цих людей ніхто поважний поважно не бере. Коли б Ви, Ваше Превосходительство, — так сказали — це був би цинізм, але в цьому була б політична етика. Тоді кожний знав би, як на Вас, як на політика, дивитись і чого від Вас, як політика, чекати.

Але Ви цього не лише не сказали, а навіть і не думали. Ви обстоюєте найпорядніша людина і обдурювати і провокувати нікого не бажали. Ви просто питанням української державності і т. н. не надаєте ніякого значення, бо для Вас, — як Ви кажете — важні не політичні форми, а етика людей. Але в такому разі, Ваше Превосходительство, не слід, на мій погляд, займатися політикою, а слід віддатися виключно проповіді етики і „царства не від світу цього“. Бо всяке Царство від світу цього повязане з тією чи іншою певною політичною формою. Неможна будувати в один і той самий час і диктатуру, і монархію, і республіку, і Україну, і єдину Росію. Мало того, хто вимагає від політики етики, той буде особливо суворий і до себе і до других саме в питаннях, що стосуються політичних ідей. Бо він знає, що за певні політичні ідеї саме чесні люди жертвують всім аж до свого життя. І коли Ви, оголосивши себе українським державником, потім скажете, що українська держава не важна, а важна етика, то люди, що жертвували всім для української державної ідеї, з таким розумінням етики в політиці не зможуть погодитись.

При такому глибокому розходженні світоглядів політичні розмови дуже важкі. Неможна зрозуміти одному одного, коли в одній

і ті ж поняття вкладається цілком ріжний зміст. Тому дозвольте, Ваше Превосходительство, що більше уже цих питань не буду торкатися. Дозвольте зберегти мені недоторканим той дорогий мені образ бездоганного лицаря-воєначальника, який Ви лишили про себе в моїй пам'яті. І дозвольте не торкатися вже більше в листах до Вас політики, до якої ми застосовуємо цілком ріжні і протилежні, як практичні так і етичні оцінки.

Прийміть і т. і.

Підписано власноручно:

В. Липинський.

C. Г е о р г е

ОСТАННІЙ З ВІРНИХ

*Живе Один по той бік меж —
І рідний край мені пустий,
Мов захожанин, вдома я:
Король мій — у вигнанні.*

*Чужими святами свій вік
Я не лічу — і жду всякас,
Взимі і вліті: о, коли
Король мене покличе . . .*

*А як не верне він назад,
Мене не прийме, як слугу —
Тоді для мене вся мета:
Умерти з сувореном!*

Переклав М. Орест

Яр Славутич

З книги „Маєстат“

Хрестатий меч на красному щиті,
Бліск панцера й звітляга заборола
Через віки, як мудрість ясночола,
Мене в труднім наснажують житті.

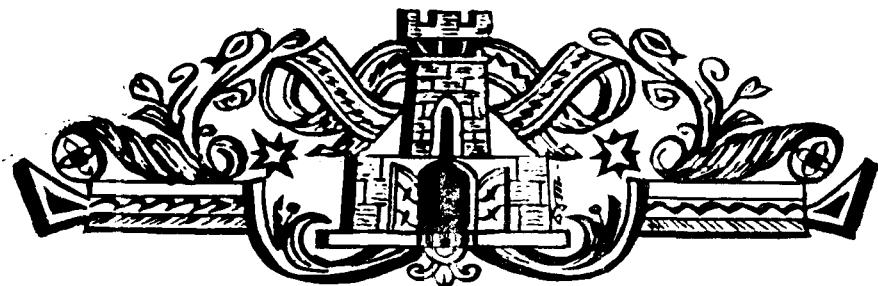
І дві зорі, іранчасті, золоті,
З герба старого квітнуть неспроквола.
О, древній чар! Твої принадні кола —
Джерела сили в довгому путі.

Немов князям — верхи Тмуторокані,
Вчувавсь Жученкам Чорноморя зов,
Що під ордою падало в конанні.

За Низ Дніпра пролита щедро кров,
Щоби в легендах правнукам лунали
Дзвінкої звали предківські аннали.

ПРИМІТКА: Давній герб у новітньому виконанні мистця М. Дмитренка належить шляхетсько-українському родові автора, що його коріння сягають Галицько-Волинської Держави. За гетьманських часів цей рід визначився кількома свого часу відомими діячами. Іван Жук, що вкінці 16 стол. прийшов разом з Остряницею з Поділля на Слобожанщину, за свідченням сучасника, „бывал в хвалебных против татар оказиях“. Він заснував село Жуки на Полтавщині. Його син, Хведір Жученко, полтавський полковник (1659—1692, з перервами) бере участь у боях „разом с Богданом Хмельницким, как в Польше, так и других местах, знает черкесскую землю и Крым, имеет на своем теле раны и близны от стрел бусурманских нанесенные“, приятелює з Іваном Мазепою та виконує багато важливих доручень гетьмана. Старанням Хведора Жученка засновано села: Січ на Орелі, Хведорівку, Тагамлик і Локошине. Рід Жученків здавна держить у руках меч або шаблю. Яків, професор Київської Академії, був значковим товаришем, як пізніше також Кирило — аж до зруйнування Січі. Один із Жученків, ще живий, брав участь у визвольних змаганнях 1917-21 рр. Історик-сфрагіст проф. В. Сенютович-Бережний готує монографію про полковника Хв. Жученка.

Мистець і Чужина

До мистецького портрету челістки Зої Полевської

Найбільша трагедія для мистця — бути поза рідним краєм, вийнятим з життєдайного рідного ґрунту і кинутим в чуже середовище, в чуже оточення. Це все одно, що з одного ґрунту вирвана квітка пересаджена в інше місце. Неминуче трудний і болючий період вростання в новий ґрунт, в нові життєдайні соки, в нове підсоння. Дуже часто і серед людей і серед природи такі пересадки кінчаються повним фіяско.

Перебираємо в памяті, хто з великих мистців минулого (та й сучасного) виріс на всю свою велич, бувши силоміць назавжди вирваним з рідної стихії? І таких велетнів не бачимо. Коротко-тривалі з власної волі подорожі — так! Це щось інше! Це те, що окрилює мистця, надихає його враженнями, надхненням, живим життям. Але втеча чи вигнання з рідного краю без права назад повернутися (чи з правом знайти там собі запевнену безславну смерть) — о, такого іспиту, здається, ніхто з великих мистців не переживав.

Ми навмисно на цьому спиняємося, що підкреслити всю «страхітливу потворність становища, в яке кинула доба „пролетарських“ революцій частину народних обранців, що покликані творити вічні цінності — мистців. Маркси-Леніни підуть у безвість, як тільки мине страхітлива доба варварів з-під серпа і молота, але гений Леонардо да Вінчі чи Бетговена житиме вічно. Житиме, поки живе в душі людській потяг до вічної краси. А душа людська — бездонна! Ще, здається, Геракліт сказав: ви не знайдете границі для душі, ідучи в будь якому напрямку, така глибина її виміру. Чи не душа людська найбільше виливає себе в мистецтві?

Челістка ЗОЯ ПОЛЕВСЬКА

Дирігент Віденської філармонії В. Фуртвенглер назвав че-лістку Зою Полевську **феноменом краси тону і виразности виконання**. Запам'ятаймо: краси тону і виразности виконання! Речей, які існують і в малярстві, і в поезії, і в архітектурі й рішуче в усіх видах мистецтва. Без них — нема справжнього мистецтва. Але де ї коли ці якості можуть виростати? В рідному середовищі. Кожна нова композиція Й. Штравса супроводжувалася тріумфальною зустріччю мистця цілим громадянством Австрії. Його носили на руках, він був земним богом... Чи не так ріс мистецький талант Шопена? Чи не таким тріумфом користався в дореволюційній Росії Шаляпін? Прикладів — безліч. Але де ті справді великі мистці, що вирости в умовах еміграції? Чи проніс без сумніву славетний композитор і диригент, О. Кошиць, славу українського мистецтва через усі 30 літ вигнання поміж чужі світи? Ні. Десь на другому чи на третьому році видихся. А що дав своєму народові на вигнанні поет Олесь? Сливе нічого.

Якщо говоримо про че-лістку, безумовно світової слави, Зою Полевську, то найперше що незвичайно турбує, що може вона бути втрачена для українського мистецтва через брак рідного підсоння та пестливої руки свого народу вдома. Але висловлюючи оці побоювання, одночасно хочемо висловити й інше припущення: а може глибина душі врятує те, що наражене на небезпеку бути втраченим? Глибина виміру її — не має меж, це правда! І як не вмер геній Шевченка на Кос-Аральських пісках, може душа й наших мистців на вигнанні не вмре і творитима рідні цінності в оранжерейному еміграційному кліматі? Цього ми бажали б якнайщиріше!

Чому спеціяльно спиняємось на постаті че-лістки Зої Полевської? Тільки з одної причини: це ще дуже **молода і багатообіцяюча сила**. Хто прожив, приміром, піввіку, досяг певних вершин і доля пустила його на іспит — може далі не йти, може заломитися. Але той, хто починає свою творчу путь **у гарті**, може витримати силу вогню і ще ліпшою вийде сталь його духа.

Політики, дипломати, навіть учені і винахідники — стають такими за життя. Але справжні мистці з ласки Божої родяться такими. Зоя Полевська — мистець з уродження.

Всі сили нашого громадянства мусять бути скеровані на те, щоб ця мистецька сила росла і розвивалася на славу рідного мистецтва, що, віримо, незабаром таки стане вільним!

С. Л.

Дезінформація на сторінках „Енциклопедії Українознавства“⁴

7-ий ЗОШИТ, РОЗДІЛ „ІСТОРІЯ“

З нашої пам'яті ще не стерлися образки, як 5 років тому відпоручники задуманого видання „Енциклопедії Українознавства“ їздили по таборах Німеччини й інформували наше громадянство про плян видання „Е. У.“.

З незвичайною увагою і прихильністю всі без винятку наші люди на вигнанні однодушно привітали цей задум. Але... вже тоді серед серії питань інформаторам були й такі: „А чи це видання не міститиме на своїх сторінках отого нещастя, що ім'я йому „партийництво“, „дноподіл“, зведення особистих чи групових порахунків? Чи не буде „Е. У.“ місцем вирав авантурників і недоуків, які, прикриуючись титулами „професорів“ і „докторів“, залишать нащадкам нашим на десятиліття свої „плоди“ в оціюму чесно і розумно задуманому виданні?

І чули ми у відповідь: ні. Рішуче ні. В „Е. У.“ репрезентовані найкращі наукові сили української еміграції без ріжниці їх світогляду, віровизнання, політичних переконань. Тільки наукова об'єктивність, тільки виконання тих завдань, яких не може українська наука виконати на рідних землях під гнітом окупанта. Більш нічого. І ми повірили.

Час ішов. Почали з'являтися перші зошити. Вони були присвячені загальним проблемам і хоч часом траплялися кур'йозні дивовижі (як от з назвою „Укра-

їна“), але з тим ще можна було миритися. З нетерпінням очікувалося таких розділів, як мова, історія, література тощо.

І ці розділи почали з'являтися. Так, побоювання, що „Е. У.“ буде знаряддям зведення партійних порахунків, полем вправ для деяких авторів, звідки вони зможуть свої партійні симпатії показати на всю широчінь, що побоювання, виявляється, було на місці. „Е. У.“ в окремих своїх розділах вийшла найгіршим виданням, якого ще не знала історія української еміграції, бо науку українську вплутано в дріб'язкову, егоїстичну, грунову „політику“.

Перейдемо до фактів.

Ось перед нами 7-ий зошит „Енциклопедії Українознавства“, роділ „Історія“. Підрозділ 9 під назвою „Відновлення Української Держави 1917-20 рр.“. Тут звертаємо увагу на три статті: 1. Доба Української Центральної Ради, написав О. Шульгин, (ст. 498-512). 2. Доба Гетьманщини, того самого автора (ст. 512-517) і 3. Доба Директорії, з-під пера П. Феденка!

Стаття О. Шульгина „Доба Центральної Ради“ — це суцільний гімн-панегірик на адресу всіх без винятку творців цього нещасного періоду в нашій історії.

Що Центральна Рада йшла на поводі російського тимчасового правительства — нічого! Що змарнувала український війсь-

ковий потенціял — нічого! Що кинула в анархію 30-міліонний край — нічого! П'ятнадцять сторінок густого петиту — це одні лишень славословія на адресу діячів Центральної Ради. Якщо б чужинець якийсь читав все це — дивувався б! Та це титани творили тоді Україну!...

...., Центральна Рада, — читамо на стор. 512, — і її провідники виявили велику здібність у боротьбі з тимчасовим урядом... вони зуміли піднести міжнародній престиж України...“(!), Центральна Рада відбивала тодішній настрій українського народу...“

...., Акти Центральної Ради були виявом дійсної волі народу...“(?!)

І дивуєшся, читаючи отаке. Чому ж тоді керманичі Центральної Ради аж на західних кордонах України ублагали німецького генерала, щоб той прогнав українських большевиків, Затонського, Скрипника, Боні, Коцюбинського, Гамарника, П'ятакова й інших, а їх „любимців народніх“ пустив у Київ? Коли все, що робили діячі Ц. Р. було виявом народної волі цілої України, чому ж були потрібні пінці у 1918 році в січні-лютім місяці? Про це в „науковому“ трактаті „науковця“ Шульгина ні слова! В що ж після цього перетворилася „Е. У.“?...

Доба Гетьманщини під пером того самого автора це щось цілком інше у порівнянні до Центральної Ради. Ми були б несправедливі, якби стверджували, що в цьому періоді його творець Гетьман Павло Скоропадський разом зі своїми помічниками не робив помилок. В своїх споми-

нах, передрукованих в ч. 4 нашого журналу він сам ясно і відразу про свої помилки й хиби пише. Але під пером гетьманського „амбасадора“ О. Шульгина цей період подано за всіма правилами шulerських прийомів гри крапленими картами. Тут сказано, між іншим, що „об'єктивний розгляд політики Української Держави часів гетьмана Павла Скоропадського... дуже утруднений, бо полеміка й до нині не скінчилася... Було б несправедливо відкидати добре, хоча часом невиразні наміри самого гетьмана... Не можна викреслювати доби Гетьманщини 1918 року як інтегральної частини історії самостійної Української Держави...“. Але оце і все. На п'ять з половиною сторінок петиту „Енциклопедії Українознавства“ оце і все „добре“, що зміг із себе витиснути „історик“ Шульгин. А далі йде дъоготь, змішаний з грязюкою, брехня змішана з отрутою...

.... В державі часів гетьмана Скоропадського діяли побіч дві влади: українська і німецька...“

.... Політика гетьмана була сперта на ворожі Україні російські сили...“

.... Законами знову визнано право поміщиків на землю...“

.... Міністри не належали до активного українського громадянства...“

.... Внутрішня політика могла виявити лише деякі (підкresл. наше, Ред.) успіхи на культурному фронті...“

.... Вибір повітових і губерніальних старост був невдалий...“

.... Широко заарештовувано членів української опозиції, зокрема українських есерів, які ве-

ли революційну пропаганду проти Гетьманського Уряду...“ і так далі, без кінця, — що тільки, де й коли за 30 літ було очорнюючого написано про Гетьманську Державу 1918 року певним політичним угрупованням. Чи це наукова розправа, гідна сторінок „Енциклопедії Україно-зnavства“?

Виявляється з „відкритів“ О. Шульгина, що все, що зроблено було за часів Української Держави 1918 року, зокрема в галузі культури і науки, це ні що інше, як — „новільним темпом проваджена інтенсивна праця... енергійно розпочата за Центр. Ради“! Отже, університети, акаademія, музеї, наукові товариства, видавництва, гімназії і мілійонові наклади книг для шкіл і українського народу — все це є те, що „енергійно розпочала Центральна Рада“!

Щоб до такої глибини падіння дійти в спотворенні фактів, щоб так перекручувати факти і чорне називати білим, треба дійсно нічим не відрізнятися від тих, що сьогодні там препарують історію і все культурне життя відповідно своїм смакам і уподобанням. Межа між писаннями п. Шульгина і тов. Юдіна чи Мітіна стерлась...

В розправі О. Шульгина далі читаємо: „У фінансових справах уряд спромігся певного порядку...“ Але: „...харчова справа стояла далеко гірше. Жорстока аграрна реакція не прийнялась протягом усього гетьманського періоду...“

А факти кажуть: 4 міліарди золотих карбованців у банках Української Держави, 400 мілійонів пудів пшениці і 3 мілійо-

ни пудів цукру, згromаджених на складах за 7 місяців Української Держави — це як маленька частка того, що творило основу буття Української Держави — чим же іншим збивати брехню пана „історика“ з „Е. У.“?...

Тріумфально кінчає свою розправу О. Шульгин, розповівши докладно, як Український Національний Союз з С. С. повалили Українську Державу. „Директорія перемогла!“ і 19. XII. 1918 року урочисто віхала з Вінниці до Києва. Українська Народна Республіка була відновлена!“

Питаємо читачів: хто це пише — об'єктивний вчений-історик чи тріумфуючий партійний функціонер?

Від 517 до 527-ої сторінки відведене місце в „Е. У.“ відомому таборовому політикові Н. Феденкові. Тут на 20 сторінок того самого густого нетиту опис „золотого віку“ Української Державності — доби Директорії УНР. Безапеляційно виправдує ця людина всю жалюгідну кволість цього трагічного періоду в нашій історії. І трудовий принцип Конгресу, за яким одна третина населення України позбавлялася виборчих прав, і божевілля зовнішньої політики цієї доби, що позначилося балансуванням між визнанням московських більшевиків і зах. альянтів, і славословіє отаманій, що роззвіла пишним цвітом саме в цей період, і виправдання (мало виправдання — піднесення до небес!) діяльності наших соціалістів, що копіювали російських, і виправдання всіх відступів армій, виправдання ВАРШАВСЬКОГО ДОГОВОРУ („без Варшавського договору не можна

було продовжувати регулярної боротьби з більшевиками і зберегти від інтернування армію УНР, що верталася з Зимового Походу" — пише дослівно Феденко на ст. 525-ій!), виправдання всіх урядів, скілько іх тоді було, — одним словом гими і хвала всьому тому, що спричинило поневолення більшевиками України, запроторило усіх нас в найдальші закутки земної кулі, а міліони поклали у домушину від ворожих і „своїх“ куль...

Отаку маємо „Історію“ найновіших часів на сторінках „Енциклопедії Українознавства“!*)

*) Як довідуємося з приватних джерел, для того, щоб отаку „історію“ написати, усунені були професором Кубійовичем історики О. Оглоблин і Н. Плонська-Василенко, що числилися в складі основних редакторів і авторів розділу „Історія“, а на їх місце самовладцю були покликані п. Кубійовичем п. п. Шульгин та Феденко.

С. Ледянський

Американський роман про Харків 1941—1942 років

“The Time of the Assassins.” A novel by Godfrey Blunden, J. B. Lippincott Co. Philadelphia and New York. Pages 371. Price — \$3.75.

В романі Г. Бландена „Час убивців“ без сумніву переважають позитивні якості, навіть підходячи до нього не з точки зору звичайного американського читача, а з погляду українського критика, який шукає в світовій літературі правдивого дзеркала України й її боротьби.

Якщо до того додати „наукову розправу“ самого головного редактора „Е. У.“ В. Кубійовича під заголовком „Доля екзильного уряду УНР“ на стор. 590, де цей вчений географ виступає всупереч фактам і звичайній правді, називаючи Андрія Лебецького „головним отаманом УНР“ і переповідає ніколи неіснуючі речі про активну діяльність „уряду УНР“ в час II. світової війни, аж до того, що цей „уряд“ мав організувати українську армію на еміграції, яка з Фінляндії мала виступити проти більшевиків — то картина становить ясна: „Енциклопедія Українознавства“ в її історичній частині (нові часи) не безсторонній науковий твір, здобуток усіх справді вчених на еміграції, а картінне підприємство купки діляг і гешефтмахерів. І яка широка, що на звеличення „рідної“ руїни пішли убогі діпістівські Д-марки, одірвані від найнасущніших потреб обездоленого народу на чужині...

Коротко зміст роману такий: пізньої осені 1941 року вступають німецькі війська у Харків. Населення, що залишилось, зустрічає іх, як своїх визволителів. Але вже на третій день місто заніміло, бо звірства „визволителів“ перейшли всі межі сподіваного.

Разом з німецькими військами прибув у Харків український емігрант, таємнича постать, др. Карандаш. Одягом і манірою тримати себе — чужинець з головою до п'ят. З готелю Красний на Центральній площі виходить одного дня др. Карандаш і прямує обезлюдненими вулицями Харкова до будинку НКВД, тепер місця осідку Гестапо і СС.

Його в цьому приміщенні зустрічають як свою людину. Він йде до приміщень, в яких зберігаються особисті справи політичних вязнів НКВД, яких НКВД не встигло ні вивезти ні знищити перед своїм відступом, і там разом з працівниками Гестапо переглядає деякі з пожовкливих від давності теки, в яких викладена історія трагічної долі тих людей, що попали в катівні НКВД.

Др. Карандаш не просто собі приглядається цим справам. Він має конкретне завдання — відшукати справу українського професора Шевченка, що був засуджений у 1930 році в справі відомій під назвою „Змова 45-и“.

Справа професора Шевченка знайдена. Др. Карандаш, мов у лихоманці, перегортає її сторінки і натрапляє на дивовижні речі. Виявляється, що головним свідком у його справі, що привела його до засуду, була його рання любов, студентка Зета Ярмосланська. Др. Карандаш шукає далі і знаходить справу і самої Зети Ярмосланської. Виявляється, що пізніше і вона сюди була попала. З обома теками др. Карандаш непомітно залишає приміщення Гестапо-НКВД і йде шукати бібліотеку імені Короленка, де, яому відомо, за-

вжди працював над книгами проф. Шевченко. Його й сюди супроводить юнак на ім'я Хома (в тексті помилково Фомін) син розстріляних німцями харківських комуністів, Миколи й Анни Андрієнків. В бібліотеці др. Карандаш знаходить лише руїни. Тут вже побували німці. В напівзруйнованому приміщенні на пілогах валяються книги, пошищенні і порозкидані, і тут же илишки з-під горілки і вина, сліди гульні німецьких вояків... Від службовця бібліотеки др. Карандаш довідується про останні роки життя проф. Шевченка. Він, відданий усією душою науці, був заарештований по обвинуваченню в націоналізмі, суджений і засуджений на вислання в Москву. Пізніше вернувся, продовжував працювати, писати, але вже не на теми української філології, а про інші народи, які вже навіть тепер не існували.

Перервавши опис дальших пригод д-ра Карандаша, автор „Часу убивців“ знайомить нас з іншими персонажами свого твору, — це штаб Гестапо і СС у Харкові на чолі з обергруппенфюрером Раух...

Але не вони головні дієві особи твору. Автор веде нас на тиху Садово-Куликівську вулицю і тут у маленькій школі знайомить читача з правдивими героями цього твору. В першу чергу це вчителька цієї школи Маруся Селова, яка, вибиваючись із сил, рятує життя кільком десяткам дітей, батьки яких розстріляні чи депортовані. Діти ці в школі Марусі живуть, ідуть, сплять. Вона їх матір, наставниця і рятівник від голодової смерті

ти. В житті цієї вчительки нічого іншого, тільки праця для цих обездолених сиріт і рятування їх життя. Тому тут, як у бджолиному вулику...

І це сюди привів Хома д-ра Карандаша для зустрічі з... професором Шевченком. Ця зустріч — одно з найкращих місць цілого роману. Довготривалі розмови обох на теми від далекого минулого України до сучасної долі краю з філософсько-романтичним забарвленням займають цілі сторінки. Сюди приходить колишня любов професора Шевченка, Зета Ярмосланська, тепер член партії і вчителька з новим ім'ям — Лідія Артемова... Вона залишилась у Харкові, а тенер шукає підпільногого большевицького центру, щоб до нього приєднатися; менше з ідеї, а більше з страху перед невідомим майбутнім: а що, як повернуться ті, кому вона служила вірою і правдою більшість своїх свідомих літ життя?...

Тут знайомимось з молоденькою красунею 17-літньою Олімпією, батьки якої також німцями розстріляні, а вона, рятуючи життя, стала повією, полюбовницею гестапівського офіцера — штурмфюрера Зудермана... Тут пізнаємо 10-літню дівчинку Софію Самойлову, що заради капістає донощицею Гестапо про залишених у місті комуністів. О, Садово-Куликівська вулиця! Символ страждань і боротьби цілої України під час боротьби двох окупантів!

Розкриває автор і життя харківських большевицьких підпільників, що тут залишились і провадять свою працю. Цілий штаб залишеного НКВД, тільки

не в чудовому палаці, де тепер Гестапо, а в далеких околішках напівзруйнованих будинках. Але звідси провадиться акція підривної праці в німецькому запіллі. Історія замаху на гестапівців, що розташувалися в селі Подворки коло Харкова, як і ціла робота по знищенню німецьких сил, що відходили в період Донецького наступу, — тема багатьох сторінок роману „Час убивців“. Типи партизан Харка, Когута, Пільчука, а особливо головного слідчого НКВД (interrogator), як і юнака Хоми Андрієнка, що виконує ряд диверсій у запіллі — це інший Харків, Харків відігнаного на час звіря, що чигає на свою жертву.

Дальший шлях д-ра Карандаша — це все тіsnіший зв'язок з правдивими силами України, що можуть її презентувати, і праця над об'єднанням цих сил. Краєчок минулого відкриває нам автор з життя д-ра Карандаша. Він перед окупацією жив довгий час у Празі, працював в ділянці воєнних проблем. Прибравши памфлетний псевдонім „д-р Карло Каранаді“, він розробив теорію т. зв. сталевого кулака. І це принесло йому несподіваний успіх. Ця теорія покрила славою німецькі походи в початках війни і це вона дала йому, українському емігрантові, привілей приходу першим у звільнену від большевиків Україну і майже безконтрольну діяльність на користь української справи. Але при спробі навязати контакт з большевицьким підпільним центром (для інформації), д-р Карандаш на донос підпільному центрю німцям був

заарештований і відправлений у Сталінград, як воєнний кореспондент.

Поразка Павлюса під Сталінградом, відхід німців, а з ними і д-ра Карандаша — дальші стопінки цього роману.

Помітне місце в творі займають фантастичні типи німецьких коляборантів: гетьман Горопадський, принц Долов, патер Врубель, голова харківської управи Стеценко, редактор газети „Харків'янин“ Муркулов та інші.

З усіма цими постаттями др. Карандаш зустрічається і веде тривалі дискусії про українську справу. Через те, що вирішують все ж не вони, а загальний хід подій, що диктується Москвою і Берліном, починається відхід німецьких сил на захід.

Кінчачеться роман першим відходом німців з Харкова (пізніше вони ще раз сюди прийшли) і переможним вступом у владіння Харковом місцевих партізан і 215 стрілецької дивізії генерала Рокосовського.

Всі діти в школі на Садово-Куликівській вулиці були постригні новими переможцями. Та сама доля зустріла і комуністку Лідію Артемову. А вчителька Маруся Селова, як особливий зрадник, була відведена озброєним конвоєм до палацу НКВД, що донедавна був центром Гестапо і СС. Маруся Селова йшла на смерть...

....Вона не думала про кару. Нема кари для робітників діла, так само як не у людській владі її щонебудь прощати... В її свідомості було лише одне: спокій, мир... Не зло, що діти загинули. Боротьба буде йти далі, але тепер вона скінчилася... Навіть у

підвальному приміщені НКВД вона чекала свого швидкого кінця з тією самою вірою. Слідчий задавав їй багато питань, але вона відповідала йому, не думаючи про нього. З приміщення, в якому вона була перед слідчим, вона могла чути ясно слова допиту з сусідньої кімнати. Питання були не персональні і тоді раптово вони перетворювались на персональні. В той час, як слідчий її допитував, вона чула слова партійного функціонера, що декламував: „Ми збудуємо інший університет! Українська культура повстане знов!...“ Допитуваною особою в сусідній кімнаті був професор Шевченко. Др. Карандаш відіхав на захід.

Ліквідація харківських учителів і наукових працівників була прискорена. Все скоро забулося, тим більше, що тижнем пізніше в Харків знову вступили німці.

Так кінчачеться роман „Час убивців“.

В романі є потрясаючі своєю силою місця. Одно з них — це лекція оберштурмфюрера СС Рауха новоспеченим есесманам (з колишніх, захоплених пімцями, советських кацетників, по походженню пімців), яким повинен бути справжній есесман. Приведені з Садово-Куликівської вулиці четверо жидівських дітей (між ними одно не жидівського походження) були почерзі тут же в кабінеті Рауха постригні, на доказ, яким повинен бути справжній есесман.

Півзруйнований дім з замерзлою жінкою в кріслі, де була явочна квартира большевицьких підпільників, балка на Харківському тракторному заводі повна трупів постригніх больше-

виками чоловіків, жінок і дітей, куди впав др. Карандаш з есесманом Мюлером і ледь у ній не загинув, діялоги проф. Шевченка з Карандашем про українські проблеми — найсильніші місця цього роману.

Але є в романі і слабі місця, просто промахи. Сюди відносяться екскурси автора в минуле України і трактування деяких історичних подій недавнього минулого. Так, наприклад, фальшиво звучить фантастична постаті гетьмана Горопадського, який у Харкові мріє про створення української визвольної армії в усій Україні.

....Через три місяці постане українська національна армія, що піде в бій... І тоді ми матимемо тимчасовий уряд і, хто знає, президента республіки!" (ст. 123-124).

Або: німці після берестейського миру в 1918 році встановили в Україні військове управління...

Або: друга народня республіка (період Директорії, С. Л.) була знищена білим генералом Денікіним...

Також не скрізь вдалі історичні екскурси д-ра Карандаша (ст. 140, 141, 143).

Слабе знання або й незнання української мови, привело автора до плутанини в деяких термінах і власних іменах. Невідомо, що має означати в тексті „Hospidar General“ ст. 140, „Gostudarstrovoi“ ст. 313. Невдалий переклад „Заповіту“ Т. Шевченка.

Але мимо того всього — загальна тенденція роману позитивно зобразити український народ у його тяжкій долі поміж двох окупантів — найцінніша риса цього першого в американській літературі художнього твору про Україну.

Було б добре, якби цей роман був перекладений на українську мову, після виправлення автором тих незначних промахів, що в ньому тепер є*)

*) На цьому місці редакція „Д. Д.“ складає щиру подяку Видавництву Lippincott у Філадельфії за надіслання на рецензію вищезгаданого романа.

В. Державин

Книга поета-мислителя

Михайло Орест: ГІСТЬ І ГОСПОДА. Книга поезій четверта. Філадельфія 1952, накладом прихильників творчості автора, ст. 68).

Спадає з охололих верховіть
Плід міднозвучних і суворих істин.
Мих. Орест
(„Autumnus dux meus“)

Той небуденний факт, що че-

тврта збірка поезій Мих. Ореста вийшла з друку — по кількох роках чекання — коштами щось із двадцятьох „прихильників творчості автора“ (за спляхетною ініціативою поета й літературного критика Яра Славутича) — безперечно лишиться в історії нашої вільної преси на еміграції, почесним свідоцтвом

для певних людей доброї волі з-поміж нашої культурної еліти і, воднораз, актом обвинувачення проти наших розполітизованих і звироднілих видавництв, керованих особистими та гуртківцями амбіціями малокомпетентної, а частіше — свідомо обскурантської кололітературної камарилі. Але менше з тим! З приємністю відзначаємо, що зовнішнє (графічне й типографічне) оформлення цього пов'язаного з 50-літнім ювілеєм авторовим видання стоїть на належній мистецькій височині. На жаль, мені пощастило з правильністю тексту: друкарські помилки, хоч і поглядно нечисленні, мають тут почести досить таки підступний характер; а в трьох випадках переплутано віршовані рядки в такий прикрий для автора спосіб, що вважаємо за обов'язок вказати на належній їх порядок: на ст. 25 треба читати 4. рядок перед 1-им; на стор. 9 ціла 1-ша строфа повинна мати такий вигляд:

В покорі суворим жезлам
Холодне безщастя текло...
Весна білосяйне весло
Підносить над обріем скреслим

— і нарешті на ст. 19 — найгрунтовніше пошкодження тексту, бо йдеться про 1. строфу сонету, що її слід читати за відповідним порядком рим, себто:

З тісноти нерухомої кімнати,
З приреченості тоскних діл
 і стін
Скеруй у просторінь спасений
 гін,
Щоб з заходом липневим
 запалати.

Насьогодні ще не час визна-

чати місце, яке „Гість і господа“ займає в цілій поетичній творчості М. Ореста, — насамперед доки ще не вийшла з друку третя збірка його лірики — „Держава слова“, що її обіцяють незабаром опублікувати ті самі грихильники творчості автора. Ale вже й тепер у книзі „Гість і господа“, розгляданій, як вона є окремо, відчувається певна схильність до формолювань чіткіх і, сказати б, викристалізованих, до зрілих висновків морально-філософічної думки. Як і раніше, за вихідний пункт медитацій Орестових правиль абсолютний антагонізм світового добра і зла, втілених здебільшого в символічно усвідомлених образах природи:

Сліні зимові бурі, нам чужі,
І втому грудня, мороком окуту,
Сириймаємо ми далеччю душі
Як нам одвічно суджену

спокуту,

Спокуту за недогляд, ваду, гріх
Не в нас — що ми! — в самому
світотворі...

Тягар іпровин таємних, несвоїх
Прознаємо ми в смерті, муци,
горі.

Проте, коли змаг світлих і темних сил космосу є непримирений, так що

Дорога свободна і путь
під'яремна
Ніколи не зійдуться в дружнім
вузлі

— то так само вічним є все дійсно існуюче, і ніщо правдиве не гине остаточно:

С тлінне, є нетлінне. І минуле,
Із себе визернивші понадбуле,
Ним житиме в істотах і речах.

Більше того — в посейбічних стражданнях поет схильний вбачати найпростіший шлях до духового відродження:

Чи я належно угадав: іти
Найкраще до великої онови
Тропою гіркости і тяготи.

Ця свідомість надає поетові сили протистояти таким поширеним за наших часів кінечь-світнім настроям та прочуттям:

Мелянхолійністю напоєні листи
Від Вас читаю я: „Заблудлі
духом люди
Смерч небуття собі готовуть.
Тільки чудо
Світ от загибелі спроможеться
спасті“.

А я вглядаюся в далекості життя
З ясною вірою. Ви скажете —
наївна
Вона, але її простить мені
безгнівно
Мій ангел в небесах, мій
лагідний суддя.

І далі: „Все винесе моя на-
дія...“ Це аж ніяк не значить, що поет легковажить політичний і соціальний трагізм сучасності; навпаки, не раз знаходимо в його книзі найгідніші формулювання надій і побоювань нашої національної еміграції:

Лежать на чаших існування
наші.
Світ знаний нам — гіантські
терези.
Здригаються в напрузі чорні
чаші.
В повітрі — тьма і подихи грози.

Проте незламною лишається мужність поета, його лицарська віданість світству ідеалові добра, висловлена з класичним ля-

конізмом у закінченні одного з його найкращих сонетів „Дія-лог“:

Але я воїн. В боротьбі добробі
Я всупереч життю і смерті
злобній,
Як вежу, в небо піднесу любов.

Чи треба по цьому обстоювати, що не раз накиданий М. Орестові „песимізм“ є лише зловорожим вигадом заздрісних — через почуття власної ідейно-культурної меншевартості — літературних дилетантів, або ж тих газетних критиків, яким у поезії залежить лише на барабанному тріскоті, що начебто пропагає те примітивне скудумство, яке вони схильні вважати за свій „національно-органічний“, або ж „соціально-прогресивний“ оптимістичний „світогляд“!

Насправді той взагалі не поет, хто регулює настроєву різно-барвність своєї творчості за ідеологічними приписами. М. Орест цього, Богові дяка, не робить, і саме тому його лірика справляє враження тієї шляхетної щирості, що її ніякими „національно-органічними“ і ніякими „світоглядово-оптимістичними“ рецептами не підробити і не просимулювати. Поодинокі пессимістичні мотиви в його поезії не спростовують його глибинної віри в фінальну перемогу добра, істини і краси, — так само, як і мотиви пантеїстичного забарвлення — приміром, у вірші „Пralісом“:

Чи в людському вузькому
різновзвучні
Ти ще зберіг первинний строгий
слух,

Щоб зови чути, тихі і могучі,
Від Одності — в її вступити
круг?

— аж ніяк не суперечать поето-
вому національному патріотиз-
мові, мериторично висловлено-
му, між іншим, у довшій поезії
„Просьба“, за ляйтмотивом:
„Хай при землі батьків задер-
житься мій дух!“:

Хай тужну гіркоту, яку в житті
земному
Зусиллям раненим я мусів був
нести,
Мій розметає край — і духові
легкому
Пошліте в нім вінок блаженств
і повноти:

Щоб захватом моїм смарагдове
верхів'я
Підносив добрий ліс, і чаром
ваших прав
В прарадості горбів безсмертно
голубів я
І з леготом живим торкався жит
і трав.

Артистичне багатство віршо-
вої і строфічної форми в книзі
„Гість і господа“ недоцільно бу-
ло б аналізувати у відриві від
поезії іще не опублікованої тре-
тьої книги авторової „Держава
слова“, що так само містить вір-
ші повоєнні, але хронологічно
раніші. Але зазначимо тут те,
що насамперед спадає на очі
при читанні „Гість і господа“ —
віртуозно збагачену й поглиблé-
ну поетичну образність Оресто-
ву, з порівняно новим у поета
поширюванням образного зі-
ставлення поза межі окремої
словосполуки, на цілу строфу
(або на кілька суміжних строф).
Отак, приміром, у вступній

строфі вже згаданої вище поезії
„Просьба“:

Мов олень молодий, життю і силі
радий,
Короткий теплий дощ полями
перебіг,
В гаї промкнувся він — і листу
міріяди
Вгласили шурхоти його
бліскучих ніг.

Адже недарма саме з цього о-
бразу намагався глузувати Тео-
досій Осьмачка, за допомогою
хамуватого „дотену“, мовляв,
„у німецького дощу чотири ноги“ („Укр. Вісти“ 1952, ч. 31) —
мабуть, таки справді не розумі-
ючи, що йдеться тут не про кіль-
кість ніг, а про враження мерех-
тіння та шурхоту — наче від
швидкого бігу. Проте хіба ж
можна собі уявити марканіншу
позитивну оцінку мистецького
образу — свого роду почесну
грамоту для нього — аніж ді-
кунське нерозуміння й засуд-
ження його типовим літератур-
ним анальфабетом і саморобним
напівінтелігентом Осьмачкою —
талановитим та незgrabno-хао-
тичним у власних віршах і зде-
термінованим калібаном супро-
ти всіх естетичних вартостей ев-
ропейської культури! Це ж той
самий Теодосій (натоді ще То-
дось) Осьмачка, що він, пере-
кладаючи світової слави поезію
Байрона „Темна душа моя...“
(звернення Саула до Давида-
співця), спромігся написати:
„аби не луснути від мук“ — і
тим мимоволі поновив недоброї
пам'яті традицію ґротескових
перекладів-травестій Гулака-Ар-
темовського. Стилістичний закид
з боку отакого критика — най-
вищою похвалою.

УКРАЇНСЬКА ГЕТЬМАНСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ АМЕРИКИ

К о м у н і к а т

В днях 30 і 31 серпня та 1 вересня 1952 відбувся III. Звичайний З'їзд Делегатів Української Гетьманської Організації Америки. За винятком одного, були заступлені всі Відділи Організації. Всіх повноправних делегатів з рішаючим голосом було 43. До нарад прислухались представники інших організацій і гості, так що на залі було присутніх близько 100 осіб. Зокрема були представники канадійських гетьманців в особах пп. В. Дужого, І. Скалицького, М. Бали та інших. З'їздом керувала президія в складі: др. В. Бачинський — предсідник, др. М. Рознатовський і Т. Кошіль — заступники предсідника, О. Бей та О. Грицай — секретарі.

Напочатку З'їзду наспіла привітальна телеграма від Його Світlosti ЯВПана Гетьмана Данила. З'їзд і зі свого боку вислав сердечне привітання Верховному Керманичеві Гетьманського Руху, з яким УГОА ідеологічно і духовно пов'язана.

На З'їзді працювала номінаційна комісія в складі: інж. Т. Любінський, Ю. Цебринський і інж. Е. Яковенко та резолюційна комісія в складі: полк. О. Шаповал, суддя Д. Левчук і інж. В. Базилевський.

З'їзд обрав нову Управу й інші головні органи в такому складі:

Головна Управа УГОА

Др. Мирослав Сіменович — голова;
Інж. Петро Запорожець — 1-ий заступник голови;
Ред. Евген Зиблікевич — 2-ий заступник голови;
Михайло Чемний — 3-ий заступник голови;
Інж. Михайло Гавrilів-Буяр — головний секретар;
Проф. Андрій Москаленко — заст. головного секретаря;
Евген Ф. Драгінда — фінансовий секретар (референт);
Юліян Цебринський — головний скарбник;
Полк. О. Шаповал — пресово-видавничий референт;
Правник Омелян Бей — референт молоді.
Останні два кооптовані Головною Управою.

Радники Головної Управи

Осип Грицай, Степан Гава, Микола Небоженко, проф. Михайло Овчинник і інж. Михайло Первак.

Головна Контрольна Комісія

Олександр Наконечний (голова), Тома Кошіль, Любомир Бей і заступник Яків Олійник.

Головний Організаційний Суд

Др. Володимир Бачинський (голова), др. Емануїл Лужецький, др. Микола Рознатовський, Василь Яворський, Степан Цап і заступник ред. Микола Пасіка.

Далі створено дві комісії -- статутову і політично-ідеологічну.

З'їзд проходив надзвичайно ділово й успішно та поставив на порядок нарад багато актуальних справ, вніс поправки до статуту та намітив плян праці на майбутній період діяльності. З'їзд заслухав два реферати в організаційній ділянці, виголошені ред. Зиблікевичем і суддею Левчуком, після яких відбулася дискусія.

В рямках З'їзду проф. В. Гришко виголосив доповідь на тему: „Проблеми демократії на тлі вчення В. Липинського“.

З'їзд одержав багато привітань від різних організацій і осіб та особливо теплі привіти від братніх гетьманських організацій з різних країн світу.

Резолюції

III. Делегатського З'їзду Української Гетьманської Організації Америки, що відбувся в Дітройті 30, 31 серпня і 1 вересня 1952 р.

1. Третій З'їзд Української Гетьманської Організації Америки, що репрезентує консервативні й творчі сили Американців українського походження, складає Президентові Злучених Держав Америки Високодостойному Панові Гаррі Труманові заяву лояльності і вірності Конституції Злучених Держав Америки.

2. З'їзд УГОА гаряче вітає Персоніфікатора Маєстату української державницької Ідеї, Першого Репрезентанта української династії Скоропадських — Його Світлість ЯВП. Гетьманіча ДАНИЛА і цілу Вельможну Гетьманську Родину.

3. З'їзд у синівській пошані низько хилить голови, пересилаючи свій поклін-привіт Іереям обох Українських Церков та урочисто приобіцює в своїй діяльності, згідно гетьманського світогляду, все виходити з зasad Христової Віри. З'їзд прирікає, що

УГОА свято дотримуватиметься наставлення світового Гетьманського Руху: всіма силами допомагати відродженню в Українській Державі освяченого союзу віри і знання, релігії і науки, Церкви і Держави.

4. З'їзд вітає всі братні Гетьманські Організації обабіч океану, поодиноких гетьманців в Україні й на еміграції перебуваючих, симпатиків і прихильників Гетьманського Руху, гетьманські видавничі та пресові органи, а редакторам останніх висловлює своє признання і тепло дякує за оборону історичної правди і ширення гетьманської ідеології.

5. З'їзд УГОА пересилає свої сердечні поздоровлення всім українським державникам, що є поза організаційними межами існуючих нині партій і груп, а які мають зрозуміння для конструктивної праці в користь всенациональної ідеї та, будучи на своїх ділових постах, стоять на сторожі вікової державницької традиції, правопорядку і добра Української Справи.

6. З'їзд щиро вітає всі сусільні й продукційні стани поневоленої України, що несуть тягар імперіалістичного визиску та чекають на вільну творчу працю в користь Української Держави.

7. З'їзд УГОА шле палкі привіти всім українським політичним угрупованням, громадським, допомоговим, молодечим, науково-освітнім, вояцьким, кооперативним, хліборобським і всім професійно-становим організаціям і установам у ЗДА і поза ними сущим. З'їзд УГОА закликає всі українські політичні і громадські організації, професійні й наукові установи на еміграції вилонити з себе справді загальнонаціональний Політично-громадський Провід, що організував би всенациональну, всебічну й многоетнічну визвольну акцію, скеровану в напрямі Рідних Земель, з метою відновлення Української Самостійної Соборної Держави, що є всеукраїнським ідеалом.

8. З'їзд УГОА вважає, що основним завданням усіх Українців на еміграції є реалізація ідеї Національно-Визвольного Фронту на якнайширшій суспільній основі, яка ідея може бути здійснена в еміграції тільки через створення Всеукраїнського Визвольного Комітету, структура якого дозволила б включити всі партійні і позапартійні національні сили всіх континентів до праці за визволення поневоленої України. Всеукраїнський Визвольний Комітет (назва не обов'язкова) мав би максимально й ефектовно сприяти визвольній акції Українського Народу на Рідних Землях до часу, аж доки допровадить цілу українську еміграцію до Рідних

Земель. По встановленні тісного контакту з дієвим представництвом українського Резистансу на Рідних Землях, Всеукраїнський Визвольний Комітет разом з ним сформують тимчасовий Український Уряд, завданням якого і буде допровадити до того, аж поки Український Нарід зможе фактично заходитися біля настановлення законного Уряду.

9. Гра „в уряди“ на еміграції є безцільна і шкідлива, бо постійно тримає еміграцію в стані перманентної „війни“ за той чи інший „уряд“ і непотрібно нівечить національну енергію політичної еміграції та стойть на перешкоді повної і органічної консолідації на основі всебічної визвольної акції. Правдива консолідація не починається з уряду, лише в завершенні свого процесу має принести вже на Рідних Землях загальношанований Уряд з найбільш виявлених в роботі, ділових, здібних і достойних людей, не з невдачників, що славні лише з поразницьких традицій.

10. Зізд УГОА вважає своїм обовязком нагадати, що згідно демократичної доктрини, ніхто, окрім Українського Народу на Рідних Землях, не є компетентний розв'язувати проблему урядів та їхньої законності. Демократична доктрина має свій невідкладний закон: засаду кожночасної перевірки примхливо-zmінливих політичних настроїв мас і кожночасного наділення урядів з волі мас кредитом довір”я. Легенда про законність і легітимність уряду УНР тридцятип’ятирічної давньості для світової демократичної Феміди, навіть, і тоді представлялась би гротесковою, коли б вона не супроводжувалась фікціями президентів, голів держави (яких урядів на Великій Україні взагалі ніколи не існувало) та в цілому була вільна від ідеї диктатури української революційної демократії, що є і була антиподом всенародної, широкої й повної демократії в сенсі Західного Світу.

11. Зізд УГОА пригадує, що Уряд Директорії не був загальнонаціональним, лише органом диктатури вузькоклясової трудової і революційної демократії, що, в повному протиріччі з всенародною демократією, виключала з державної діяльності національний хребет України — статечне селянство, сільські і міські продукуючі елементи, духівництво, інтелігенцію вище лікарського помічника (фельдшера), купців, промисловців. Уряд Директорії УНР був органом диктатури одних зближених до пролетаріату прошарків населення України і як такий був антидемократичним і протинароднім, в чому і лежить історична причина його поразки і байдужості до нього творчих сил Українського

Народу. Еміграційні епігона того уряду під фірмою А. Лівицького, що створили собі підбудівку в формі т. зв. Національної Ради, яка є в суті справи міжпартийним бюром п'ятьох з одинадцяти політичних партій, продовжують шкідливу антинародну акцію в антидемократичний спосіб. Всякі твердження про „законність“ і „демократичність“ еміграційного уряду УНР є надуванням довір’я непоінформованих українських людей.

12. Виходячи з засади, що основною передумовою відновлення Української Держави є організація власних національних сил і збройна боротьба Українського Народу, З'їзд УГОА шле палкий привіт неупокореній Воюючій Україні та є гордий з її організованого Резистансу — героїчної Української Повстанської Армії, що поповнюється в першу чергу виходцями з посеред розбитих Советами продукуючих станів і клясів. З'їзд УГОА вважає УПА за всенациональний здобуток і відкидає теоретичні спроби спролетарізувати як ідею, так і контингенти УПА та підсунути їй концепцію безклясового суспільства й усунення власності. З'їзд УГОА вірить в здоровий глузд та інстинкт державницьких кадрів Резистансу на Рідних Землях, що спроможиться „відсіяти кукіль від пшениці“.

13. З'їзд УГОА стверджує, що селянська й інші продукуючі верстви в Україні, які дали свій політичний вияв у встановленні Української Гетьманської Держави з Гетьманом Павлом на чолі в 1918 році, є зближені світоглядово й ідеологічно до відповідних суспільно-функційних верств Злучених Держав Америки і Великої Британії, де вони становлять основу повнокровної демократії. Селянсько-продукуюча й решта продукуючих верств в Україні були єдиними, що найбільш рішуче протиставились від початку революції комуністично-соціалістичним експериментам та визискові московського імперіалізму, творили і творять ядро українського Резистансу проти соціально-національного поневолення.

14. З'їзд УГОА констатує, що ріст Гетьманської Ідеї й Організації в ЗДА, перед II. світовою війною обумовлювався атмосферою конструктивно-творчої праці продуcentів на цім терені Американців українського походження так з автохтонів, як і з іміграції. УГОА, що є клітиною ідеологічно ідентичною з світовим Гетьманським Рухом, і нині на цім терені презентує інтереси не одної кляси чи вузької суспільної верстви, ідею не групову, не партійну, лише всенародну, понадклясову загальнонаціональ-

ну — ідею національно-традиційного одноособового Проводу, аналогічну Проводові країни класичної демократії — Великої Британії.

15. З'їзд доводить до відома, що Гетьманській Ідеї, що спочиває на християнськім підложжі, є чужі концепції національної виключності. Ідеологія Гетьманського Руху є в цілковитій згоді з інтересами нацменшин в Україні та самого українця трактує не за принципом крові, національної приналежності і мови, лише за ознакою державної приналежності й осілості на Українській Землі.

16. З'їзд УГОА стойть на становищі, що успіх боротьби демократичного світу з тоталітарним залежить в першу чергу від реалізації нездійснених принципів Атлантическої хартії і зasad Вільсона. З'їзд гаряче вітатиме стремління ООН в напрямі забезпечення свободи окремих народів і людини, як єдино справедливої засади для міжнароднього співжиття вільних націй.

ПРИМІТКА РЕДАКЦІЇ: Продовження резолюції III-го Зізду УГОА буде подане в наступному числі „Д. Д.“.

ВІД ВИДАВНИЦТВА „ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА“

Повідомляємо ВП. Передплатників наших, що з оцім числом „Державницька Думка“ в теперішньому її вигляді перестає виходити. Після усталення нового формату, періодичності й ціни, відповідне оголошення про поновлений вихід журнала буде надруковане в газетах „Америка“ та „Наша Держава“.

ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖУРНАЛА „ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА“

На протязі останніх місяців надійшли пожертви на пресовий фонд від наступних осіб і організацій (в долірах):

З і 4-ий відділ УГОА в Шікаго через п. Агафію Фіцу — 25, на веселлі у п-ва Небоженків — 10, В. Гришко — 10, А. Арабська — 5, К. Добрянський — 6, Е. Бок — 3, П. Ковалів (Швайцарія) — 2.50, М. Чемний — 2.50, П. Лютий — 2, Юркевич — 2, М. Цимбал — 2, П. Блажків — 2, Кеттела — 2, І. Маляр — 1, І. Федорович — 1, Ф. Стовба — 1, П. Багрій — 1, І. Чернушенко — 1.

Жертвводавцям щира подяка.

КНИГИ І ЖУРНАЛИ, НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ:

Бюлетень УВАН ч. 5, 1952 р. Нью Йорк.

В. Радзикович — „Українська література ХХ ст.“. Підручник для шкільної молоді і самоосвіти, В-во „Америка“, 1952, Філадельфія.

І. Назарко — Митрополит Клим Смолятич і його послання. В-во „Америка“, Філадельфія, 1952.

Наша Культура — місячник ч. 10-11, 1952. Вінніпег.

Пороги — літературно-мистецький журнал, ч. 30-31. Буенос-Айрес, 1952.

